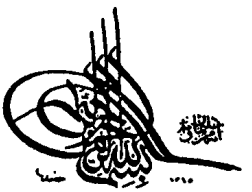
Kadir Mısıroğlu



CEM SULTANIN PAPAĞANI

Bu Bir Sebil Yayınıdır

2.BASKI



-CEM SULTAN'IN PAPAĞANI-

(Târihî Roman)

SEBİL YAYINLARI Nu : 248
DİZGİ : Mus'ab CAN
SAYFA TERTİBİ : Sebil
BASKI-CİLD : İhlas Gazetecilik A.Ş.
KAPAK : Murad DİRLİK
YAYINA HAZIRLAYAN : Ali İhsan BAHADIR

1. Basım 2006

©Copyright SEBİL YAYINEVİ
ISBN 978-975-580-027-1

İSTANBUL
2016

KADİR MISIROĞLU

CEM SULTAN'IN PAPAĞANI

(Târihî Roman)

ÜÇÜNCÜ BASIM



SEBİL YAYINEVİ
Tunusbağı cad. Nu: 2/10 Doğancılar
ÜSKÜDAR - İSTANBUL
Tel: 0216 553 51 51
www.sebilyayinevi.com

MÜELLİFİN (YAZARIN) YAYINLANMIŞ ESERLERİ

- BENDEN TARİHE HABERLER (2016)
- ÖZLÜ SÖZLER (2016)
- CHP'NİN GÜNAH GALERİSİNDEN SAYFALAR (2015)
- ERMENİ MESELESİ VE ZULÜMLER (2015)
- OSMANLI TÂRİHİ c.II (2013)
- OSMANLI TÂRİHİ c.I (2013)
- PÎRÎ REİS (Târihî Roman) (2012)
- TARİHTEN GÜNÜMÜZE TAHRİF HAREKETLERİ, C.III (2012)
- ZORAKİ ÂSİ, ŞEHZÂDE BÂYEZİD (Târihî Roman) (2012)
- TARİHTEN GÜNÜMÜZE TAHRİF HAREKETLERİ, C. II (2011)
- MİMAR SİNAN (Târihî Roman) (2011)
- MUHTASAR İSLÂM TARİHİ, C. II (2010)
- TARİHTEN GÜNÜMÜZE TAHRİF HAREKETLERİ, C. I (2010)
- MUHTASAR İSLÂM TARİHİ, C. I (2009)
- SOKOLLU MEHMED PAŞA (Târihî Roman) (2009)
- BARBAROS HAYREDDİN PAŞA (Târihî Roman) (2009)
- İSLÂM DÜNYA GÖRÜŞÜ (2008)
- MAKBUL VE MAKTUL İBRAHİM PAŞA (Târihî Roman) (2008)
- VELİ BÂYEZİD'İN BEDDUÂSI (Târihî Roman) (2008)
- BİR MAZLÛM PADİŞAH SULTAN ABDÜLHAMİD (2007)
- CEM SULTAN'IN PAPAĞANI (Târihî Roman) (2006)
- BİR MAZLÛM PADİŞAH SULTAN ABDÜLAZİZ (2006)
- ZAĞANOS PAŞA (Târihî Roman) (2006)
- BİR MAZLÛM PADİŞAH SULTAN VAHİDEDDİN (2005)
- HAYAT FELSEFESİ YAHUD YAŞAMAK SANATI (2005)
- DÜZMECE MUSTAFA (Târihî Roman) (2005)
- KAVUKLU İHTİLÂLCİ (Târihî Roman) (2005)
- İTHAFLI FIKRALAR (2005)
- FİLİSTİN DRAMI'NIN DÜŞÜNDÜRDÜKLERİ (2004)
- GURBET İÇİNDE GURBET (2004)
- ÜÇ HİLÂFETÇİ ŞAHSİYET (1995)
- ÂŞIKLAR ÖLMEZ!.. (1994)
- GEÇMİŞ GÜNÜ ELERKEN C. I (Hâtırât) (1993)
- GEÇMİŞ GÜNÜ ELERKEN C. II (Hâtırât) (1995)
- BİN UYDURMA KELİMEYİ BOYKOT (1993)
- İSLÂM YAZISINA DÂİR (1993)
- ÜSTÂD NECİP FÂZIL'A DÂİR (1993)
- GEÇMİŞİ VE GELECEĞİ İLE HİLÂFET (1993)
- CEMRE (Şiir) (1992)
- HİCRET (Hâtırât) (1990)
- İSLÂMCI GENÇLİĞİN EL KİTABI (1981)
- KANLI DÜĞÜN (Târihî Roman) (1972)
- UZUNCA SEVİNDİK (Târihî Roman) (1973)
- KIRIK KILIÇ (Târihî Roman) (1973)
- ALİ ŞÜKRÜ BEY (1978)
- LOZAN ZAFER Mİ, HEZİMET Mİ? C. I (1965)
- LOZAN ZAFER Mİ, HEZİMET Mİ? C. II (1974)
- LOZAN ZAFER Mİ, HEZİMET Mİ? C. III (1977)
- OSMANOĞULLARI'NIN DRAMI (1974)
- MUSUL MES'ELESİ ve IRAK TÜRKLERİ (1972)
- PERİLİ KÖŞK (Masal) (1972)
- OF LALA (Masal) (1972)
- MOSKOF MEZÂLİMİ (1970)
- AMERİKA'DA ZENCİ MÜSLÜMANLIK HAREKETİ (1967)
- KURTULUŞ SAVAŞI'NDA SARIKLI MÜCÂHİDLER (1967)
- YUNAN MEZÂLİMİ (TÜRK'ÜN SİYAH KİTABI) (1966)
- MACAR İHTİLÂLİ (1966)

İTHAF:



Sevgili,

SABRİ TALHA BÜLBÜL

Bey evlâdıma....

Kadir Mısıroğlu

Üstâd
KADİR MISIROĞLU
'nun Kaleminden
Târihî Romanlar Serisi

- KANLI DÜĞÜN
- UZUNCA SEVİNDİK
- KIRIK KILIÇ
- KAVUKLU İHTİLÂLCİ
- DÜZMECE MUSTAFA
- ZAĞANOS PAŞA
- CEM SULTANIN PAPAĞANI
- MALKOÇOĞLU KARDEŞLER
  (BALİ BEY VE YAHYA PAŞA)
- VELİ BEYAZİD'İN BEDDUASI
- MAKBUL VE MAKTUL İBRAHİM PAŞA
- BARBAROS HAYREDDİN PAŞA
- SOKULLU MEHMED PAŞA
- MİMAR KOCA SİNAN
- ZORAKİ ASİ (Şehzade Bayezid)
- PİRİ REİS

İÇİNDEKİLER

I- TAHT BAHT İLEDİR!
II- SAMAN ALEVİ GİBİ ZAFER
III- BİR NAZLI MİSAFİR
IV- KADERE KARŞI SAVAŞMAK!
V- USANDIRAN ESÂRET
VI- RİM PAPA'NIN HUZURUNDA
VII- CEM SULTAN'IN PAPAĞANI



CEM SULTAN
(1459-1495)



-I-
TAHT, BAHT İLEDİR !..

Osmanlı ordusu sefere çıkacağı zaman, bu sefer, Batı istikametinde ise, **Davud Paşa** Kışlası'nda toplanılır ve hazırlıklar, son defa gözden geçirilerek kurbanlar kesilir, duâlar edilir ve oradan yürüyüşe geçilirdi. Eğer sefer Doğu istikametinde ise, aynı işler, Üsküdar'ın **"Sultantepe"**sinde yapılırdı.

Bu defa da öyle olmuş, 27 Nisan 1481 Cuma günü Sultantepe'sine Padişah'ın muhteşem çadırı kurulmuş ve en modern toplarla donatılmış 150.000 kişilik bir ordu burada toplanmıştı. Namaza yakın **Fatih Sultan Mehmed Han** hazretleri, etrafında kalabalık bir paşalar topluluğu ile buraya teşrif etmiş ve hazırlıklar gözden geçirilmişti. Açık sahrada bütün ordu efrâdıyla birlikte Cuma namazı kılınmış, Cuma hutbesinde genç

bir vâiz, fetih âyetleriyle süslü, heyecanlı bir konuşma yapmıştı. Müteâkiben kurbanlar kesilmiş, Sûre-i Fetih okunmuş ve güzergâhta hiç kimsenin ekili tarlasını çiğnememek, meyve ağaçlarından bir şey almamak gibi gerekli nasihatlerden sonra harekete geçilmişti. Lâkin bu gidiş nereyeydi?!..

Doğrusu bunu bilen yoktu. Herkesin kafasında bir tahmin vardı. Yeniçeriler, **"Hırsız Ceziresi"** dedikleri Rodos Adası üzerine gidildiğini tahmin ediyorlardı. Bu adayı askerlerin böylece adlandırmaları sebepsiz değildi. Zira 1118 tarihinde Kudüs'te kurulmuş bulunan ve oradaki Tapınak Tepesi'ne izâfeten **"Tapınak Şövalyeleri"** nâmıyla bilinen teşkilâtın bir benzeri olan **Sen Jan Şövalyeleri** çoktan beri Rodos Adası'na yerleşmiş bulunmakta ve korsanlık yapmaktaydılar. O derecede ki, yağmaladıkları gemilerden esir edip Rodos Kalesi'ne taşıdıkları insanlar arasında bir çoğu da Osmanlı vatandaşı idi. Esâsen coğrâfî şartları itibariyle de Osmanlı ülkesi için fethi zarûrî bulunan bu adayı ülkesine katmak üzere **Fâtih** hazretleri, çok değil bir sene evvel vezir **Mesih Paşa** kumandasında buraya asker sevketmiş, fakat gâyet müstahkem bir durumda olan Rodos fethedilememişti. Yeniçeriler, İstanbul'un fethiyle ortadan kalkan **Paleologos Hanedânı**'nın bir mensubu bulunan ve sonradan ihtidâ ederek Osmanlı'da vezir pâyesine nâil olan **Mesih Paşa**'nın bu muvaffakiyetsizliğini:

"-Bir rum dönmesinden hayır mı gelir? Onbinlerce askerimizin kanına girdi. Bunun intikamı alınmayacak mı?!.." diye ifade ediyorlardı.

Fâtih hazretleri ise, bu başarısızlıktan ciddî bir sûrette üzüntü duymuş ve:

"-Yakında Rodos Kalesi'nin burçlarında sancağımız dalgalanacaktır!.." demişti.

Bu sebepledir ki, Yeniçeriler, seferin Rodos'un fethi için olduğuna kaani bulunuyorlardı.

Fâtih'in etrafındaki bazı paşalar ise, bu seferin sağ gösterip sol vurmak nev'inden, Doğu istikametinde başlamasına rağmen Batı Roma'nın fethi için olduğunu düşünüyorlardı. Çünkü bu sefere çıkmadan altı ay evvel, Padişah'ın:

"-Benim rüzgâr gibi vezirim!.." diyerek büyük bir teveccüh gösterdiği **Gedik Ahmed Paşa**'yı, İtalya'nın fethi için vazifelendirmiş, O da Otranto'dan başlayarak parlak zaferler kazanmaya başlamıştı. **Fâtih** ve Paşaları **Hz. Peygamber**'in:

"Her iki Roma'da (Doğu ve Batı) fetholunacaktır.." diye verdiği müjdeyi biliyor ve bu şerefe kendileri nâil olmak istiyorlardı. Bundan dolayı bu yeni seferin **Gedik Ahmed Paşa**'ya iltihak için olduğunu düşünmekte, kumandanlar, âdeta ittifak hâlindeydiler. Ayrıca bu sırada Papa'nın Roma'yı terk etmekle, altın ve gümüş eşyalarını satıp Osmanlı'ya karşı büyük bir ordu teşkil etmek arasında müteredddid bulunduğu da, gizli ajanlar vâsıtasıyla öğrenilmişti. Küçük bir azınlıksa, bu seferin Mısır üzerine olduğunu tahmin etmekteydi. Çünkü o sırada Sûriye havalisine kadar yayılmış bulunan Mısır'daki Memlûk (Kölemen) Devleti ile Osmanlılar'ın arası iyi değildi. Gerçekte bu seferin hedefini Padişah ile O'nun en güvenilir adamı veziriazam **Karamânî Mehmed Paşa**'dan başka bilen yoktu.

Sultantepe'sinde 27 Nisan 1481 tarihinde Cuma namazını müteâkib harekete geçen muazzam ordu, ertesi günü Gebze'nin Tekfur Çayırı denilen çimenlik sahrasına ulaşmıştı. Bu tarihten itibaren **"Sultan Çayırı"** denilecek olan bu düzlüğe gelindiğinde askere mola verildi. Bu normal bir hâdise olmakla beraber, buradaki duraklama uzayınca Yeniçeriler arasında mırıldanma başladı. **Karamânî Mehmed Paşa**, önce güzergâhta bir köprünün yıkık olduğunu, onun tâmir edilmesinin beklenildiğini söyleyerek askerleri oyalamaya çalıştıysa da, onlar, bir-iki gün geçip de orduya hareket emri ve-

rilmediğini görünce kuşkulanmaya başladılar.

"-İstanbul'dan çıktığımızdan beri Padişahımız Efendimiz hazretlerinin mübârek yüzünü göremedik!.. Nedir, ne var, ne oluyor, niçin yolumuza devam etmiyoruz?!" tarzında şikâyetlere başladılar.

Karamânî Mehmed Paşa, askeri daha fazla oyalayamayacağını anlayınca gerçeği onlara hafifleterek bildirmek üzere:

"-Efendimiz biraz rahatsızdırlar, istirahat buyuruyorlar. Harekete geçmek, elbetteki O'nun emriyle olacaktır. Hele biraz sabredin!.." diyerek Yeniçerileri teskine çalıştı.

Gerçekten **Fâtih** hazretleri henüz İstanbul'dan hareket etmeden önce rahatsızdılar. Ayakları şişiyor, yürümekte, ata binip inmekte güçlük çekiyordu. Bu durumu bilen hocası ve şeyhülislâmı **Molla Güranî** hazretleri kendilerine:

"-Efendimiz, bu sefere bizzat katılmaktan sarf-ı nazar etseniz!.. Zira sıhhatinizin sefer meşakkatine katlanmaya müsaid olmadığını görüyorum. Düşünceniz her ne ise, o işe Veziriazam **Karamânî Mehmed Paşa**'yı memur etseniz. Gerçi O, asker menşe'li değildir. İlmiyeden yetişmiştir. Fakat bir çok harblerde tecrübe sahibi olmuş ve oldukça yetişmiş bir kimsedir. Hem de etrafında dirâyetli kumandanlar var, O'na güvenebilirsiniz!.." demiş, fakat **Fâtih** hazretleri bu teklifi kabul etmeyerek:

"-Efendi hazretleri, derdimize en büyük devâ, zafer neş'esidir. Siz, duânızı eksik etmeyiniz. İnşallâh, İslâm'ın düşmanlarına karşı kazanacağımız bir zaferle iâde-i âfiyet etmiş olarak İstanbul'a döneriz. Hem ne gam, dönmesek de seferde ölmek, hükmen şehid olmak değil midir?! Öyleyse müsaade ediniz de gidelim. Bize mâni olmaya çalışmayınız!.." karşılığını vermişti.

Halbuki kendisinde Osmanlı Devleti'nin velî bânîsi

Osman Gâzi hazretlerinin ölümüne sebep olan **"Gut"** veya **"Nikris"** denilen eklem hastalığı vardı ve bu hastalık, oldukça ağırlaşmış bulunmaktaydı.

Fatih hazretlerinin hocası **Molla Güranî** ile bu konuşmasına şâhid olanlardan biri de, Yahudi dönmesi **Yakub Paşa** idi. Padişah'ın bu derece hasta olduğunu öğrenince yıllardan beri düşünüp de gerçekleştiremediği menhûs (uğursuz) emeli zihninde bir şimşek hızıyla canlandı. Bu da, Padişah'ı zehirleyip öldürmekti. Bu sebeple aklındakini tatbik mevkiine koyabilmek için:

"-Efendimiz, mâdem ki, rahatsızsınız, müsaade ediniz bu seferde ben de sizinle birlikte geleyim. Ola ki, yol boyu rahatsızlığınız artar ve bir müdahale mecburiyeti hâsıl olur!.." demiş ve bu teklif, **Fâtih** hazretleri tarafından kabul edilmişti. Zira **Fâtih**'in kendisine büyük bir itimadı vardı. Bu itimad, sebepsiz değildi. Yıllarca evvel bir kere daha hastalanmış ve **Yakub Paşa**'nın tatbik ettiği tedâvî sayesinde iyileşmişti. Bundan dolayı kendisi vezirlikle taltif edilmiş ve başhekimliğe yükseltilmişti. Ancak sarayda epey bir müddetten beri O'na güvenmeyen iki insan mevcuddu. Bunlardan biri, Padişah'ın yakın hocalarından **Şeyh Ebü'l-Vefâ**, diğeri de **Karamânî Mehmed Paşa** idi. **Şeyh Ebü'l-Vefâ**:

"-Kimsenin kavmî mensûbiyetinden dolayı dışlanmasını bir müslüman olarak doğru bulmam. Fakat bu Yahudi çıfıtının gözlerinde bir ihânet arzusu sezmekteyim!.." diyerek hemşehrisi olan **Karamânî Mehmed Paşa**'ya fikrini açmıştı.

Karamânî Mehmed Paşa da, belki bu tesirle O'na güvenmiyordu. Hatta birinci veziriazamlığında O'nu sertabiblikten uzaklaştırmıştı. Ancak Padişah'ın **Yakub Paşa**'ya bu sefere katılması hususunda müsaade etmesi karşısında hiçbir şey diyemedi.

Gerek **Şeyh Ebü'l-Vefâ** ve gerekse **Karamânî Mehmed Paşa**, Yahudi mühtedîsi **Yakub Paşa**'dan şüphe etmekte yerden göğe kadar haklıydılar. Bunu anlamak için O'nun geçmişini bilmek gerekirdi. Halbuki sarayın bildiği, O'nun tâ **Sultan II. Murad** zamanında Osmanlı ülkesine gelerek ihtidâ etmiş ve saraya doktor sıfatıyla alınmış, aslen bir Yahudi olduğundan ibâretti. Halbuki **Yakub Paşa**'nın arka plânında korkunç bir gerçek yatmaktaydı:

II. Murad zamanında Türkiye'ye yerleşmiş bulunan **İzak Sarfati** adında Venedikli meşhur bir yahudi dostlarına gönderdiği mektuplarda, Osmanlı ülkesinin Yahudiler için ticâret ve hürriyet itibariyle hayal edilmez bir cennet olduğunu bildirmişti. Osmanlı ülkesinin câzibesini bu mektuplardan öğrenen ve asıl adı **Maestro Jacopo** olan bir doktor da, diğer bir çok ırkdaşı gibi Edirne'ye gelip buraya yerleşmişti. İşte **Yakub Paşa** bu adamdı.

Bir İslâm Devleti olan Osmanlı'da, tamamen şeriat, yani İslâm hukuku kaideleri tatbik edilmekteydi. Bu hukuka göre âmme (kamu) hizmetine kabul edilmek, sadece müslümanlara âid bir haktı. Müslüman olmayan Osmanlı vatandaşları, askerlik vesâir âmme hizmetlerinde kullanılmazlardı. Yüzyıllarca sıkı bir sûrette tatbik edilmiş olan bu yasaktan kurtulabilmenin yegâne çâresi İslâm'ı kabul etmekti. Bu takdirde ihtidâ eden insanın hangi ırka mensup olduğuna bakılmaksızın, kendisine liyâkatine göre her makam verilirdi. Sadece Padişahlık, Oğuz Türkleri'nden olan Osmanlı âilesine âid mutlak bir haktı. O'nun dışında devletin ikinci derecede bir makamı olan veziriazamlık, hatta şeyhülislâmlık bile - liyâkati varsa- her kavimden müslüman olan herkese açıktı. Çünkü onlar, Kur'ânî bir anlayışla bütün insanları "mü'minler" ve "mü'min olmayanlar" şeklinde iki millet olarak kabul ediyorlardı.

Dr. **Maestro Jacopo**, tüccar olsa mesele yoktu. Osmanlı ülkesinde serbestçe ticâret yapardı. İstediği dili konuşur, inancının icabını yapmakta tamamen serbest olurdu. Fakat O, bir doktordu. Resmî bir vazife alsa, hele saraya kabul edilse, kazancı ve halk arasındaki itibarı çok yüksek olurdu.

Bu sebeple Dr. **Maestro Jacopo**, ihtidâ etti, yani müslüman oldu. **Yakub** adını aldı. Kısa zamanda meşhur oldu ve saraya intisab etti. Bir müddet **Sultan II. Murad**'a tabib olarak vazife görmüş ve O'nun ölümünden sonra yerine geçen **Fâtih**'in dikkatini çekerek vezirlik ve baştabipliğe kadar yükselmişti. Bu yükselişte, yukarıda ifade edilmiş olduğu gibi, bir keresinde hastalanmış olan Padişah'ı tedâvî edip iyileştirmiş olmasının payı büyüktü.

Gerçekten Türkiye'de para ve mevkî kazanan **Yakub Paşa**, uzun müddet geldiği Venedik'le irtibatı kesmiş ve Osmanlı'ya sadâkatle hizmet etmiş bulunmasına rağmen, bir hâdise, O'nda -âdeta- bir hüviyet değişikliğine sebep olmuştu. O da şuydu:

Fâtih, Adriyatik Denizi'ndeki Ağrıboz Adası'nı fethedince, o zaman İtalya kıtasının en kudretli denizci devleti olan Venedik, kendisini tehlikede addetmiş ve **Fâtih**'i yok etmek için çâreler aramaya koyulmuştu.

O tarihte Dünya'nın en kuvvetli donanması Venedikliler'indi. 3.600 muhârib gemileri vardı. Bu gemilerde 34.000 asker barındırılıyordu. Fakat sadece deniz gücüne sâhip olmak, Osmanlı'ya karşı ayakta kalmak için kâfî değildi. Venediklilerin Osmanlı tarafından yok edilmemek için buldukları çâre, **Fâtih** hazretlerini, saraya sokulacak bir adamları vâsıtasıyla, yemeğine zehir katıp öldürmekti.

Bu maksadla birbirini tâkiben 14 teşebbüste bulunmuş ve hiçbirinden bir netice alamamışlardı. Bunlar arasında Venedikli **Salamon** adında bir yahudinin

vazifelendirdiği **Valko** veya **Vlako** adında bir Yahudi doktorun faaliyetleri haber alınmış, fakat O, Venedik'e kaçarak mutlak bir ölümden kurtulmuştu. Saray'a girip çıkarak saray mensuplarından hasta olanları bir-iki yıl müddetle tedâvi etmiş ve hatta bir defasında itimad kazanmak için **Fâtih** hazretlerini de başarılı bir şekilde tedâvi ederek 5.000 duka altını bahşiş almış bulunan bu hâinin gerçek yüzü, ele geçen mektuplarından anlaşılmış ve bu hâdise, kulaklara küpe olmuştu. Bu sebeple **Fâtih** hazretleri ve etrafındakiler daha dikkatli davranıyorlardı.

Hakîkaten bu hadiseden az bir zaman sonra **Paul** adında bir Arnavut berber, sırf para için **Fâtih**'i zehirlemek maksadıyla İstanbul'a gelmiş, fakat hiçbir ciddî netice alamadan yakalanıp idam edilmişti. Elhâsıl, Venedikliler ne yapmışlarsa muvaffak olamamışlardı. Çünkü **Fâtih**'in yemekleri, aşçıbaşı tarafından kapaklı ve kurşunla mühürlenmiş olarak önüne geliyordu. Osmanlı tarihinin sonuna kadar devam edecek olan bu tedbir, şâyet bir zehirleme vak'ası olursa, fâilin mutlak sûrette belli olması içindi. Üstelik **Fâtih**, fazladan olarak bu yemekleri önce yakınındaki insanlara tattırır ve ondan sonra yerdi. Bu sıkı tedbir dolayısıyla kendisini zehirlemek imkânı bulamamışlar, bu hususta attıkları her adım, başarısızlıkla neticelenmişti.

Nihayet **Lando** adında Florensalı bir asil, bu işi gerçekleştirmek üzere vazifelendirildi. İstanbul'a geldi. O, Florensa konsolosunun kardeşinin yakın dostuydu. O'nun vâsıtasıyla Florensa elçiliğine yerleşti. Bu konsolosluksa, hemşehrileri olan **Yakub Paşa** ile irtibatlıydı. Konsolosun kardeşi **Françesko Barencollu**, O'nu, **Yakub Paşa** ile görüştürdü. Lando, O'na Venedikliler'in isteklerini anlattı. **Yakub Paşa**, ucunda büyük bir maddî mükâfât olan bu teklifi duyunca, maddeye harîs olan yahudilik damarı kabardı. Ancak

böyle bir iş için arada vâsıta olan birine güvenerek hareket etmeyi doğru bulmadığı için Venedik'e gidip oradaki on üyelik hükümet meclisi ile görüşüp, onların teminâtıyla hareket etmeyi düşündü. Bu yüzden bir bahane uydurdu ve bir gün, **Fâtih** hazretlerinin karşısına çıkarak:

"-Efendimiz!.." dedi. "Bendeniz Arapça bilmiyorum. Geçmişte İslâm âlimleri Arapça olarak pek çok tıbbî eserler yazmışlar. Bilhassa şifâlı bitkilerden ilâç yapmak husûsunda büyük bir maharet göstermişlerdir. Gençliğimde Florensa'da onların Lâtince'ye tercüme edilmiş bazı eserlerini görmüştüm. Fakat fazla alâka duymamıştım. Sizlere iltihak ettikten sonra buradaki doktor arkadaşlarla görüştükçe o eserleri daha fazla takdir eder oldum. İzin verseniz de, bir sıla-i rahim yapsam, yani doğup büyüdüğüm yerleri son defa gidip görsem!.. Bu vesileyle o eserlerin Lâtince tercümelerini de toplar gelirim. Onlardan elde edeceğim bilgilerle size daha faydalı olabilirim..." demiş ve **Fâtih**'ten düşündüğü seyahat için bir izin koparmaya muvaffak olmuştu.

1468 yılında Venedik'e giden **Yakub Paşa**, 1472 yılı başlarına kadar **Fâtih**'i zehirleyip öldürerek Venedik'i büyük bir belâdan (!..) kurtaracağı hususunda hükümet mensuplarına garanti vermiş ve bu iş için on bin düka altın talep etmişti. İş başarıldıktan sonra Venedik'e göçecek ve yirmi beş bin düka altını daha alacaktı. Venedik hükûmeti bu teklifi havada kaptı. Çünkü onlar bu iş için 200.000 düka altını çoktan gözden çıkarmışlardı. **Yakub Paşa**, alacağı bu meblağa ilâveten Venedik'e yerleştiğinde vergi muâfiyeti vs. gibi bazı ehemmiyetsiz taleplerde daha bulunmuştu.

Bu anlaşmadan sonra istanbul'a dönen **Yakup Paşa**, verdiği sözü tutmak imkânını bulamamış ve böylece yıllar geçmişti. Venedikliler, bilhassa 1480 yı-

lında Otranto'nun fethiyle başlayan tehlike karşısında dehşete kapılmış ve **Yakub Paşa**'yı bazen plânı ifşâ ederek Padişah'ın gazabına uğratmak ve bazen de gizli bir ajan gönderip O'nu öldürmek sûretlerinde tehdid etmekteydiler. Bu bakımdan **Yakub Paşa**, âdeta iki ateş arasında kalmış durumdaydı. Şimdi Padişah'ın hastalığı ve kendisine güveninin devam etmekte olması eline geçmiş altın bir fırsattı. O'nu değerlendirecekti. Fakat Osmanlı devlet adamlarından hiçbirinin **Yakub Paşa**'nın bu plânından haberi yoktu.

Gebze'nin Tekfur Çayırı'nda hastalığı artarak yatağa düşen Padişah'a ilk müdahaleyi, O yaptı. Fakat Padişah'ın hastalığı iyileşecek yerde ilerledi. Çünkü verdiği ilâç, **"Güçlebüken"** bitkisinden elde edilmiş olan müthiş bir zehirdi. Buna **"Asarun"** denilen ve kedi otu bitkisinden elde edilen ikinci bir madde katmıştı. Bu zehri alan bünyenin iki-üç günden fazla yaşaması mümkün değildi. Hakikaten **Fâtih**'in günden güne ağırlaştığı görülünce, **Karamânî Mehmed Paşa** ile **Şeyh Ebü'l-Vefâ**, kafa kafaya vererek bu Yahudi çıfıtının tedâvîden el çekmesini kararlaştırdılar. Çünkü her ikisi de O'na şüphe ile bakıyorlar, fakat tatbik ettiği ilâca dâir bir şey söylemek imkânına sâhip bulunmuyorlardı. Bunun için süratle hareket edecek bir ulakı, İstanbul'a sevkederek sarayda misafireten bulunan İranlı meşhur hekim **Lâri Çelebi**'yi Gebze'ye getirttiler.

Lâri Çelebi, Yakub Paşa'dan Padişah'a ne türlü bir tedâvî tatbik ettiğini suâl ettiyse de, O, hep kaçamaklı cevaplar vererek gerçeği gizlemek yolunu tuttu. İki doktor, saç saça, baş başa kavga etmek durumundayken **Karamânî Mehmed Paşa**, araya girerek:

"-Üstadlar, bu kavgayı daha sonra yaparsınız! Bakınız efendimiz mum gibi erimektedir. Bir an evvel O'nun derdinin çâresine bakınız!.." diyerek araya girdi.

Lâri Çelebi, Karamânî Mehmed Paşa'nın da tasvibini alarak **Yakub Paşa**'nın artık hastalığa müdahale etmemesini sağladıysa da, artık iş işten geçmişti. **Lâri Çelebi**, hastayı muâyeneden sonra yeni ilâçlar verdi. **Fâtih** hazretlerinden neşterle kan aldı. Fakat hiçbir iyileşme alâmeti görülemedi.

Karamânî Mehmed Paşa, Hünkâr Çadırı'nın etrafında güvendiği askerlerle -âdeta-etten bir kale oluşturmuş ve dışarıya haber sızmasını engellemişti. Fakat günler ilerledikçe Yeniçeriler sabırsızlanıyor, Padişah'ı görmek, O'nun sıhhatinden haberdar olmak istediklerini söyleyerek **Karamânî Mehmed Paşa** ile münâkaşaya teşebbüs ediyor; **Mehmed Paşa** ise, birtakım yalanlarla onları avutup oyalamaya çalışıyordu.

Yeniçeri ağalarından **Selim Ağa**, 2 Mayıs günü **Karamânî Mehmed Paşa**'nın huzuruna çıkarak, Padişah'ın ölü mü, diri mi olduğunu; hastaysa, hastalığının ne safhada bulunduğunu öğrenmek hususunda ısrar etti. Başka zaman olsa, bir yeniçeri ağasının sadrazam karşısındaki bu dik kafalılığı idamla cezalandırılırdı. Fakat galeyân hâlinde bulunan bir orduda, bir yeniçeri ağasına ceza vermek, büyük bir karışıklığa sebep olabilirdi. **Karamânî Mehmed Paşa**, **Selim Ağa**'yı teskin için:

"-Şimdi doktorlarla konuştum. Birkaç güne kadar Efendimiz'in iâde-i âfiyet buyuracağını söylüyorlar. Lütfen sâkin olunuz. Arkadaşlarınıza da sükûnet telkin ediniz!.. Bu nâzik anda birbirimizi üzecek işlere sebep olmayalım!.." tarzında yalan ve savsaklayıcı bir cevap verince **Selim Ağa**, ağlamaya başladı:

"-Allah'ım, benim ömrümden al, hünkârıma ver!.." dedi. Sonra birden aklına gelmiş olacak ki:

"-Şu Yahudi çıfıtı **Yakub Paşa**, tedâviden el çeksin!.. Askerin O'na güveni yoktur!.." dedi.

Karamânî Mehmed Paşa, böyle yapıldığı husu-

sunda garanti verdi. Bununla beraber, **Yakub Paşa**'ya muhâlefetin asker arasında bu derecede şiddetli olduğunu öğrenince, önce O'nu İstanbul'a göndermenin doğru olacağını düşündü. Sonra da **Selim Ağa**'nın ifade ettiği nefretin şiddeti sebebiyle O'nu askere çaktırmadan kaçırmanın güçlüğünü düşünüp bu fikrinden vazgeçti. Zira çadırdan çıktığında O'nu parçalayabilirlerdi.

Halbuki askerin **Karamânî Mehmed Paşa**'ya muhâlefeti de, **Yakub Paşa**'ya muhâlefetinden az değildi. Bir çok işlerde Padişah'ı, O'nun yönlendirip yanlışlara sevk ettiğine inanıyorlardı. **Karamânî Mehmed Paşa**'ya Padişah'tan başka hiçbir kimsenin muhabbeti olmadığı söylense, yanlış olmazdı. Paşa, bunu farkındaydı. Fakat bilmezlikten gelmek mecburiyetindeydi. **Selim Ağa**'yı teskin edip geriye gönderdikten sonra tekrar Padişah'ın hasta yattığı Otağ-ı Hümayun'a girdi. **Lâri Çelebi**, iki elini yanlara doğru açarak:

"-Çâresiziz Paşam!.." dedi ve ilâve etti:

"-Geldiğimden beri, ne tedâvî tatbik ettimse hiçbir netice elde edemedim. Ben doktorluk hayatımda böyle âciz kaldığımı hiç hatırlamıyorum. Sanki vücuduna bir zehir girmiş, gitgide yayılıyor. Bakın, bacaklar, dünkünden daha şişkin!.."

Bu sırada **Fâtih** hazretlerinin üstündeki örtüyü kaldırarak anormal derecede şişkinleşmiş olan baldırlarını gösterdi. Sonra Sadrazam'a dönerek:

"-Paşam, Allah aşkına, siz İstanbul'dan çıktığınızdan beri Hünkârımıza ne yedirdiniz?! Hatırlamaya çalışınız. Acaba bu yemeklerden biri mi kendisine dokundu?"

Karamânî Mehmed Paşa:

"-Her zaman yediği şeyler!.." karşılığını verince doktor **Lâri Çelebi** ümitsizce başını salladı.

Doktorla veziriazam arasındaki bu mükâlemeye

şâhid olan **Şeyh Ebü'l-Vefâ**:

"-Vâris kimdir? Şimdi onu belirlemek zamanıdır!.." deyince **Karamânî Mehmed Paşa**, canı sıkılarak:

"-Canım, Hocam; Efendimiz hâlâ hayattadırlar. Bu şimdi, şu anda konuşulacak bir şey midir?" deyince, **Şeyh Ebü'l-Vefâ**:

"-Paşam!.." dedi. "Sen gâliba asker arasındaki galeyânı bilmiyorsun. Ordu, bir deniz gibidir. Bir fırtına esmeyegörsün, kolay kolay sükûnet avdet etmez. Öyle bir musibet zuhur eder ki, bunun önünde hiçbirimiz duramayız ve devlet azim zararlara uğrar. Bunun için vakitlice tedbir almak gerektir."

Karamânî Mehmed Paşa:

"-Tedbir, sefere çıkmadan alınmıştır. **İshak Paşa** hazretleri, İstanbul'da her şeye hâkimdir." dedi.

Şeyh Ebü'l-Vefâ:

"-Sen İstanbul'dan bahsediyorsun. Ben de biliyorum, o tedbir, Hünkâr tarafından çoktan alınmış ve büyük evlâdı **Bâyezid**'ın oğlu **Şehzâde Korkut** ile **Cem Sultan**'ın oğlu küçük **Oğuzhan** İstanbul'da babalarının herhangi bir yanlış hareketine karşı rehine durumundadırlar. Fakat ben İstanbul'dan bahsetmiyorum. Şurada, şu Gebze'de yüz elli bin askerin galeyana gelmesi hâlinde neler olabileceğini hiç düşündünüz mü? Ben bilirim ki, sen, **Cem Sultan**'a meyyâlsin. Lâkin asker, hünkârımızın büyük evlâdı **Bâyezid**'i padişah görmek ister. Buna eklenen daha bir çok sebeple seni sevmezler. Allah geçinden versin, Hünkârımızın vefâtı hâlinde bu fikir ihtilâfı, fiilî bir boğazlaşmaya inkılâb ederse ne yapacağız?"

Karamânî Mehmed Paşa sordu:

"-Peki öyleyse, çare nedir?"

Şeyh Ebü'l-Vefâ cevab verdi:

"-Olacakların mes'ûliyeti bir adama yıkılamaz. O adam siz olsanız dahî!.. Yüce dinimiz, müşâvereyi em-

reder. Bunun için Divan'ı derhal toplantıya çağırmalısınız. Ne karar alacaksak, müşâvere ile ve mümkünse ittifak ile almalıyız!.."

Karamânî Mehmed Paşa, henüz **Fâtih** hazretleri nefes alıp verirken, O'ndan sonrasını konuşmayı, bağlı bulunduğu Padişah'a bir hürmetsizlik addettiği yolunda dilinin döndüğü kadar ifade-i meram ettiyse de, orada bulunan diğer paşalar da **Şeyh Ebü'l-Vefâ**'yı destekleyince, mecbûren veziriazam görüşünü kabul ederek ertesi gün sabah namazını müteâkiben veziriazamlık çadırında toplanılmasını kararlaştırdı.

Ertesi gün, Divan toplandı ve müzâkereye başlanıldı.

İlk olarak söz alan **Şeyh Ebü'l-Vefâ**:

"-Doktorların katî ifadelerine nazaran Efendimizden ümid kesilmiştir!.. O hâlde şehzâdelerimizden hangisine haber göndererek merkeze gelmesini temin etmek icab etmektedir?!.. Önce bunu tâyin etmeliyiz." dedi.

Karamânî Mehmed Paşa, huzurdakilerin **Şehzâde Bâyezid**'e taraftar olduklarından emindi Onları ikna etmenin güç olduğunu düşündü. **Şehzâde Cem**'e lalalık yapmış bulunan **Gedik Ahmed Paşa**'nın o sırada bu çadırda olmadığına hayıflandı. Çünkü O'nun da **Cem**'e taraftar olduğundan emindi. Bu sebeple:

"-Efendi hazretleri!.." dedi. "Bence bunları konuşmadan evvel alınacak bir tedbir var. O da İstanbul mu hafızı **İshak Paşa**'ya durumu bildirmek ve Otranto'da sefer hâlinde bulunan **Gedik Ahmed Paşa**'yı geriye çağırmaktır." dedi.

Anadolu Beylerbeyi **Sinan Paşa**, o sırada Amasya'da sancakbeyi bulunan büyük **Şehzâde Bâyezid**'in kayınpederi idi ve tabiî olarak O'nun dâvet edilip tahta oturtulmasını istiyordu. **Gedik Ahmed Paşa**'nın, **Cem** taraftarı olduğundan emindi. O'nun

dâvet edilmesinden kuşkulandı ve **Karamânî Mehmed Paşa**'ya hitâben:

"-Bu tedbire neden lüzum görürsünüz Paşa hazretleri?!" diye sordu.

Karamânî Mehmed Paşa şöyle izah etti:

"-**İshak Paşa**, elindeki rehineleri iyi muhafaza etmezse, bundan baş edilmesi güç bir belâ hâsıl olabilir. Biliyorsunuz, hünkârımızın her iki şehzâdesinin de birer evlâdını merkezde alıkoyması, babalarının zuhûr edecek bir fırsatta kıyâm etmelerini önlemek içindir. Bu hünkârımızın ittihaz etmiş olduğu bir tedbirdir. Bu tedbirin yeni padişah seçilinceye kadar devam etmesinde fayda görürüm!.." dedi.

Toplantıya katılanlar hep bir ağızdan:

"-Belî... Doğrudur!.." dediler.

Karamânî Mehmed Paşa:

"-**Gedik Ahmed Paşa** gibi hünkârımızın itimadını kazanmış olan dirâyetli bir vezirin, böyle bir ihtilâf zuhuru ihtimâlinin mevcud olduğu hengâmda uzakta bulunmasını doğru bulmuyorum. O da yanımızda olsa, herhangi bir karışıklık ânında otoritesi, çıkacak ihtilâfı yatıştırmakta işe yarar diye düşünüyorum!.." deyince, **Sinan Paşa** içinden:

"-Nasıl olsa, O İtalya'dan dönünceye kadar yeni Padişah'ın tesbit işi çoktan hallolur." diye düşündü, muhâlefetinden vazgeçti ve:

"-O hâlde düşündüğünüz dâvet mektuplarını yazdırınız. Bir an evvel gönderilsin. Ondan sonra müzâkereye başlayalım." dedi.

Bunun üzerine **Karamânî Mehmed Paşa**, Divan kâtibine:

"-Yaz kâtip!.." diyerek hem İstanbul muhafızı **İshak Paşa**'ya elindeki rehineleri iyi muhafaza etmesi ve hem de Gebze'den birkaç günden beri İstanbul'a kaçıp gitmekte olan Yeniçeriler'in bir karışıklık çıkarmama-

larını temin edecek tedbirleri alması lüzumunu ifade eden mektubu yazdırdı. Sonra **Gedik Ahmed Paşa**'ya durumu hülâsâ eden ve derhal merkeze avdet etmesi gereğini bildiren nâmeyi dikte ettirdi. Bunların her ikisini de mühürleyip zarflara koydurdu. Zarfları balmumu ile kapatıp tekrar mühür bastı. Çadırın kapısındaki çavuşbaşıyı çağırarak eli-ayağı çabuk iki ulağı dâvet ettirdi. Bu mektupları yeniçerilerden hiç kimseye göstermeyerek acele yola çıkıp yerlerine ulaştırmalarını emretti. Onlar, temennâlarla verilen mektupları alıp:

"-Emriniz başımız üzerinedir Paşa babamız!.." diyerek çadırdan çıktılar.

Bu işler olup bittikten sonra **Karamânî Mehmed Paşa**, gerekli müzâkereye başlamadan önce doktor **Lâri Çelebi**'yi bir kere daha dinlemenin lüzumunu ileri sürdü. Divanda bulunanların ittifakıyla bu teklif kabul olunmakla, **Lâri Çelebi**, Sadrazam çadırına getirildi:

"-Efendimizin sıhhati şu noktada ne durumdadır?" suâline muhatab olunca, **Lâri Çelebi** hayretle:

"-Paşalar!.. Yarım saat evvel Yeniçeri kodamanlarından **Selim Ağa**'yı gönderip benden durumu suâl etmediniz mi? Ben de, O'na, Hünkârın hayatından ümid kalmadığını kesin bir dille ifâde ettim. Yarım saat içinde benden mûcize mi bekliyorsunuz ki, şimdi bana aynı suali bir kere daha soruyorsunuz?!" deyince **Karamânî Mehmed Paşa** öfkeyle yerinden kalktı:

"-Doktor, **Selim Ağa**'yı size böyle bir suâl sorması için kim göndermiş? Ben mi?!" diye bağırınca, **Lâri Çelebi**:

"-Efendim, O, kendisini sizin gönderdiğinizi söyleyerek benden bilgi istedi. Bir yeniçeri ağasına güvenmemeli miydim?" diye cevap verdi.

Karamânî Mehmed Paşa:

"-Yalan!.." diye bağırdı. "O, yalan söylemiş!.. Fakat şimdi ne olacak, asker durumu öğrendi demektir.

Aldığımız bütün tedbirler, boşa gitti. Vallâhî, Paşalar, ne yapmak lâzım, bilemiyorum!.."

Sonra kapıdaki çavuşbaşıya seslenerek, güvendiği adamlardan **Hıdır Ağa**'yı çağırttı. O'na:

"-Tez, **Selim Ağa**'yı bulup buraya getiresin!.. Ağzını açar, öğrendiği sırrı asker arasında yayarsa, seni de helâk ederim, O'nu da!.." tâlimâtını verdi. **Hıdır Ağa**:

"-Emriniz baş üstüne, Paşa baba!.." diyerek temennâlarla çadırdan çıktıysa da, O'nun **Selim Ağa**'yı bulup getirmesine imkân yoktu. Zira bütün Yeniçeri ağaları, his ve fikir birliği hâlindeydiler. **Karamânî Mehmed Paşa**'yı sevmiyorlar ve O'nun, **Cem**'i padişah yapmak hususundaki fikrine şiddetle muhalif bulunuyorlardı.

Hıdır Ağa, **Selim Ağa**'yı gûyâ arıyormuş gibi asker arasında dolaşadursun, Divan, Fâtih hazretlerinden sonrasını konuşmaya başladı. **Karamânî Mehmed Paşa**'nın müzâkereyi açış konuşması bile küçük **Şehzâde Cem**'e taraftar bulunduğunu açıkça gösteriyordu. O demişti ki:

"-Hep birlikte Hünkârımızın hayatta olan iki şehzâdesini terâziye koyalım. Devletin bekâsı için bu heyet, hangisini tahta geçmeye daha lâyık görürse, O'na haber salıp Payitaht'a getirtelim. Biliyorsunuz, Âl-i Osman tahtı için son zamanlara kadar bir verâset kanunu mevcud değildi. An'ane olarak tâ Oğuzlar'dan beri vefat eden bir hükümdarın yerine, O'nun büyük evlâdının geçmesi kabul edilmişti. Fakat yine biliyorsunuz ki, velînîmetimiz Efendimiz hazretleri, bir **"Kanunnâme-i Âl-i Osman"** tanzim ettirmiştir. Bunda, bu kadîm an'aneyi bertaraf ettiği şu cümlesinden anlaşılmaktadır:

«Evlâdımdan her kime ki, hükümdarlık nasib ola; nizam-ı âlem için karındaşın öldürebilir!..»

Buna göre, illâ da büyük evlâd padişah olacak diye bir şey yok!.. Bana göre efendimiz, her kardeşi taht için eşit hak sahibi görmektedir. Böyle olmasa, büyük kardeş an'anesini buraya yazdırırdı."

Sözün bu noktasında **Sinan Paşa**:

"-Bir dakika Paşa hazretleri!.. Bu maddenin sizin anladığınız gibi anlaşılması kanaatimce yanlıştır. An'ane mâlum olan bir şeydir. O'nun için kanunnâmede ayrıca zikri gerekmez. Zaten an'aneler yazılı olmazlar. Fiilî tatbikiâttan doğarlar ve insanların zihninde böylece nazarî olarak mevcud olurlar!.." dedi.

Karamânî Mehmed Paşa, bu mütaleaya itiraz edecekti ki, **Şeyh Ebü'l-Vefâ** hazretleri söze karışarak:

"-Benim, bu noktada daha sarih bir mâlumâtım var. İzin verirseniz onu anlatayım!.." dedi. Sonra da şu izahatı verdi:

"Ben bu kanunnâme tanzim edildikten sonra, bu maddeyi görünce, burada bir vuzuhsuzluk sezdim ve Padişahın kendisine bu hususu sordum. Dedim ki:

"-Padişahım!.. Kanunnâme-i Âl-i Osman'a böyle bir madde koydurmakla büyük evlâdınız **Şehzâde Bâyezid**'in, Allah gecinden versin, sizden sonra tercih edilmesini engellemek maksadını mı güttünüz? Bana cevap verdiler:

"-Hayır. O kadim bir an'anedir. Zaten zihinlerde mevcuddur. Lâkin kanun kısa bir zaman için yapılmaz dâimîdir. Ola ki, bir gün büyük evlâdın tahta geçmesi için hastalık, sefih bir hayat yaşamak vs. gibi fiilî bir imkânsızlık zuhur eder. O takdirde ille de büyük evlâd olacak diye dayatmak yerine dirâyetli bir başka kardeşin Padişah olmasına imkân sağlamak için bu maddeyi bu şekilde vaz'ettim. Eğer ekberiyet esasını orada zikretmiş olsaydım, bu mutlak bir mecburiyet arzederdi. Ben böyle bir mecburiyetin ihdâsının, her zaman

için doğru olmayacağını düşündüğümden, maddeyi bu şekilde takrir ettim." demişti. Bu sözlerin mânâsı açıktır. Efendimiz hazretleri de kadîm an'aneye uyarak **Şehzâde Bâyezid**'in kendinden sonra Padişah olmasını arzu etmekteydi, diyebiliriz."

Karamânî Mehmed Paşa, Şeyh Ebü'l-Vefâ hazretlerinin bu mütalaasına itiraz ederek:

"-Dikkatinizi celbederim, zikredilen Kanunnâmede, sadece **Cem Sultan**'ın adı geçmektedir. Bu da efendimizin **Cem Sultan**'a meyyâl olduğunu gösteren red ve cerhi imkânsız bir delildir." dedi.

Bu sözlere de **Hersekzâde Ahmed Paşa**:

"-Hayır, asla!" diye cevap verdi ve şu izahatta bulundu:

"-Kanunnâme-i Âl-i Osman'da **Şehzâde Cem Sultan** hazretlerinin isminin geçmesi kendilerinin babaları tarafından vâris mevkiine yükseltilmesi için değildir. Dikkat buyrulursa, bu, şehzâdelerin hangi elkâb, yani ünvanlar ile anılmaları lâzım geldiği hususuna dâir maddededir ve misal kabilinden zikredilmiştir. Müsaadenizle **Mehmed Paşa** hazretleri orada bir misal zikredilirken, başka bir şehzâdenin değil de **Cem Sultan**'ın zikredilmesi, sizin gayretkeşliğinizin bir eseridir. Çünkü siz, baştan beri O'nun padişahlığına taraftarsınız. Lâkin bu güne kadar devam eden **"ekber evlâd"** kâidesini, bu gün değiştirmek için ortada hiçbir mantıkî ve fiilî sebep yoktur."

Karamânî Mehmed Paşa:

"-Hayır!.. Kanunnâme-i Âl-i Osman'da **Cem Sultan** hazretlerinin isminin zikredilmesi benim gayretkeşliğimin eseri değildir. Bunu hünkârımız (**Fâtih**) takrir etmiş, ben de öylece yazmışımdır!" dediyse de, Divan'dakilerin, esasen bu noktanın çok da ehemmiyetli olmadığını söylemeleri üzerine **Karamânî Mehmed Paşa**, kendince daha kuvvetli bir delil zikrine

başvurarak:

"-Biliyorsunuz!.." dedi. "Rodos şövalyeleri ile bi müzâkere ve anlaşma, Padişah efendimiz tarafından arzu edildiğinde bu işe Karaman Sancakbeyi olan **Cem Sultan** memur edilmiştir. Öyle olmasaydı, hünkâr, Rodos şövalyeleri gibi çetin ceviz insanlarla müzâkereye küçük şehzâdesini memur eder miydi?!"

Sinan Paşa hemen cevabı yetiştirdi:

"-Paşa hazretleri, bu noktada da yanılıyorsunuz!. **Cem Sultan**'a böyle bir vazifenin verilmesi, efendimizin iltifatı sebebiyle değildir. Bunun iki sebebi vardır. Birincisi, Karaman'ın büyük **Şehzade Bâyezid**'in bulunduğu merkezi Amasya olan "Rum Eyâleti"ne nazaran, Rodos'a daha yakın olması, diğeri de o adada üst kurmuş bulunan **Sen Jan Şövalyeleri**'nin yakînen irtibatta bulunduğu bazı insanların **Cem Sultan**'ın yanında vazife görmekte olmasıdır. Bilmiyorsanız, ben size söyleyeyim: Lâkabı bile **"Frenk"** olan **Süleyman Bey**, vaktiyle o adada bulunmuş ve o korsanlarla hukuku olan bir kimseydi. **Şehzâde Cem** Hazretleri'nin İtalyanca hocası **Alfonso** da öyledir. Daha başkalarının varlığı da hepimizce mâlumdur. O'nun etrafında bir sürü gayr-i müslim ve muhtedî bulunduğunu bilmeyen mi var?!.. Nitekim Rodos Şövalyeleri ile **Cem** nâmına irtibata memur edilen **Dimitrios Sofyan** da bunlardan biridir. O, daha önce Rodos Şövalyeleri ile birlikte bulunmuş, sonra -her ne maksatla ise- Osmanlı hizmetine girmiştir. Tabiî o görüşmelerden de bir netice çıkmamış olduğunu da hatırlatmakta fayda vardır.

O sırada Efendimiz, her iki şehzâdesinin etrafındaki insanları da yakînen takip ettiriyordu. Tek tek şehzâdelerinin tahsil ve terbiyesine ve Dünya görüşüne tesir edecek insanları geçmişleri itibariyle de tahkik ettirip öğrenmişti. Hünkârımız, **Cem Sultan** hazretlerinin etrafındaki bu gayr-i müslimler ve muhtedîleri

tek tek çok iyi tanıyordu. Onların, Rodos Şövalyeleri ile münâsebetlerinden haberdardı. **Şehzâde Cem**'e böyle bir vazife verilmesi, işte bu iki sebeptendir."

Karamânî Mehmed Paşa, **Cem**'in müdafaası sadedinde elindeki kozları böyle birer birer sayıp dökerek Divan'ı iknâ etme gayretinden bir netice hâsıl olmadığını görünce, son bir ümidle şehzâdenin yetişme şartlarını nakledererek, O'nun dirâyeti hususunda Divan'ı ikna etmeye çalıştı:

"-**Cem Sultan**..." dedi. "23 Aralık 1459'da **Çiçek Hatun** denilen asil bir hanımdan, Edirne Sarayı'nda Dünya'ya gelmiştir. Her şehzâde gibi, O da dört yaş, dört ay ve dört günlükken tahsile başlamış ve daha çocuk yaşta ilmini, irfanını geliştirdiği gibi Divan şâirleri ayarında şiir yazmaya başlamıştır. Fakat, O, sadece böyle ilim ve irfan ile meşgul olmamış, aynı zamanda askerlik sahasında da **Gedik Ahmed Paşa** gibi muazzam bir kumandanımızın himâyesinde bir hayli mahâret kazanmıştır. Ok atmakta, kılıç kullanmakta üstüne kimse yoktur. Hatta Konya Selçukîlerinden kalma tâlim gürzlerine birkaç demir halka daha ilâve ettirip onları mahâretle kullandığı, fakirin (kendisinin) şâhidi olduğum bir hâdisedir. Biliyorsunuz, daha on yaşındayken Kastamonu Sancakbeyi tâyin edilmişti. Burada halka kendisini son derecede sevdirmiş olan şehzâdemiz, ağabeysi ve hünkârımızın en sevgili evlâdı **Şehzâde Mustafa**'nın Otlukbeli Muharebesi'nden sonra vefâtı üzerine, O'nun yerine Karaman Sancakbeyliği'ne tâyin edilmiştir. Merkezi Konya olan Karaman Beyliği'nin ne kadar ehemmiyetli olduğunu takdir edersiniz..."

Karamânî Mehmed Paşa, **Cem**'i methetmeye devam edecekti. Fakat Anadolu Beylerbeyi **Sinan Paşa** sözünü keserek:

"-Bir dakika Paşa hazretleri!.." dedi. "Bazı şeyleri güzel söylüyorsunuz da, bazı şeyleri ya unutuyor,

ya da kasden ihmal ediyorsunuz. **Şehzâde Cem** 1478'de Kastamonu Sancakbeyliği'ne tâyin edilmed evvel, 1472 yılında sünnet ettirilmesini söylemedin Halbuki bu sünnet, burada herkesin hatırlayacağı üze re, **Şehzâde Bâyezid** ve **Mustafa**'nın sünnet düğü lerine nazaran gâyet sönük geçmiş ve **Cem**, bund müteessir olarak lalası **Gedik Ahmed Paşa**'ya:

"-Padişah babamız, neden bizi şehzâde ağabey-lerimizden dûn (aşağı) bir mertebede sünnet ettird diyerek teessürlerini izhar etmiş, O da, babasının se fer hazırlıkları içinde olması yolunda bir bahaneyl şehzâdeyi teselli etmeye çalışmıştı."

Bu noktada belki başka şeyler de söyleyecekti fakat **Şeyh Ebü'l-Vefâ** atılarak:

"-Paşa kardeşim, bu noktalar o kadar ehemm yetli değildir. Biz biliyoruz ki, her iki şehzâdemiz çok iyi yetişmişlerdir. En iyi hocalardan ders görere Arapça ve Farsça ile birlikte Lâtince ve Grekçe'yi mükemmel öğrenmişlerdir. Askerlik hocaları ise, h ikisinin de mükemmeldir. Boy, pos, endâm, hâkezâ Burada hiç ihmal edilmemesi lâzım gelen bir nokta huy, ahlâk güzelliği ve adâlet anlayışıdır.

Şimdi ben size bu noktadan bir mukayese ya mak istiyorum. Biliyorsunuz, **Fâtih** hazretleri 1461 lında Trabzon'u fethetmeye giderken, evvelâ Erzinca istikametinde gitmiş ve nice zamandan beri Osmanlı karşı alevî kardeşlerimizi tahrik edegelen **Uzun Hasa Bey**'le hesaplaşmak istemişti. Birkaç küçük çarpışm sonunda **Uzun Hasan**, Osmanlı'yla baş edemeyece-ğini anlamış, anasını şefaatçi göndererek efendimizl bir sulh anlaşması temin edebilmişti. Efendimiz de kadarla yetinerek oradan asıl hedefi olan Trabzon üze-rine yürümüştü.

Fakat aradan on sene geçince **Uzun Hasan**, ra hat durmamış, bir taraftan Müslümanların ezelî dü

manı olan Batılı Hıristiyanlarla ittifak arayışına girmiş, diğer taraftan Efendimiz'in ortadan kaldırdığı Trabzon İmparatoru **IV. Yuannis**'in kızı **Katerina** ile evlenmiş olmasından dolayı kendisini Trabzon Rum İmparatorluğu vârisi saymış ve Trabzon'u dâvâ eder olmuştu. Ülkesini ise, Azerbaycan'dan Suriye hududuna kadar genişletmişti. **Fâtih** hazretlerinin ortadan kaldırdığı Karaman Beyliği, Çandaroğulları gibi kadim hanedan mensupları da O'nun etrafına toplanmışlar, kendisini Osmanlı'ya karşı tahrik eder olmuşlardı. En son 1473 yılında **Uzun Hasan Bey**, şımarıklığını had safhaya ulaştırmış, İstanbul'a gönderdiği bir hey'et, küstahça bir teklifte bulunmuş ve Trabzon'un kendisine verilmesini karısı nâmına talep etmişti. Efendimiz buna cevaben:

"-Biz Müslüman kanı dökmek istemeyiz. Bu ciddî bir mecburiyet olmadıkça haramdır. Lâkin **Uzun Hasan Bey**, haddini bilmez bir sergerdedir. Bundan sonra elçimiz ok, lâfımız kılıçtır!.. Gününü beklesin!.." buyurmuştu da 1473 yılında Üsküdar'dan yine böyle âlâyişli bir şekilde **Uzun Hasan** üzerine sefere çıkmıştı. Bu esnada **Şehzâde Cem**'i İstanbul'a celbedip, O'nu saltanat nâibi tâyin eylemişti. Şimdi **Mehmed Paşa** üstadımız, bu noktada diyecektir ki:

"-Bak işte, bu bile **Fâtih** hazretlerinin küçük şehzâdesine teveccühünün bir nişânesidir!.."

Karamânî Mehmed Paşa atılarak:

"-Evet, iyi ki hatırlattınız, tabiî öyledir!.." dedi.

Şeyh Ebü'l-Vefâ hazretleri:

"-Haydi öyle olsun, fakat sen hikâyenin sonunu dinle!.." dedi ve devam etti:

"-**Fâtih** hazretleri İstanbul'dan ayrıldıktan sonra iki aydan fazla bir zaman geçtiği hâlde kendisinden bir haber alınamamıştı. Hatırlayınız, **Şehzâde Cem**, yaşça küçük olduğu için İstanbul'da bırakılmış, diğer

iki şehzâdesi **Bâyezid**'le **Mustafa**, babalarıyla birli te sefere katılmıştı. **Mehmed Paşa** hazretleri kabu mecburdur ki, **Cem**'in İstanbul'da bırakılması, diğe şehzâdelere tercih edilmiş olmasından değil, yaşın harb-darb gibi bir meşakkate müsâid bulunmama sındandı. İstanbul'un, seferdeki Padişah'tan bir-iki ay müddetle haber alamaması, Akkoyunlu hükümdarla rının casusları ve buna ilâveten Rodos şövalyelerince menfî bir propagandaya zemin hazırlamış, onlar da Pa dişah ile iki şehzâdesinin kanlı bir muhârebede şeh edildikleri yolunda yalan bir haberi her tarafa yaymış lardı. Halbuki bu asla doğru değildi. Bu durumda ba nedimlerinin tahrikiyle **Şehzâde Cem**, çocuk yaşın bakmayarak, çünkü o sırada 14 yaşındaydı:

"-Madem babamızdan haber alınamıyor, ortalıkta böyle şâyialar da var. Devlet sahipsiz olmaz!.." diyere İstanbul'da kalan ricâlden biat alıp Padişahlığını ilâ etmişti. Sırf bu hadise bile **Şehzâde Cem**'in taht hır sını gösteren bir husustur."

Karamânî Mehmed Paşa bu noktada atılarak

"-Fakat, efendi hazretleri!.. Padişah, Otlukbe li Muharebesi'nde **Uzun Hasan Bey**'i hâk-i helâke (yere) serip İstanbul'a avdet edince, şehzâdesine b ceza vermediğini hatırlayınız!.." dedi.

Şeyh Ebü'l-Vefâ:

"-Evet, doğru!.. Çünkü kendisinin de on yaşın dayken benzer bir şekilde tahta geçtiğini hatırlamı ve bu küçük şehzâdesine müsamaha nazarıyla bak mıştı. Ancak kendisinin on yaşındayken tahta geçme leri, babalarının talebi üzerineydi. Fakat **Cem**, bun sırf babasından bir haber alınamadı diye re'sen yapmış bulunuyordu. Paşa hazretlerine hatırlatmak isterim ki **Şehzâde Cem**'i mâzur gören Padişah efendimiz, O'n bu işe teşvik edenleri en ağır bir şekilde cezalandır mıştı.

Şimdi bu hâdise, **Cem**'in ihtirasını göstermek bakımından red ve cerhi imkânsız bir delildir. Yüce dinimiz, ihtirası iki şeyde makbul tutar: Bunların biri ilim tahsili, diğeri de cihaddır. **Şehzâde Cem**'de ise, müşâhede olunan hükmetme ihtirâsıdır. İslâm'ın özü demek olan tasavvufta denilir ki, insanları en son terk eden ihtiras, baş olmak ve hükmetmek ihtirasıdır. Çünkü o, insan ruhunda son derecede köklüdür.

Gelelim **Şehzâde Bâyezid**'e!.. O, **Cem**'den 11 yaş daha büyük olduğu gibi, ne ilimde, ne de askerlik bakımından küçük kardeşinden dûn bir mevkide değildir. Üstelik cesâret ve dirâyet bakımından **Cem**'e her sûretle fâiktir."

Şeyh Ebü'l-Vefâ hazretleri, sözlerinin bu noktasında **Karamânî Mehmed Paşa**'ya gözlerini dikerek:

"-Siz Paşa hazretleri!.." dedi. "Hünkârımızı gerekli-gereksiz birtakım ağır vergiler ihdâsına sevkettiniz. Halk, reâyâ bundan muzdariptir. Askere kendinizi sevdiremediğiniz gibi halka da sevdirememişsiniz. Fakat biliyor musunuz, bugün sizin tahttan uzaklaştırmak istediğiniz **Şehzâde Bâyezid** hazretleri, kendi eyâletinde sizin âmil olduğunuz ağır vergi kanunlarını tatbik mevkiine koymayarak halkın gönlünü fethetmiştir. Ben bu duruma yakînen vâkıfım. Bu da, O'ndaki hem yüksek bir adâlet duygusunun ve hem de büyük bir cesâretin nişânesidir. Babasının kendisini muâheze etmesini göze alarak bunu yapmıştır. Bence, sadece bu ahlâkî sebepler bile O'nun dâvet edilip tahta çıkarılmasını haklı kılmaya kâfîdir."

Bu sırada **Selim Ağa**'yı aramakla meşgul bulunan **Hıdır Ağa**, çadırın kapısında göründü. **Karamânî Mehmed Paşa**, O'nu derhal huzuruna çağırarak durumu sordu. O da, **Selim Ağa**'yı hiçbir yerde bulamadığını, O'nun sırra kadem bastığını söyledi. **Karamânî Mehmed Paşa**:

"-Öyleyse **Lâri Çelebi**'yi çağır. Durumu son bir daha öğrenelim!.." dedi. Zira henüz Padişah vefat etmeden bir şehzâdeyi dâvet etmek istemiyordu. **Hıdır Ağa**:

"-Ben biraz evvel hünkârın çadırındaydım. Sizi orada bulacağımı sanarak önce oraya gitmiştim. Hünkârın başında hâfızlar Kur'ân-ı Kerîm okuyordu. Hünkâr sizlere ömür!.." dedi.

İkindi vaktiydi. Takvimler, 1481 yılının 3 Mayıs'ını gösteriyordu. Paşalar:

"-İnnâ lillâhi ve innâ ileyhi râciûn!.." dediler. Bu, herhangi bir ölüm haberi karşısında mûtâden okunan bir âyet-i celîle olup "Hepimiz, Allah'tan geldik ve O'na döndürüleceğiz." demekti.

Bunun üzerine **Şehzâde Bâyezid** üzerinde ittifak olduğunu anlayan **Karamânî Mehmed Paşa**:

"-Yaz kâtip!.." diyerek, Dîvan kâtibine, **Şehzâde Bâyezid**'e durumu bildiren ve kendisini tahta dâvet eden mektubu yazdırdı. Bu mektubu zarfa koyup balmumuyla kapattı. Sonra da **Keklik Mustafa** adındaki eline çabuk ulağı çağırttı. Bu ulağa zarfı teslim edip kendisinin Amasya'ya en süratli bir şekilde ulaşmasını emretti.

Bu sûretle Divan toplantısı bitmiş oluyordu. Fakat **Karamânî Mehmed Paşa**, **Şehzâde Bâyezid**'e Divan'ın umûmî hissiyâtına râm olarak böyle bir mektup göndermekten memnun değildi. Divan üyeleri işittikleri acı haber üzerine, alelacele bitişikteki Hünkâr Çadırı'na koşuşurlarken, O, biraz ayak sürüdü. Çadırda yalnız kalınca, Divan Kâtibi'ni de dışarı çıkararak kendi el yazısıyla **Şehzâde Cem**'e de durumu haber veren ve kendisini dâvet eden ikinci bir mektup yazdı. Sonra **Çolak Halil** isimli emin bir adamını çağırttırarak bu mektubu çok acele olarak merkezi Konya olan Karaman Sancağı'nın beyi **Şehzâde Cem**'e götürmesini,

Amasya'ya giden ulağı geçecek şekilde sür'atli hareket etmesini tembihleyerek:

"-Mümkünse âdeta kuş olup uç!" dedi ve hiç kimseye ser verip sır vermemesini tenbih ederek yola çıkardı.

Fakat ne yazık ki, o sırada saklanmış olan **Selim Ağa**, adamları vâsıtasıyla veziriazam çadırını göz hapsine almıştı. **Çolak Halil**'in arkasından seğirtip kısa zamanda O'nu yakalayarak katletti ve koynundaki mektubu alarak arkadaşlarının yanına döndü. **Selim Ağa, Sinan Paşa**'nın en sâdık adamıydı ve **Bâyezid**'i destekleyenlerin başında geliyordu

Şehzâde Bâyezid'e, babasının rahatsızlığından haberdar olan ve İstanbul'da muhâfız olarak bulunan **İshak Paşa** da üst üste iki-üç ulak göndermiş ve durumu bildirmişti. Fakat babasının vefât haberi gelmedikçe harekete geçmeyi doğru bulmayan ve iktidar hırsı olmayan **Şehzâde Bâyezid**, âtıl davranmış, beklemeyi tercih etmişti. Nihâyet **Keklik Mustafa, Karamânî Mehmed Paşa**'nın mektubunu getirince durumu öğrenmiş ve yola çıkmıştı. **İshak Paşa**, böyle ihtiyat edip **Şehzâde Bâyezid**'e üst üste ulaklar göndermekle iktifâ etmemiş, Fâtih hazretlerinin vefâtı haberini 3 Mayıs 1481 akşamı öğrenmesi üzerine ertesi gün, yani 4 Mayıs'ta **Şehzâde Bâyezid**'in büyük oğlu **Şehzâde Korkut**'u babasına niyâbeten vekil sıfatıyla tahta oturtmuştu.

Diğer taraftan **Şehzâde Cem**'e giden ulak **Çolak Halil**'i öldürerek karargâha dönen **Selim Ağa**, Sadrazam'ın bu iki yüzlülüğünü askerlere ilân etti. Sonra da bunu ispat için O'nun **Şehzâde Cem**'e kendi el yazısıyla yazmış olduğu mektubu etrafına toplanan kalabalığa yüksek sesle okudu. Böylece herkes Veziriazam **Karamânî Mehmed Paşa**'nın Divan kararına rağmen yaptığı bu iki yüzlülüğü öğrenmiş oldu. Bu du-

rum, büyük bir galeyâna sebep oldu. Hünkâr Çadırı'na üşüşen Yeniçeriler, **Karamânî Mehmed Paşa**'yı lime lime doğradılar. Kafasını kesip bir mızrağın ucuna taktılar. Bu sırada **Selim Ağa**:

"-O yahudi çıfıtı nerede?" diye ortalıkta dört dönüyordu.

Aradığı sertabib **Yakub Paşa** idi. Her tarafı aradılar. Yok, yok, yoktu!.. Tam kaçmış olduğuna hükmederek, aramaktan vazgeçeceklerdi ki, cenâzenin çadırda mevcud olmadığını fark ettiler!.. Sonra O'nun on beş dakika evvel kapalı bir araba ile İstanbul'a sevkedilmiş olduğunu öğrenerek arkasından seğirttiler Kısa zamanda kapalı cenâze arabasına yetişen Yeniçeriler, yahudi muhtedîsi **Yakub Paşa**'nın da bu arabaya saklanarak kaçmakta olduğunu gördüler. O'nu yakaladılar. Paşa arabadan indirerek parçaladılar. O'nun kafasını da diğer bir mızrağa taktılar. Sonra Gebze sâhiline üşüştüler. Bulabildikleri nakil vasıtalarıyla İstanbul'a gittiler. Geri kalanı da karadan İstanbul'a döndü. Gerek **Karamânî Mehmed Paşa**'nın ve gerekse Yahudi dönmesi **Yakub Paşa**'nın başlarını İstanbul sokaklarında velveleli bir şekilde dolaştırdılar. Akşam karanlığı basarken bazı Yahudi zenginlerin evlerini, dükkânların yağmaladılar. Muhâfız **İshak Paşa**, İstanbul'd âsâyişi sağlamakta güçlük çekiyordu.

Nihayet şehzade **Bâyezid**'le hareket eden grupun öncüleri, haberin Amasya'ya varmasından sonrak dokuzuncu günde Üsküdar'a ulaştılar. Üsküdar'da yen padişah'ı devlet ricâli büyük bir merâsimle karşılad Fakat ortalık kum gibi yeniçeri kaynıyordu. Askerin d siplini sarsılmıştı. Her kafadan bir ses çıkıyordu. Yen padişahı Üsküdar'dan karşıya geçiren saltanat kayığ nın etrafı içleri yeniçeri askerleriyle dolu pazarcı kayık larıyla kuşatılmıştı. Deniz üstünde bağrışıyorlardı. Bu bağrışmalar arasında:

"-Padişahım!.. Devletinle bin yaşa!.." avâzeleri ile cülus bahşişi istedikleri, öldürdükleri kimselerden dolayı bağışlanmaları gibi dilekler birbirine karışıyordu. Arada bir:

"-İstemezük!.." diye bağıranlar da oluyordu. Yeni Padişah yanındaki **İshak Paşa**'ya:

"-Neyi istemezlermiş!.." diye sordu.

İshak Paşa, bilmemezlikten gelerek sükût etti.

Yeni padişah deniz üstünde bu dilekleri kabul ettiğini beyân ettiği gibi daha tahtına oturmadan yeniçeri ağaları kendisine benzer teklifleri ihtiva eden bir dilekçe uzattılar. Padişah, mevcut gerginliği farkındaydı. Bunları kabul etmekten başka çâre yoktu. Her nefere ikişer bin kuruş bahşiş verildi. Bu cülûs bahşişi, babası **Fâtih** zamanında ilk olarak verilmişti. Şimdi kendisi de bunu kabul edince artık bu yeniçeriler için vazgeçilmez bir hak olarak yerleşecekti.

Yeniçeri istekleri arasında, yeni Padişah'ın Amasya'dan beri beraberinde olan **Hamzabeyoğlu Mustafa Paşa**'nın teb'îdi (uzaklaştırılması) da vardı.

"-İstemezük!.." diye bağrışmalardan maksat, O olduğu anlaşıldı.

Çünkü O'nun veziriazam tâyin edilmesini kuvvetle muhtemeldi. Bunu fark eden ve bu makama göz dikmiş olan **İshak Paşa**, O'nun askere **"cülûs bahşişi"** verilmesine muhâlif olduğu yolundaki bir yalanla Yeniçerileri, tahrik etmiş bulunuyordu. Padişah bu isteği de kabul ederek **Hamzabeyoğlu Kara Mustafa Paşa**'yı geri gönderdi.

Yeni Padişah, İstanbul'a geldiğinin ferdâsı günü, yani 28 Mayıs 1481'de babasının hayattayken hazırlamış olduğu türbeye defnini gerçekleştirdi. **Fâtih**'in cenâze namazını **Şeyh Ebü'l-Vefâ** adıyla meşhur olmuş bulunan **Şeyh Muslihuddin Mustafa** hazretleri kıldırdı. **Fâtih** Hazretleri, İstanbul'u bir salı günü fet-

hetmişti. Âşık olduğu İstanbul'un bağrında toprağa da bir salı günü tevdî edildi.

Defin merâsiminden dönerken, **İshak Paşa**:

"-Padişah'ım, **Cem** ne olacak?" suâlini sordu.

İshak Paşa'nın kastettiği, Kanunnâme-i Âl-i Osman'daki **"kardeş katli cevâzı"**nın tatbik edilip edilmeyeceğiydi. Artık Sultan olan **Bâyezid**'ın aklında ise, böyle bir şey aslâ mevcud değildi. Bu sebeple anlamamazlıktan gelerek suâli soranın beklentisine uygun düşmeyen bir cevap verdi:

"-Taht, baht iledir!.."





-II-

SAMAN ALEVİ GİBİ ZAFER !..

14 Mayıs 1481 Pazartesi günü şafak sökmek üzere iken Konya Sarayı'nın kapısına dayanan atı köpükler içinde, kendisi yorgun ve bitkin bir süvari, kapıdaki bekçilere:

"-Çok uzaklardan, Payitaht'tan geliyorum. Acele Şehzâdemizi uyandırmalısınız!.. Kendisine çok ehemmiyetli haberler getirdim. Haydi, dakika geçirmeyiniz!.." diye bağırdı.

Muhâfızlar, bu saatte **Şehzâde Cem**'i uyandırmayı doğru bulmadılar. Habercinin hâli-tavrı ise, gerçekten O'nun çok uzaklardan geldiğini, durup dinlenmeyerek at koşturduğunu gösteriyordu:

"-Dur hele bakalım, yoldaş!.. Bu saatte şehzâdemizi uyandırmak doğru olmaz!.. getirdiğin haber, kendilerinin bu saatte uyandırılmasına değmeyen bir şeyse,

sonra bize ceza verir!.." dedilerse de, habercinin ısrarı üzerine:

"-Şehzâdemizin lalası **Astinoğlu Yakup Bey**'i uyandırmak ve durumu O'na arzetmek daha doğru olur. O uygun görürse, Şehzâdemizi uyandırır." dediler.

Haberci:

"-Ne yaparsanız yapınız, fakat dakika geçirmeden benim **Şehzâde Cem** hazretleriyle derhal görüşmemi temin ediniz!.." karşılığını verince, muhafızlardan biri bu haberciyi alıp sarayın müştemilâtında kalmakta olan Şehzâde'nin lalası **Astinoğlu Yakup Bey**'in kapısını kuvvetle ve ısrarlı bir sûrette çaldılar. Gecelik entarisiyle yataktan fırlayan ve kapıyı açan **Astinoğlu Yakup Bey**:

"-Ne var, ne oluyor?!.. Bu saatte kapımı ısrarla niye çalıyorsunuz?!.." diye bağırdı. Muhâfız, birkaç adım gerisinde duran haberciyi göstererek:

"-Özür dilerim efendim, buna mecbur kaldım. Zira şu haberci, çok uzaklardan gelmiş. Derhal şehzâdemizle görüşmek istiyor. Biz, kapı yoldaşlarımızla **Cem Sultan** hazretlerini uyandırmayı doğru bulmadık. O'nun için size geldik!.." demesi üzerine **Astinoğlu**, haberciyi tepeden tırnağa süzdükten sonra, O'nun hakikaten uzaktan gelen bir kimse olduğunu ve mutlaka mühim bir haber getirmiş olmalı ki, bu saatte şehzâde ile görüşmek için ısrar ettiğini anlamakta gecikmedi. Bu sebeple:

"-Bir dakika bekleyiniz!.. Hemen üstümü giyinip geleceğim!.." dedi.

Gerçekten çarçabuk üstünü giyinerek dışarı çıkan **Astinoğlu Yakup Bey**, onları beraberine alarak Konya Sarayı'nın Harem kapısına dayandı.

Osmanlı Devleti'nde gerek Padişahlar ve gerekse şehzâdeler, herhangi bir sûikast ihtimaline karşı bir

tedbir olmak üzere kapısı açık bir odada uyurlardı. Birbirine açılan üç beş odanın nihâyetinde kalfa denilen kıdemli harem kadınlarından biri sabaha kadar nöbet tutardı. **Şehzâde Cem**'in ikamet ettiği Konya Sarayı, tâ Selçuklular'dan kalma ihtişamlı bir yapıydı. Burası daha sonra Karamanoğulları'na intikal etmiş ve bu beyliğin beyleri Konya'daki bu sarayda ikamet etmeye başlamışlardı. **Sultan Fâtih**, Karaman Beyliği'ni ortadan kaldırıp burasını bir eyâlet merkezi hâline getirdiği günden beri de, sancakbeyleri bu sarayda otururlardı.

Astinoğlu Yakup Bey'i karşısında gören Gürcü asıllı kalfa, şehzâdenin sabah namazı için abdest almakta olduğunu söyledi. **Astinoğlu**, bu yaşlı kalfaya, Şehzâde'ye Payitaht'tan bir haberci geldiğini, çok mühim haberler getirdiğini, derhal toplanılması gerektiğini, Şehzâde'nin namazını edâ eder etmez sarayın selâmlık kısmına geçmesi gerektiğini söylemesini sıkı sıkıya tenbih ederek eyâletin diğer kalburüstü idarecilerini uyandırmak üzere her birine muhâfızlardan birini gönderdi.

Takriben yarım saat sonra herkes, sarayın selâmlık kısmının büyük salonunda toplanmış, **Şehzâde Cem**'in teşrifini beklemekteydi.

Şehzâde Cem, aldığı bu haber üzerine alelacele sabah namazını kılarak selâmlığa geçmişti. Daha eşik üzerindeyken:

"-Beyler!.. Ne var, ne oluyor? Bu saatte toplanmanın hikmeti nedir?" demesiyle kendisini karşılamak üzere ayağa kalkanlar arasında yorgun, bitkin ve perişan kılıklı haberciyi görmesi bir oldu ve hemen O'na teveccüh ederek:

"-**Doğan Bey**!.. Ne bu hâl!.. Payitahttan gelen sen misin? Hayırdır inşallâh!.." dedi, sonra sedirin baş köşesine geçip oturdu. Hazırda olanlara da oturmalarını emretti.

Doğan Bey, Cem'in Kastamonu vâliliğinde bulunduğu sırada yanında yıllarca hizmet görmüş birisi idi. **Karamânî Mehmed Paşa**'nın da en güvenilir adamlarındandı. **Şehzâde Cem**, O'nun kendisine sadâkatinden emindi. **Doğan Bey**'e hitap ederek:

"-Çok yorgun görünüyorsun!.. Âcilen biraz dinlenmeye ihtiyacın olmakla beraber bu hâlin, bizi meraka düşürdü. Hele getirdiğin haberi kısaca bir anlat da sonra istirahate çekilirsin!.." dedi.

Doğan Bey, bitkin ve heyecanlıydı.

Fâtih Sultan Mehmed Han ile birlikte İstanbul'dan çıkışlarından itibaren gördüklerini anlatmaya başlamıştı ki, **Şehzâde Cem**, heyecanla sözünü kesti ve:

"-Pederim, Efendimiz hazretleri nasıllar? Âfiyetleri, berdevam mıdır?" diye sordu.

Doğan Bey, getirdiği haberi alıştıra alıştıra söylemek istiyordu. Böyle âni bir suâl karşısında bir müddet durakladı, kekelemeye başladı. **Cem Sultan**, O'nun gerek yüz ifadesinden, gerek ifâde-i meram etmekteki sıkıntısından endişe ederek:

"-Çabuk söyle, babam nasıldır? Ben, O'nun sefere çıkmadan önce rahatsız olduğunu duymuştum, iâde-i âfiyet buyurdular mı?" demesi üzerine, **Doğan Bey**, kısık ve titrek bir sesle:

"-Allah, size ömürler ihsan etsin. Peder-i âliniz, Cenâb-ı Hakk'ın "İrciî" (Bana dönünüz!..) ilâhî emrine uyarak Hakk'a yürüdü. Hepimizin başı sağ olsun!.." diyebildi.

Şehzâde Cem, sırtını dayadığı ipek minderi dizlerine aldı. O'nun üstüne kapanarak hüngür hüngür ağlamaya başladı. Bu haberi duyan herkes de ağlıyordu. **Astinoğlu Yakup Bey**, lalası olduğu şehzâdeye elindeki ipek mendili uzatarak:

"-Efendimiz, şunu alıp gözlerinizin yaşını siliniz!..

Allah'ın kanunu değişmez. Her canlı varlık, ölümün lezzetini tadacaktır. Şimdi ağlayıp dövünmek yerine yapılacak işleri konuşmaya mecburuz. Siz, Âl-i Osman tahtının bi-hakkın vârisisiniz. Size metin olmak yakışır. Evet, bu hâl beşeriyet icabıdır, fakat hislerinize hâkim olmalısınız!.." deyince, **Şehzâde Cem**, uzatılan mendille gözyaşlarını silerek tekrar **Doğan Bey**'e hitap etti:

"-Bu ne zaman oldu? Sen, neler gördün ve buraya kaç günde gelebildin? Hele anlat bakalım! **Karamânî Mehmed Paşa** nasıllar? O, dirâyetli bir vezirdir. Her hâlde askerden, babamın ölümünü saklayarak bir karışıklık çıkmasını önlemiş olmalıdır." dedi.

Doğan Bey, biraz evvelkine benzer bir sûrette yine durakladı ve yutkunmaya başladı. Kelimeler boğazına düğümleniyor ve meramını ifade etmekte güçlük çekiyordu. **Cem Sultan** sabırsızlanmıştı. Suâlini tekrarlayarak:

"-Doğan Bey, söylesene, **Karamânî Mehmed Paşa** neler yaptı?" deyince, **Doğan Bey**, titrek bir sesle:

"-Sizlere ömür efendim!.." dedi. **Cem, Doğan Bey**'in yol yorgunluğuyla sorulan suâlini yanlış anladığını zannederek:

"-Arkadaş, ben pederimi sormuyorum. O'nu anladık. Allah, rahmetine gark etsin. Ben, **Karamânî Mehmed Paşa**'yı soruyorum." deyince, **Doğan Bey**:

"-Efendim, bendeniz de O'nu söylüyorum. Aldığı tedbirler fayda vermedi. Yeniçeriler kendisini parça parça ederek öldürdüler...."

Doğan Bey, sözünü bitirememişti. **Şehzâde Cem**:

"-Vay alçaklar!.. Böyle değerli bir vezire bu işi nasıl yaparlar? Ben onlara bunun hesabını sorarım!.." deyince, **Doğan Bey**:

"-Aman şehzâdem!.. Böyle söylemeyiniz. "Yerin de kulağı vardır!.." derler. Bakınız, siz, geçen sene Rodos Adası'nın fethindeki başarısızlıktan dolayı Yeniçeriler hakkında ileri-geri konuşmuşsunuz!.. Bu sözler, her nasılsa, İstanbul'a kadar gelmiş ve onların topyekûn aleyhinize dönmelerine sebep olmuştur. Ben, askerin bu müşterek hissiyâtını gözlerimle gördüm, kulaklarımla işittim. Zinhâr, bu kritik zamanda asker aleyhine bir söz söylemekten hazer ediniz." dedi.

Bunun üzerine **Cem**:

"-Evet..." dedi. "Ben bu başarısızlıktan dolayı onlar hakkında bazı tenkidler de bulundum. Onlarsa, vezir **Mesih Paşa**'yı töhmet altında bırakarak:

"-Rodos'un fethi mümkündü. Fakat bu Rum dönmesi vezir, oranın yağma edilmesini önlemek maksadıyla hareketi durdurdu." diyorlardı. Halbuki **Mesih Paşa**, bunda haklıydı. Yeniçeriler, biraz daha dayansa Rodos sulhen teslim olabilir ve yağmalanmaktan kurtulabilirdi." deyince **Doğan Bey**:

"-Fakat efendim, askerler böyle demiyor!.. «Teslim olmayan bir kâfir beldesine, harben ve kılıç zoruyla girildiğinde oranın üç günlük bir müddetle yağmalanması askerin şer'î hakkıdır. **Mesih Paşa**, aslen rum olduğu için bu şer'î müsaadeye rağmen, bize beklememizi emrederek harekâtın başarısızlığına sebep olmuştur.» diyorlar" dedi.

Astinoğlu Yakup Bey:

"-Şehzâdem!.." dedi. "Şimdi bu eski hikâyeleri konuşacak zaman değildir. **Doğan Bey**'in anlattıklarından bize lâzım olan şudur: İster haklı, ister haksız olsun, Yeniçeriler, bu meseleden dolayı sizin aleyhinizde imişler. Tedbirimizi bu bilgi ışığında almak mecburiyetindeyiz. Zaman dar, yapılacak işler çok!.. **Doğan Bey**, müsaadenizle gördüklerini anlatmaya devam etsin!.." dedi.

Bunun üzerine **Şehzâde Cem**, **Doğan Bey**'e dönerek:

"-Evet, bütün gördüklerini ve bildiklerini bize doğru olarak anlat. Seni bilirim, dürüst bir insansın. Hiçbir şey saklamayarak gördüğün ve duyduğun her şeyi teferruâtına kadar anlatmalısın ki, biz de tedbirlerimizi doğru olarak alabilelim." dedi.

Bunun üzerine **Doğan Bey**, **Sultan Fâtih** hazretlerinin vefâtının nasıl olduğunu, O'nun vefâtı günü Dîvân'ın, yerine geçecek olan şehzâdeyi belirlemek üzere toplandığını, **Karamânî Mehmed Paşa**'nın bütün gayretlerine rağmen, ağabeysi merkezi Amasya olan Rum Eyâleti Sancakbeyi **Şehzâde Bâyezid** üzerinde ittifak edilişini, Divan kararıyla **Keklik Mustafa** isimli bir ulak vasıtasıyla kendisine dâvet mektubu gönderildiğini, **Karamânî Mehmed Paşa**'nın gizlice **Çolak Halil** isimli bir yakını ile **Şehzâde Cem**'e de diğer bir dâvet mektubu gönderdiğini, fakat Anadolu Beylerbeyi **Sinan Paşa** ve O'nun adamlarından olan **Selim Ağa**'nın **Çolak Halil**'i yolda yakalayıp idam ettiğini, sonra da O'nun hâmil bulunduğu mektubu Gebze Tekfur Çayırı'nda konaklamış bulunan ordugâha getirip alenen okuduğunu, bunun üzerine askerin galeyâna gelerek Sadrazam'ın çadırına hücum edip **Karamânî Mehmed Paşa**'yı parçaladığını bütün tafsîlâtıyla anlattı. Herkes, kulak kesilmiş dinliyordu ki, O, sözünü şöyle bitirdi:

"-Şehzâdem!.." dedi. "Ağabeyinize giden ulak, şimdi çoktan menziline varmıştır. İhtimal O, İstanbul yolundadır. O'ndan süratli davranarak İstanbul'a ulaşmanız imkânsızdır. Ben gördüklerimi ve bildiklerimi anlattım. Şu durumda alınacak tedbir ne ise, onu acele olarak kararlaştırınız. Bendeniz de her zamanki gibi emrinizdeyim!.."

Bu sûretle **Sultan Fâtih**'in vefâtı üzerine olup

bitenleri öğrenmiş bulunan **Şehzâde Cem** ve mâiyetindekiler, **Doğan Bey**'e bir tas çorba içip istirahate çekilmesi için müsaade ettiler. Sonra da bu durumda yapılacak olan işleri görüşmeye başladılar. İlk olarak söz alana lala **Astinoğlu Yakup Bey**:

"-Şehzâdem!.." dedi. "Siz her zaman söylersiniz ya, Âl-i Osman tahtına geçmek sizin hakkınızdır. Zira siz, pederinizin Padişahlığı zamanında doğmuşsunuz. Ağabeyiniz ise, O'nun şehzâdeliğinde dünyaya gelmiştir."

Yakup Bey, belki başka şeyler de söyleyecekti. Fakat şehzâdenin imamı **Hatipzâde Nasûhî Çelebi** atılarak:

"-Bu sözü hep işitegelmekteyiz. Fakat bunun şer'î veya örfî bir mesnedi yoktur. Bununla taht iddiasına kalkışılamaz!.. Bunu bir tarafa bırakınız. Doğru gerekçe, Kanunnâme-i Âl-i Osman'da sadece şehzâdemiz **Cem** hazretlerinin isminin zikredilmiş olmasıdır." deyince, **Sultan Cem**, Kanunnâme-i Âl-i Osman'ı hatırlayarak derin bir ürperti geçirdi.

Zira bu kanunda kendisine taht müyesser olan bir kimsenin nizâm-ı âlem için kardeşlerini öldürebileceği yazılıydı. Acaba kendisinden evvel davranarak tahta oturacağı kesinleşmiş görünen **Bâyezid**, bu maddeyi tatbik edecek miydi? Ve hele İstanbul'da rehine bulunan küçük şehzâdesi **Oğuzhan**'a kıyar mıydı? Zihninden bunları geçiren **Cem Sultan**, ortadan kaldırılmış olan Karaman Beyliği'nin son beyi **Kasım Bey**'in kendisine söylediklerini hatırladı.

Karamanoğlu **Kasım Bey**, beyliği, **Fâtih** tarafından ele geçirilince kaçmış ve yakalanamamıştı. **Şehzâde Cem**, bir av partisi esnasında O'na Bulgar Dağı'nda rastlamış ve kendisiyle ahbap olmuştu. O, bu dağda Yörükler arasına karışmış sıradan bir Yörük beyi gibi hayatını idâme ettiriyordu. **Cem**'le ahbaplığı

ilerlettikten sonra hüviyetini O'na ifşâ etmekte bir beis görmemiş ve bir sohbet esnasında:

"-Ben, Pederinizin tanzim ettirdiği Kanunnâme-i Âl-i Osman'ı gördüm. Orada Padişah olan bir kimsenin kardeşlerini öldürebileceğine dâir maddeyi hatırınızdan çıkarmayınız. O makama geçenler, merhamet nedir bilmezler. Üstelik siz küçük kardeşsiniz. Sizde an'ane büyük kardeşin tahta geçmesidir. Şehzâdem, dikkatli olunuz. Allah geçinden versin, bir gün babanız vefat ederse, bu maddeye istinaden ağabeyinizin hışmına uğrayabilirsiniz!.." demişti.

Karamanoğlu **Kasım Bey**, Osmanlı Devleti'nde çıkacak bir ihtilâftan istifade ile tekrar eski beyliğini kavuşmayı istiyor ve onun hayalleriyle yaşıyordu. Bu sözleri hiç şüphesiz rakip kızıştırmak maksadıyla söylemişti. Fakat ne için olursa, olsun, bunda bir hakikat payı vardı. Halbuki gâyet dindar, merhametli ve kan dökmekten hazzetmeyen yeni padişah **Sultan Bâyezid**'ın bu hükmü tatbik etmek aklından bile geçmiyordu. Hatta çok az bir müddet sonra kardeşinin isyanı ile karşılaşınca vezirler, O'nun oğlu **Oğuzhan**'ı, Kanunnâme-i Âl-i Osman'daki meşhur maddeye istinaden ortadan kaldırması teklifine:

"-O'nun ne günahı var?!.. Ben Allah'tan korkarım. Bana bir daha böyle bir teklif yapmayınız!.." diyecekti.

Şehzâde Cem, zihni bu meselelerle karma karışık olarak üç-beş dakika tefekküre dalmıştı ki, **Frenk Süleyman**, O'nu ikaz ederek:

"-Devletlüm!.. Zaman dar, yapılacak iş çok!.. Emir buyurunuz da, müzâkeremize devam edelim!.." dedi.

Bunun üzerine uykudan uyanırcasına silkinip kendine gelen **Cem Sultan**:

"-Evet, beyler!.. Tedbir nedir?" dedi.

Bunun üzerine **Frenk Süleyman** söze başlayarak:

"-Şehzâdem!.." dedi. "Biz, hepimiz senin yolunda canlarımızı fedâ etmeye hazırız. Buradaki herkes, Osmanlı tahtının, sizin hakkınız olduğunu tasdikte tereddüt etmez. Fakat anlaşılıyor ki, merkezdeki paşalar, Kanunnâme-i Âl-i Osman'da sırf sizin adınızın geçmiş olmasını babanızın bir vasiyeti kabul ederek hareket etmediler. Ağabeyiniz şimdi İstanbul'a varmak üzeredir. O, sizin hakkınız olan tahta geçip oturacaktır. Bence bu bir gasbtır. Buna karşı hareketsiz kalamayız. Neticesi ne olursa olsun, O'na karşı çıkıp el mi yaman, bey mi yaman göstermeliyiz!.."

Alfonso, Frenk Süleyman'ı teyiden, aynı meâlde sözler söyledi. **Astinoğlu Yakup Bey**:

"-Sadece eyâlet askerine dayanarak İstanbul üzerine yürüyemeyiz. Sağdan-soldan asker toplamak için de vakit yoktur. Geç kalmak aleyhimize olacaktır. Bence mevcud askerimizle Bursa üzerine yürümeliyiz. Bursa halkının bizi destekleyeceğinden emin bulunmaktayım. Zira onlar yeniçerilerin **Çelebi Mehmed** zamanından beri yağmalarından bîzârdırlar. Bir kere Bursa'ya hâkim olunduğu takdirde, bu Anadolu'ya hâkim olmak demektir. Bursa, bu devletin ilk pâyitahtıdır. Orada tutunursak, Anadolu dâhilinden gerekli askeri toplayıp kuvvetlerimizi takviye ederiz. Hüç şüphesiz **Bâyezid** üzerimize gelecektir. O'nu hareketsiz kalarak burada beklemek doğru değildir. Çünkü bu eyâletin askerleriyle O'na karşı koyamayız. Bir kere Bursa'yı alırsak, hâkimiyet sahamızı genişletmiş olacağımızdan gerekl takviyeyi sağlamış oluruz!.." dedi.

Öteki bey ve efendiler de O'nu te'yid ettiler. Esasen **Cem** de birkaç bin kişilik eyâlet askeriyle İstanbu üzerine yürümenin neticesiz bir hareket olduğunu dü şünüyordu. Bursa üzerine yürümek, aklına yattı:

"-Sırf bu Karaman Eyâleti'nden Bursa üzerine sevk edebileceğimiz mahdud bir kuvvetle bu şehre hâkim olabilir miyiz?" suâlini sordu. **Gedik Nasuh Bey**:

"-Efendim, zaman kıymetlidir. Elimizi çabuk tutmalıyız. **Bâyezid** üstümüze gelmeden biz derhal Bursa üzerine yürümeliyiz. Kuvvetimizi çoğaltacağız diye burada daha fazla eğlenmemiz doğru olmaz!.." deyince, **Astinoğlu Yakup Bey**:

"-Doğru söylersin, kardeş!.. Fakat zaman kadar asker sayısı da önemlidir. Acele bir tellâl bağırtarak bu eyâletten gönüllüler toplayalım. Azamî bir hafta içinde ordumuza iltihâk edecek olanları düzene sokup yola koyulalım!.." deyince **Cem Sultan**, O'nu tasdik etti.

Derhal kapıdaki Çavuşbaşı'nı çağırtarak sarayın tellâlına çarşı-pazarda dolaşıp asker yazılmak isteyenleri dâvet etmesi tâlimâtını verdi. Bu iş, üç-beş gün zarfında yapılacak ve kısa zamanda yürüyüşe geçilecekti. **Astinoğlu Yakup Bey**:

"-Efendimiz!.." dedi. "Alınacak bir tedbir daha var. Şimdiden emin bir adamımızı İstanbul'a gönderelim. Biz Bursa'ya yaklaştığımız zamanda O, bize İstanbul ahvâlinden haber getirsin!.. Şüphesiz, biraderiniz yeni tâyinler yapacaktır. İstanbul'da umduğunu elde edemeyen gayr-ı memnunlar bulunabilir. Bunları tarafımıza çekmek için bir çalışma yapmalıyız. Bu maksatla kimin veziriazam yapıldığını ve kimlerin hangi makamlara getirildiğini, bundan dolayı umduğunu elde edemeyen gayr-ı memnunların olup olmadığını, onların birer tavizle tarafımıza çekilebilmelerinin mümkün olup olmadığını öğrenmeliyiz!..." dedi.

Bu tedbirin isabetine inanan **Cem Sultan**, epey bir müddetten beri yanında hizmet gören **Aslan Ağa**'ya baktı. O, bu iş için biçilmiş bir kaftandı. En uygun adamdı. **Aslan Ağa**, kurnaz denecek derecede zekî ve Yeniçeriler arasında itibarı olan bir kimseydi.

Üstelik **Cem Sultan**'a gönderilen **Çolak Halil**'i yakalayıp öldüren **Selim Ağa**'nın küçük kardeşiydi. **Cem**'e taraftarlığını belli etmeden ağabeyinden olup biten işleri en mahrem noktalarına kadar öğrenebilirdi. **Aslan Ağa, Cem Sultan**'ın bakışları karşısında O'nun kendisini tercih ettiğini anlamakta gecikmedi. Oturduğu sedirden ayağa kalkarak:

"-Emrediniz Şehzâdem!.." dedi.

Şehzâde Cem, sâkin ve tane tane konuşarak, O'na öğrenmesi gerekli hususları bir kere daha tekrarladı ve hemen yola çıkmasını emretti. **Aslan Ağa**, kandilli temennâlarla huzurdan çıkarak hemen yola revân oldu.

O hafta tellâl, sancakbeyi **Sultan Cem** nâmına gönüllü asker kaydolmak isteyenleri çarşı-pazar dolaşarak saray önündeki meydanlığa dâvet etti. Bir hafta zarfında iki bine yakın gönüllü toplanmıştı. Daha fazlası olsa, bunlara kılıç kalkan gibi silâhları bulup yetiştirmekte güçlük çekilecekti. Bunlarla eyâlet emrindeki iki bin kişilik dâimî asker birleştirilerek muazzam bir ordu teşkil edildi ve yola girildi. Cebrî bir yürüyüşten sonra **Şehzâde Cem**'in bu dört bin kişilik ordusu, 26 Mayıs'ta İnegöl'e ulaştı. Burada ordu, yeniden bir kere daha kontrol edildi.

Diğer taraftan Osmanlı tahtına cülûs etmiş bulunan **Sultan Bâyezid**, kardeşinin kaderine râzı olup hareketsiz kalmayacağını az-çok tahmin ediyordu Sağa-sola casuslar göndererek **Cem**'in ne yapacağın öğrenmek istemişti. Gelen haberler, O'nun Bursa üzerine yürüyüşe geçtiği istikametinde olunca kendisi bir eyâletin iki-üç bin kişiden fazla asker çıkaramayacağını hesab ederek, O da iki bin kişilik bir kuvveti **Ayaz Paşa** kumandasında Bursa'ya sevk etti.

Cem'in kuvvetleri, ertesi gün Bursa'ya doğru ilerleyerek bu şehrin doğu istikametindeki varoşları-

na geldi. **Ayaz Paşa** kumandasında İstanbul'dan sevk edilmiş bulunan merkez askerleri ise, şehre Batı istikametinden yaklaşarak Çekirge eteklerine gelip konaklamıştı.

Merhametli **Sultan Bâyezid**, kumandanına, **Cem**'le savaşa tutuşmadan önce bir sulh heyeti göndererek O'nun kaderine râzı olup Padişah olmak hevesleri peşinde koşmadığı takdirde kendisi ve âile efradının hayatlarının emniyette olacağını ve kendisine gerekli tahsisatın bağlanacağının bildirilmesini sıkı sıkıya tembihlemişti. **Ayaz Paşa**, bu emre uyarak **Cem**'e, yeni padişah'ın bu tekliflerini bir heyetle bildirdiyse de, bundan hiçbir netice hâsıl olmadı. **Sultan Cem**:

"-Taht, benim hakkımdır. Ben, babamın Padişahlığında doğmuş bir şehzâdeyim. Ağabeyim, şu ân gâsıbtır. Ölürüm de dâvâmdan vazgeçmem!.." cevabını vermişti.

Etrafındaki beyler de O'nu desteklemişlerdi. Bununla beraber vaziyetten çok da emin değillerdi. Zira karargâhlarına Bursa'dan bir heyet gelmiş ve şehri, **Bâyezid** kuvvetlerine de, **Cem**'in kuvvetlerine de teslim etmeyeceklerini kat'î bir lisânla ifade etmişlerdi. Halbuki **Cem**, daha önce **Bâyezid**'in Bursa'yı müdafaa için gönderdiği bir miktar yeniçerinin şehre kabul olunmayarak geri çevrilmiş olmasından dolayı büyük bir ümide kapılmıştı. Şimdi o ümit sönüyordu. Üstelik alelacele hareket edildiğinden ordusu, erzak bakımından berbat durumdaydı. Orada birkaç gün daha beklemek mecbûriyetinde kalsa, dört bin kişilik bir orduyu beslemesine imkân yoktu. Bunun için şehir nâmına gelen heyetten erzak talebinde bulunmuş, bu talep de reddedilmişti. Bunun üzerine **Astinoğlu Yakup Bey**'e dönerek:

"-Hani sen, «Bursa haklı bize taraftardır!..» diyordun. Senin aklına uyup buraya geldik. Şimdi ne

olacak?!.." dedi.

Astinoğlu Yakup Bey:

"-Merak buyurmayınız, şehzâdem!.. Bir-iki günlük daha erzakımız var. Harbi başlatmak bizim elimizde... Yarın taarruz ederiz, inşallâh Bursa'ya muzafferen gireriz. Ben öğrendim. **Bâyezid** bizi küçümsemiş olmalı ki, üzerimize sadece iki bin kişilik bir ordu göndermiş. Evelallâh, onların hakkından geliriz!.." dedi.

Cem, o günü çok endişeli bir sûrette geçirdi. Fakat karanlık bastıktan sonra beklenmedik bir hâdise, O'nun mâneviyâtını düzeltmeye yetti de arttı bile!. Hakîkaten karanlık bastıktan sonra pîr-i fânî bir ihtiyar, **Cem Sultan**'la görüşmek için **Fâtih**'in halası ve o sırada Bursa'da ikamet etmekte bulunan **Selçuk Sultan** nezdinden geldiğini söyleyerek huzura kabulünü istemişti. Getirdiği haber şuydu:

Selçuk Sultan, **Cem** ordusundaki açlık tehlikesini öğrenmişti. Nazı geçen birkaç zengine müracaatla gece karanlığında onların **Cem** ordusuna erzak göndermelerini temin etmişti. O erzak, bu akşam gece yarısından sonra gelecekti. **Selçuk Sultan**, kardeş kanı dökülmemesi için yapabileceği bir şey varsa, onu da gönderdiği bu elçiye söylemesini bildiriyordu. Gelen bu haber, **Cem**'in mâneviyâtını bir hayli düzeltti. Aslında Bursa halkı, **Fâtih**'in ölümü üzerine Yeniçeriler'in İstanbul'da bazı zengin evleri yağmalayarak yaptıkları talanı duymuştu. Bu hareketin Bursa'da da tekrarlanmasından korkuyorlardı. Ayrıca **Timur** gâilesinden sonra şehzâdeler arasındaki kavganın heder ettiği mal ve canlara dâir hâtıralar da hâfızalarında tazeydi. Bu bakımdan tarafsız kalmayı tercih ediyorlardı.

Sultan Bâyezid ise, Bursa'da **Fenârîzâde** âilesinin tâ **Yıldırım Bâyezid Han** zamanından beri sözü dinlenir bir âile olduğunu düşünerek bu âilenin sözcüsü durumundaki **Hasan Çelebi Efendi**'ye emin

bir adamını göndermiş ve O'nu kendi tarafına kazanmış bulunuyordu. Bu sebeple Bursa halkı arasında **Sultan Cem**'e, muhâlefetin başını o çekiyordu.

Bursalıların gece yarısı **Selçuk Sultan** teşvikiyle **Şehzâde Cem** ordusuna yaptıkları gıda yardımı, askerin kuvve-i mâneviyyesini düzeltmiş ve Bursa halkının **Cem**'e taraftar olduğu tarzında tefsir edilmişti. Fakat sulh teşebbüsünden hiçbir netice alamayan **Ayaz Paşa** kumandasındaki İstanbul ordusu, 28 Mayıs 1481 Pazartesi günü **Cem** kuvvetlerine karşı taarruza geçti.

Zikredilen şâyia ve erzak dolayısıyla mâneviyâtı yükselen ve zaten sayıca da üstün olan **Cem**'in askerleri bu taarruzu şiddetle püskürttüler. Dört-beş saat kadar devam eden çarpışmalar neticesinde **Ayaz Paşa, Cem** kuvvetlerine esir düştü. Öldürülmekten kurtulabilen askerleri de, kumandanlarının esir düştüğünü görünce sağa-sola kaçışıp dağıldılar. O derecede ki, **Bâyezid**'in büyük oğlu **Abdullah** o sırada Manisa'da sancakbeyi idi. O da eyâletindeki askerlerin başında olarak Bursa üzerine yürüyordu. Lâkin daha buraya ulaşmadan **Ayaz Paşa**'nın esir edildiğini öğrenerek geriye döndü ve istikametini İstanbul'a çevirdi.

Bu sûretle eli-kolu serbest kalan **Cem**, Bursa'ya girdi. Bu eski Osmanlı başşehrinde ecdadının kadim sarayına yerleşti. Etrafındaki ricâlin ve Bursa ileri gelenlerinin biatlarıyla Padişahlığını ilân etti. Nâmına hutbe okuttu ve para bastırdı.

Cem Sultan, bu suretle Bursa'da Padişahlığını ilân edince, kendisini bütün Anadolu'nun sahibiymiş gibi görmeye başladı. Sağa-sola adamlarını göndererek asker toplamaya ve bu suretle emrindeki kuvvetleri çoğaltmaya teşebbüs etti. İlk Divan toplantısında, **Astinoğlu Yakup Bey, Cem Sultan**'a, ağabeysinin gâfil davranıp üzerlerine az bir asker gönderdiğini, fa-

kat bu suretle uğradığı mağlubiyeti hazmetmeyeceğini, muhakkak ki, daha büyük bir kuvvetle üzerlerine tekrar geleceğini söyleyerek:

"-Bu defa, bir sulh teklifi de biz yapalım ve diyelim ki, Anadolu bize kalsın, sen de Rumeli'de hükümdar ol!.. Böylece husûle gelecek iki devlet de kâfî derecede büyük olur. Kan dökmeyi sevmeyen **Bâyezid**'in bu teklifi kabul edeceği umulur." dedi.

Cem, zafer kazanıp Bursa'da padişahlığını ilân etmiş olmasına rağmen geleceğinden pek emin değildi. Bu yüzden **Astinoğlu Yakup Bey**'in bu teklifini kabul etti. Lâkin İstanbul'a kimi göndermeliydi ki, kötü bir muâmeleye mâruz kalmasın!.. Hatırına dedesi **II. Murad**'ın kızı ve babasının halası **Selçuk Sultan** geldi. O'nu Dîvân'a celbetti. Elini öpüp hayır duâsını aldıktan sonra düşüncelerini kendisine anlattı Gâyet yaşlı ve dindar bir kadın olan **Selçuk Sultan**, bu kardeş kavgasından ve bu sebeple dökülen kanlardan muzdaripti. Ola ki, ihtilâf bu sûretle bertaraf olunur diye, teklifi kabul etti. Yanına tarihçi **Şükrullâh**'ın oğlu **Ahmed Çelebi** ile Bursa'nın meşhur âlimlerinden **Mevlânâ İlyas Efendi** verildi. Bu üç kişilik heyet, beş-on kişilik bir muhâfız kıt'asıyla İstanbul'a gönderildi. İstanbul'da yeni Padişah **Sultan Bâyezid** ile görüşen heyet, **Bâyezid**'den:

"-Lâ erhâme beynel mülük!.." cevabını aldılar Bu, hükümdarlar arasında merhamet olmaz mânâsına bir darb-ı meseldi. **Bâyezid**, kendisinin de halası olan **Selçuk Sultan**'a ve beraberindeki âlimlere, hürmette kusur etmemekle beraber son söz olarak:

"-Vücudça ortadan ikiye bölünmeme râzı olurum Ümmetin malı olan vatanın bölünmesine râzı olmam!. Ecdâdım bu mülkün muhâfazası için oluk gibi kan dökmüştür. Şimdi ben onları unutup da ülkenin bölünmesine rızâ mı göstereceğim!.. Aslâ!.. Biraderim **Cem**,

meşrû bir idâreye baş kaldırmıştır. Bunun neticesine katlanmak mecburiyetindedir!.." kat'î cevâbıyla teklifi reddetmişti.

Heyetteki âlimler, bu kat'î ve haklı ifâdeler karşısında başlarını önlerine eğip susmuşlardı. Bu durum Padişah'ı tasdik demekti.

Selçuk Sultan, son bir gayretle:

"-Evlâdım!.." dedi. "Siz kavgaya tutuşunca iki taraftan da binlerce insan ölecektir. Bunlar hep bizim insanlarımızdır, yazık, günah değil mi?!" dedi.

Sultan Bâyezid:

"-Doğru söylersin halacığım!.. Fakat bunun vebâli isyan eden kardeşime âiddir!.." karşılığını verdi.

Selçuk Sultan:

"-Bak evlâdım!.." dedi. "**Cem Sultan** da bu hânedân bahçesinin nâzenin bir fidanıdır!.. O'na kıymak mürüvvetle bağdaşmaz!.."

Padişah:

"-Aslâ!.." dedi. "Öyle bir şey aslâ aklımın köşesinden bile geçmez! Kaderine yahud nasibine râzı olup ülkenin bir yerinde ikamet edip rahat dururşa, ne kendisinin ve ne de âile efrâdının kılına halel gelir. Bunu, O'na daha önce de bildirdim."

Sonra ayağa kalktı. Bir müzâkerede Padişah'ın ayağa kalkması, görüşmenin bitmiş olduğuna dâir bir hareketti.

Bu sûretle heyetin vazifesi nihâyete ermiş oldu.

Heyet, henüz Bursa'ya gelmeden vaktiyle Konya'dan İstanbul'a sevkedilmiş olan **Aslan Ağa** Bursa'ya çıkageldi. Gecikmesinin kendisinin **Karamânî Mehmed Paşa**'ya yakınlığı dolayısıyla hapsedilmesinden doğduğunu ve ancak ağabeyi **Selim Ağa** vasıtasıyla bu hapisten kurtulabildiğini izah etti. Buna rağmen İstanbul ahvâline dâir söylediklerinde dişe dokunur bir husus olmaması dikkati çek-

mişti. **Cem Sultan**'ın tâlimatıyla göz hapsine alınan **Aslan Ağa**'nın bir-iki gün sonra şehirde dolaşmak bahanesiyle **Cem**'in Bursa'daki en şiddetli muhalifi **Fenârîzâde Hasan Çelebi** ile görüştüğü tesbit edildi. Bundan da O'nun saf değiştirmiş olduğu anlaşıldı **Cem Sultan, Aslan Ağa**'nın bu saf değiştirmiş olmasından böylece haberdâr olmasına rağmen, asıl haberdar olması gereken bir başka hususta gâfildi: O da lalası **Astinoğlu Yakup Bey**'e **Sultan Bâyezid**'in gizlica gönderdiği bir nâme sebebiyle O'nun da saf değiştirmeye karar vermiş olmasıydı.

Gerçekten **Sultan Bâyezid, Astinoğlu Yakup Bey**'e gizlice gönderdiği bir haber ile **Cem**'i terk ettiği takdirde kendisine Anadolu Beylerbeyliği'ni vereceğini vaad etmişti. **Astinoğlu Yakup Bey**, bu büyük tâviz karşısında kararını vermişti. İki kardeşin, mukadder görünen karşı karşıya gelmeleri hâlinde emrindeki kuvvetlerle **Bâyezid** tarafına iltihak edecekti. Fakat maalesef **Cem Sultan**'ın bundan haberi yoktu.

Artık kendisini Osmanlı Devleti'nin en az yarısına hâkim bir padişah olarak gören **Sultan Cem**, İstanbul'a gönderdiği heyetin aldığı cevabı öğrenince ağabeysinin daha üstün kuvvetlerle üzerine geleceğinden emin olmuştu. Son bir gayretle askerlerini çoğaltmaya uğraşırken, **Sultan Bâyezid**'in yirmi bin kişilik bir kuvvetle İstanbul'dan Bursa üzerine hareket geçtiği haberi geldi. Bunun üzerine şaşkına dönen **Cem**, ümerâsını toplayarak alınacak tedbirleri gözden geçirdi. Dîvan müzâkerelerinde şehre kapanarak bir müdafaa yapmanın imkânsızlığına ilâveten bu takdirde şehrin harab olmasından dolayı halkın da aleyhlerine döneceği düşüncesi gâlip geldi. Bu sebeple iki kardeş, aralarındaki kozu şehrin dışında paylaşmalıydılar

Bu maksatla **Cem Sultan** emrindeki kuvvetleri ikiye ayırdı. **Gedik Nasuh Paşa** kumandasındaki bir

kısmını İznik'e sevketti. Kendi emrindeki diğer kısmı ile Yenişehir'e çekildi. **Sultan Bâyezid**'in Manisa sancakbeyi olan oğlu **Abdullah**, İstanbul üzerine yürüyüşe devam ederken İzmit havâlisinde babasının ordusu ile karşılaşıp O'na iltihak etti.

Yürüyüşe geçen İstanbul ordusunun öncü kuvvetleri, Anadolu Beylerbeyi ve yeni Padişah'ın kayınpederi olan **Sinan Paşa**'nın emrindeydi. Bunlar, **Cem**'in bir kısım askerlerinin **Gedik Nasuh Bey** kumandasında İznik'te karargâh kurduklarını öğrenince oraya teveccüh ettiler. **Gedik Nasuh Bey**, daha iyi muharebe yapabileceğini düşünerek birliklerini Azvat Derbendi'ne çekti. Bunu haber alan **Sinan Paşa**, O'nun üzerine seğirtti ve Azvat Derbendi'nde **Cem**'in ordusunun yarısı demek olan bu kuvvetleri müthiş bir mağlubiyete uğrattı.

Yeni Padişah **Sultan Bâyezid**'in emrindeki asıl kuvvetler ise, **Cem**'in Yenişehir'e çekildiğini öğrenmişlerdi. **Sinan Paşa**'nın bu muvaffakiyetleriyle mâneviyâtı yükselen bu ordu, Yenişehir istikametinde ilerlerken İtalya'dan dönmüş bulunan **Gedik Ahmed Paşa**, mâiyetiyle birlikte Padişah'a mülâkî oldu. Tebriklerini arz ettikten sonra emre hazır olduğunu bildirdi.

Gedik Ahmed Paşa, aslında **Cem**'e taraftardı. Başlangıçtan itibaren **Cem Sultan**, O'nun uzaklarda olmasına hayıflanıyor ve İstanbul'da olsa kendisini destekleyeceğini umuyordu. Fakat, heyhât **Gedik Ahmed Paşa**, **Cem**'e taraftar olmakla beraber saltanat makamına büyük bir sadâkatle bağlı bulunduğundan her ne sebeple olursa olsun, **Cem**'e tekaddüm ederek tahta geçmiş bulunan **Bâyezid**'e işte böylece bağlılıklarını arz ediyordu. Lâkin yeni sultan dikkat edince O'nun kılıcını kuşanmamış olduğunu gördü.

Gerçekten **Gedik Ahmed Paşa**, kılıcını lâlettâyin bir eşyaymış gibi atının terkisine asmıştı. Padişah bu-

nun ne demek olduğunu anlamakta gecikmedi. Çünkü O, dik kafalı ve inatçı bir devlet adamıydı. Bunu defaatle ortaya koymuştu. **Sultan Fâtih**'in emretmesine rağmen basit bir bahane yüzünden İşkodra seferine katılmamış ve **Sultan Fâtih**, o seferde çok meşakkat çekmesine sebep olmuştu. Bu itaatsizliği sebebiyle **Fâtih**, O'na kıyamamış, fakat kendisini hapsetmekten de geri kalmamıştı. Sonra da afv ederek bu değerli paşasını İtalya'nın fethine göndermişti. Bunun bir sebebi de O'nun devşirme olması idi. Bu yüzden Yeniçerilerce sevilen bir devlet adamıydı. Haklı-haksız büyük bir şöhreti vardı. O'na cezâ verilse, yeniçeriler bir gâile çıkarabilirlerdi.

Sultan Bâyezid, bu nâmlı Osmanlı Paşasının şimdi ikinci bir inadına şâhid oluyordu. Çünkü 1473 yılında **Uzun Hasan**'la **Fâtih** arasında cereyan eden Otlukbeli Muharabesi'nde **Gedik Ahmed Paşa**, **Bâyezid**'in askerlerini teftiş etmiş, onların disiplinlerini beğenmemiş ve o gün **Şehzâde Bâyezid**'le münâkaşa etmişti. Bu münâkaşa neticesinde de:

"-Siz bir gün Padişah olursanız, emrinizde kılıç kuşanmam!.." demişti. Şimdi işte o sözünde durduğunu gösteriyordu.

Sultan Bâyezid, atın terkisindeki kılıcı görünce, O'nun bu sözünü hatırladı ve:

"-Paşa hazretleri, geçmişi unuttum!.. Bu gün hizmet zamanıdır. Şu kılıcı alıp lütfen belinize takınız!.." dedi.

Taşıdığı Arnavut kanının icabı olan inadını yenmekte güçlük çeken **Gedik Ahmed Paşa**, küçük bir duraklamadan sonra artık Padişahlık mevkiine geçmiş bir insana karşı itaatle mükellef olduğunu düşünerek kılıcını kemal-i edeble beline bağlayıp:

"-Özür dilerim, efendimiz!.. Emriniz başım üzerinedir!.." dedi.

Ayrıca **Sultan Cem**'e taraftarlığından dolayı muâheze edilmeyeceğinden emin olmuştu. Çünkü yeni veziriazam **İshak Paşa** O'nun kayınpederi idi. Bu sebeple bir cezâya mâruz kalmayacağından artık emin olabiliyordu.

Gedik Ahmed Paşa'nın iltihakıyla mâneviyâtı bir kat daha yükselen Osmanlı ordusu 20 Haziran 1481'de Yenişehir Ovası'nda Göksu Çayı kenarında **Cem**'in ordusunu birkaç saat içinde müthiş bir bozguna uğrattı. **Cem**'e kalsa, ölünceye kadar vuruşacaktı. Çünkü çarpışma başlar başlamaz lalası **Astinoğlu Yakup Bey**'in karşı tarafa geçtiği yolundaki haberi almış, bu ihânet dolayısıyla hayata karşı müthiş bir bezginliğe sürüklenmişti. Fakat ümerâsının şu ikazı sebebiyle harb sahasını terk etti. Onlar demişlerdi ki:

"-Efendimiz!.. Daha gençsiniz!.. Bugün tâlihin yâver olmayışına üzülmeyiniz!.. Hele buradan canınız sağ ve selâmet, Konya'ya ulaşınız. Bu **Sultan Bâyezid**'le daha sonra tekrar kozlarınızı paylaşma imkânı bulabilirsiniz!.."

Onların ısrarı ve âdeta çekip çıkarmasıyla harp sahasından uzaklaşan **Cem**, 25 Haziran'da Konya'ya ulaştı. Ama ne ulaşma!.. Aç, perişan, susuz ve uykusuz olarak günlerce at teperek!.. Üstelik yolda Ermeni Derbendi'ne vardıklarında kırk kişilik bir eşkiyâ topluluğunun saldırısına uğrayarak bu sergerde gürûh tarafından sırtındaki elbiselere kadar çalınmıştı. Bu da yetmiyormuş gibi bir duraklama yerinde yorgun atını okşarken, atın tekmesiyle de sol bacağı kırılmışcasına yaralanmıştı.

Konya'da kendisini karşılayan ahâlî, topallayarak yürüyen **Cem**'in bu perişan hâlini görünce gözyaşlarını tutamadılar. Hele saray kapısına dökülen harem halkının bağırıp çağırmaları yürekleri parçalıyordu. Annesi **Çiçek Hatun**, oğlunu, bir yoldaşının yırtık-pırtık elbi-

sesi içine yorgun ve bitkin görünce kollarını açarak:

"-Aman oğlum, bu ne hâl!.. Biz senin zafer kazanıp Padişah olduğunu duymuştuk!.." deyince **Cem Sultan**:

"-Evet, vâlideciğim!.. On sekiz gün padişah oldum. Senin de doğru olarak duymuş olduğun gibi önce bir zafer kazandım ve padişah oldum. Lâkin kazandığım zafer, **«saman alevi gibi»** bir şeydi. Yanmasıyla sönmesi bir oldu." dedi.





-III-

BİR NAZLI MİSAFİR

20 Haziran 1481 Çarşamba günü, Yenişehir Ovası'nda Göksu Çayı kenarında ağabeyinin **Gedik Ahmed Paşa** kumandasındaki ordusu karşısında müthiş bir mağlubiyete uğramış bulunan **Sultan Cem,** geceli-gündüzlü at koşturarak 25 Haziran'da bitkin ve yaralı bir sûrette Konya'ya ulaştı. Güzergâhta "Ermeni Derbendi" denilmekle meşhur olan mahalde eşkıya hücumuna uğramış ve sırtındaki elbiselere varıncaya kadar her şeyi soyulup yağmalanmıştı. Fazladan olarak bir at tepmesiyle de sol bacağı incinmiş, yürümekte güçlük çekiyordu.

Konya'da uzun müddet durup dinlenmesine imkân yoktu. Zira gâlip gelmiş olan kardeşinin kendisini tâkip edeceğine muhakkak nazarıyla bakılıyordu. Alelacele etrafındaki insanlarla bir toplantı yaptı. Bu toplantıya bir yorgana sarılmış olarak getirilen **Cem**'in uzun bir müzâkereye tahammülü yoktu. Kısa süren toplantıda

bu eski Karaman Beyliği'nin derhal terk edilmesi gereği üzerinde duruldu ve bu hususta ittifaka varıldı. Herkes, yol hazırlığı yapmak üzere hânesine çekildi. **Cem** de harem halkını toplayarak onlara ellerini çabuk tutarak yola çıkmak üzere hazırlık yapmalarının lüzumunu bildirdi.

Üç gün içinde gerekli hazırlıklar tamamlanarak **Cem**, belde halkının gözyaşları içinde Konya'dan uğurlandı. Lâkin nereye gidecekti?!.. Aklında, o sırada Osmanlılar'la münâsebeti iyi olmayan Memlûk Devleti'ne sığınmak vardı. Fakat bunu açıklayamazdı. Zira topluluk içinde **Sultan Bâyezid**'e casusluk edecek olanlar bulunabilirdi. İzini, şimdilik, yani hiç olmazsa Osmanlı ülkesini terk edene kadar belli etmemesi gerekirdi.

Cem Sultan, vâlilik yapmakta olduğu Karaman Beyliği'nde, kendisini halka oldukça sevdirmiş bulunmalıydı ki, büyük bir kalabalık, O'nu gözyaşları içinde uğurlarken:

"-Bizi bırakıp nereye gidiyorsun?!" diyorlardı.

Cem:

"-Kaçıyorum!.." diyemezdi. Aklına, o anda gelen bir cevapla mukabelede bulundu:

"-Hacca gidiyorum. İnşallah hac dönüşü yine görüşeceğiz..." demekle yetindi.

Hakîkatte o anda hacca gitmek gibi bir niyeti yoktu. Gâyesi, ağabeyinin tâkibinden kurtulup canını koruyabilmekten ibâretti.

Cem Sultan, âile efrâdı ve yakın arkadaşlarıyla birlikte tam kırk kişilik bir kâfile ile Konya'yı terk edip güneye doğru yol aldı. Bu kafile, Bulgar Dağı'na kadar emniyetle yoluna devam etmekle beraber, burada saklanmakta olan Karamanoğlu **Kasım Bey** ile buluşuldu. **Kasım Bey**, **Cem**'in sarsılan mâneviyâtını düzeltmek için kendisini takviye edici sözler söyledi. O'nun maksadı, kardeşler arasındaki bu ihtilâftan istifade ederek

eski beyliğine kavuşmaktı. **Cem**, O'na, Memlûk Sultanı **Kayıtbay**'a iltica etmek hususundaki gizli maksadını açıklamakta bir beis görmedi. O da, bu fikri isabetli bularak kendisinin içeride gerekli faaliyetlerde bulunarak hazırlık yapacağını ve bu hazırlıklardan **Cem**'i devamlı bir sûrette haberdar edeceğini vaad etti.

Cem Sultan, Karamanoğlu **Kasım Bey**'in mücadelesinde kendisine vaad ettiği surette yardımda bulunduğu takdirde padişah olunca Karaman Beyliği'ni eski hududları itibariyle kendisine ihsan edeceği taahhüdünde bulundu. Bu sûretle anlaştılar. Fakat tam yola çıkacakları sırada dağlarda seyyar gezen **Üveys Bey**'in adamları tarafından önleri kesildi. Bunlar, âdi soyguncular dı. **Cem**'i yakalayıp ağabeysine teslim etmek mukabilinde elde edebilecekleri büyük mükâfâtı takdir edemeyip **Kasım Bey**'in de araya girmesiyle kendilerine ihsan olunan bir miktar altınla tatmin edilip yollarına devam edebildiler.

8 Temmuz'da Tarsus'a ulaşan kafile, burada büyük bir merâsimle karşılandı. Tarsus, Memlûk Sultanlığı'na aid bir hudud kasabasıydı. Buradaki kumandan, **Cem**'in ilticâ talebinin Memlûk Sultanı tarafından makbul karşılanacağı düşüncesiyle misafirine gâyet iyi davranmıştı. Zira Osmanlılar'la Memlûklular'ın o sırada münâsebetlerinin iyi olmadığı bilinmekteydi.

Cem Sultan'ın Tarsus'taki ikameti esnasında bir ziyâfet sonrası söz, Osmanlı-Memlûk münâsebetlerine intikal etmişti. Aradaki gerginliğin sebepleri konuşuldu. Bilâhare **Cem Sultan**, Memlûkların geçmişini merak ederek:

"-Bu Memlûk Devleti, tarih sahnesine ne zaman ve nasıl çıktı? Bu güne kadar başından neler geçti?!" diye sordu.

Hatipzâde Nasûhî Çelebi:

"-Şehzâdem!.." dedi. "Tarihteki meşhur **Selâhaddin-i Eyyûbî**'yi ve O'nun kurduğu "Eyyûbî

Devleti"ni bilirsiniz. İşte Memluklar, o devletin devamı mâhiyetinde olmak üzere, 1250 yılında tarih sahnesine çıkmışlardır!.." dedi.

Sonra da **Selâhaddin-i Eyyûbî**'nin **Nureddin Zengi**'nin başkumandanı iken O'nun ölümü üzerine yerine geçen genç evlâdına karşı ihtilâl yaparak kendi devletini kurmuş bulunduğunu izah etti. Tarihteki büyük İslâm kahramanlarından biri olan **Nureddin Zengi**'ye karşı **Selâhaddin**'in iktidar hırsı ile vefâsızlık etmiş olduğunu anlattı. Sözün bu noktasında **Selahâddin-i Eyyûbî**'nin şahsiyeti ile ilgili olarak bir münâkaşa patlamak üzere idi ki, Tarsus kumandanı araya girerek:

"-Şehzâdem!.." dedi. "**Selâhaddin-i Eyyûbî**'yi bir kenara bırakınız!.. O, Haçlılar'a karşı kazandığı zaferlerle bütün kusurlarını örtmüştür. Ben size, bizim devletimiz Memlûk Sultanlığı'nın geçmişini kısaca anlatayım!.."

Bunun üzerine **Cem Sultan**:

"-Hay hay!.. Buyurun anlatın!.." deyince, şu izahatı verdi.

"-«**Memlûk**» kelimesi, «beyaz köle» demektir." dedi ve ilâve etti:

"-Harb esiri kölelerin önceleri hükümdarın muhâfız birliklerinde kullanılmaları âdetti. İlk defa Abbâsî halîfeleri, Türk asıllı harb esirlerini bu sûretle kullanmış ve onları "beyaz köle" mânâsına "memlûk" ismiyle isimlendirmişlerdir. Fakat hükümdarı korumakla mükellef bulunan bu insanlar, zamanla güç-kuvvet kazanarak ihtilâller yapmış ve kendi devletlerini kurmuşlardır. Mısır'da kurulan **"Tulunoğulları"** ve **"İhşidîler"** de böylece tarih sahnesine çıkmışlardı.

Mısır'da Memlûk Devleti'ni, **İzzeddin Aybek** denilen Türk asıllı kumandanlardan biri kurmuştur. Bu da şöyle olmuştur:

Eyyûbîler'in son hükümdarı ölünce, tahta, O'nun

karısı **Şecerüddür** geçmişti. Halk, bir kadının hükümdarlığını kabul etmeyince, O da memlûk asıllı olan kumandanlarından **İzzeddin Aybek** ile evlendi. Bu evlenmeyi müteâkip tamamı "memlük" olan ordu, karısının hükümdarlığına itiraz etti. Bunun üzerine **İzzeddin Aybek**, 1250 yılında sultan ilân edildi. Böylece Mısır'da Eyyûbî Hanedânı nihayet bulmuş, memluk asıllı **İzzeddin Aybek**'in hanedanı başlamış oldu.

İzzeddin Aybek'ten sonra tahta çıkan **Kotuz**, 1260 yılında Haçlılar'ı bertaraf etmiş ve o zamana kadar bir türlü yenilemeyerek İslâm Dünyası'nı târ ü mâr etmekte olan Moğollar'a karşı büyük bir zafer kazanmıştır. Bu sûretle Memlûk Devleti, İslâm Dünyası'nda temâyüz etmiş oldu.

Daha sonra tahta oturan Memlûk hükümdarı **Baybars**, Moğollara karşı girişilen bu mücâdeleye devam etmiş ve onları kuzeye doğru kovalayarak Kayseri'ye kadar ilerlemiştir. Aslen, bir Kıpçak Türkü olan **Baybars**, Suriye ve havalisini Haçlılar'dan kurtarmış olduğu gibi İlhanlılar'ı yenerek Moğol tehlikesini de bertaraf etmiştir.

Bu sırada Moğollar, Bağdad'daki Abbasî halifesini öldürmüşler ve İslâm Dünyası başsız kalmıştı. Memlûkler, Abbâsî âilesinden uygun birini Mısır'a celbederek O'nu halife ilân etmiş, kendileri de O'na biat etmişlerdir.

Bu sûretle Hilâfet'in ve İslam Dünyası'nın koruyuculuğunu üstlenmiş bulunan Memlûklar, epey bir müddet bu liderliklerini sürdürmüşlerse de, zamanla iç çekişmelere sürüklenmiş ve bu ihtilâflardan istifade eden Çerkes asıllı Kölemenler 1382 yılında devleti ellerine geçirmişlerdir!.."

Cem atılarak:

"-Bu sırada tabiatıyla Osmanlı Devleti, tarih sahnesinde küçük bir beylikten ibâretti, değil mi?" diye sordu.

Kumandan:

"-Evet." diyerek sözlerine şöyle devam etti:

"-İşte bu sebepledir ki, Mısır'da kurulan bu devlete "Memluk Devleti" denildiği gibi "Kölemen Devleti" de denilir olmuştur. Gerçekte ise, Memluk tarihi, iki esaslı kısma ayrılmaktadır.

Birinci devre, **"Bahrî Memlûkleri"** olarak adlandırılır ki, bu 1250 ile 1332 yılları arasındaki ilk devredir. Bu ilk devrenin hâkimi olan Türk kölemenlerin kışlaları Nil Nehri'ndeki "Ravza" Adası'nda olduğundan bunlara "Bahriyyûn" veya "Bahrî Memlûklar" denilmiştir. Bu dönem sultanları, tamamen Türk asıllıdır.

Memlûklerin ikinci devresi ise **"Burcî Memlukler"** olarak adlandırılırlar. Çünkü bunların kışlaları Kâhire yakınında olduğundan sâkin oldukları kalenin burçlarına izâfeten böyle adlandırılmışlardır. Bunlar, 1332 tarihinden başlayıp günümüze kadar devam eden devredir. Bu ikinci devrenin hükümdarları, ekseriyetle Çerkes asıllı olmakla beraber devlet, birinci ve ikinci devrelerinde de idâre, saray teşkîlâtı vesâir hususlarda birbirinden farksızdır. Sarayda ve orduda hâlâ tamamen Türkçe konuşulmaktadır.

Bunun üzerine **Cem Sultan**, kumandana teşekkür ettikten sonra biraz da **Sultan Kayıtbay**'ın şahsiyeti ile alâkalı suâller sordu ve bilgiler aldı.

Gerçekten Tarsus kumandanının anlattığı gibi **Cem Sultan**'ın ilticâ arzusunda bulunduğu 1481 yılında bu devletin başında **Sultan Kayıtbay** adında Çerkes asıllı, fevkalâde hüsn-i niyet sahibi, dirâyetli ve âdil bir kimse hükümdardı. Medine-i Tâhire'de, Peygamber aleyhissalâtu vesselâm'ın kabr-i şerifini kuşatan bugünkü şebekeyi, O yaptırmıştı. O'nun İslâm Dünyası'nda, fevkalâde yüksek bir itibarı vardı. Bununla berâber **Sultan Kayıtbay**, acaba **Cem**'in bu teklifini nasıl karşılayacaktı. O'na sahip çıkmanın Osmanlı nezdinde uyandıracağı muhâlefete karşı koyma-

yı gözüne alabilecek miydi?

Cem, bu devletin ilk defa karşılaştığı Tarsus kumandanından aldığı intibâ ile bir hayli ümitlenmişti. Tarsus'taki birkaç gün itibarlı bir misafir olarak ikameti esnasında **Cem**'in Yenişehir Ovası'nda mağlup olup sağa-sola kaçışan askerlerinden pek çoğu, O'nun firarını öğrenmiş ve arkasına düşmüşlerdi. Tarsus'ta kendisine bunlardan üç yüz kadarı mülâkî oldu. Onlardan Anadolu'dan ayrılışından beri olup bitenler hakkında mâlumât elde eden **Sultan Cem**, ağabeyi **Bâyezid**'in kendisini tâkibe çıktığını öğrendi. Fakat artık gam çekmiyordu. Çünkü Tarsus'a ulaşmakla tehlikeyi atlatmış oluyordu.

Bu askerlerden iki yüzlü hareket etmiş bulunan **Aslan Ağa**'nın **Bâyezid** tarafından idam edildiğini öğrendi. Demek ki, artık **Sultan Bâyezid** nezdinde gâyet itibarlı bir duruma gelen ağabeyi **Selim Ağa** da O'nu kurtaramamıştı. **Cem Sultan**, bu haberle, ağabeyinin kendisini tepelemek hususundaki kararlılığına bir delil daha elde etmiş oldu.

Gördüğü hüsn-i kabule ve her türlü izaz ve ikrâmlara teşekkür ederek Tarsus beyinden ayrılan **Cem Sultan**, artık kalabalıklaşan kâfilesiyle yoluna devam edip önce Adana'ya geldi. Adana hâkimi **Ramazanoğlu Halil Bey**'di. Bu mağdur ve mazlum şehzâdeye gâyet iyi davrandı. O'na kendi sarayını açtı. Burada istediği kadar kalabileceğini bildirdi. Çünkü Ramazanoğlu Beyliği, Memlûk Devleti'nin koruması altındaydı. O'na bağlıydı. Fakat **Cem**, bir an önce memluk hükümdarı **Kayıtbay** ile temasa geçmek arzusunda olduğundan buradaki ikametini kısa tutup yoluna devam etti ve 19 Temmuz'da Halep'e ulaştı.

Memluklar'ın Halep vâlisi de, kendisini gâyet iyi karşıladı. Bütün bu alâmetler, **Cem**'i ümitlendirdi. Halep vâlisi, Kâhire'ye acele bir ulak göndererek **Sultan**'a durumu rapor etti. İslâm Dünyası'nda büyük bir şöhre-

ti olan **Fâtih**'in bu bedbaht şehzâdesinin ilticâ talebini bildirdi. **Cem Sultan**, gelecek cevabı beklemeye koyuldu. Bu sırada çarşı-pazar, her tarafı dolaşarak halkın arasına karıştı. Büyük bir alâka gördü. Herkes O'na bir hükümdar muâmelesi yapıyordu. Zenginler evlerini açıyor, kendisine ve mâiyetindeki insanlara ziyâfetler tertip ediyordu.

Cem Sultan böylece Halep'te Kahire'den gelecek cevabı beklerken **Sultan Bâyezid** de boş durmuyordu. Yenişehir Ovası'ndaki zafer üzerine önce kardeşi **Cem** ve ümerâsının esir olduğunu sanmıştı. Artık kendisine iltihak etmiş bulunan **Cem**'in eski lalası **Astinoğlu Yakup Bey**'in sunduğu listeye göre, esirler arasında bir yoklama yapıldı. **Cem** ve O'nun yakın adamlarından hiçbirinin esirler arasında mevcud olmadığı görülerek bir hayal kırıklığı yaşandı. Ayaküstü Dîvân toplandı ve **Cem**'in sonuna kadar tâkip edilmesi kararlaştırıldı. Bu sebeple ordu yürüyüşe devam ederek Konya'ya gelindi. Burada **Sultan Bâyezid**, oğlu **Abdullah**'ı Karaman Sancakbeyi tâyin etti. **Cem**'in tâkibine **Gedik Ahmed Paşa**'yı memur ederek kendisi geriye dönüp Bursa'ya geldi.

Yeniçeriler, Bursa halkına kızgındılar. Önce **Cem**'le harb başlamadan Bursa'yı korumak üzere gönderilen arkadaşlarını şehre sokmamışlar, sonra da karşı tarafa erzak yardımı yapmışlardı. Bunun cezâsını vermek istiyorlardı. Padişah, bu duruma aslâ müsaade etmedi. Fakat Yeniçeriler ayak dirediler. **Bâyezid**:

"-Kahraman askerlerim!.. Bu şehri bana bağışlayınız!.." dediyse de, Yeniçeri homurdanmalarının arkası kesilmedi.

Şehre girdikleri takdirde yapacakları zulmü hesab etmekte güçlük çekmeyen Padişah, her askere biner akçe ihsan ederek Bursa'yı güçlükle yağmalanmaktan kurtarabildi.

Diğer taraftan **Cem**'i tâkibe memur edilen **Gedik**

Ahmed Paşa, Konya Ereğlisi'ne geldiğinde **Cem**'in Halep'e ulaşmış bulunduğuna dâir aldığı habere fevkalâde memnun oldu ve:

"-İyi oldu, hiç olmazsa canını kurtarmış oldu!.." dedi.

Çünkü O, **Cem**'i yakalayıp O'nun felâketine sebep olmak istemiyordu. Kendisi, vaktiyle lalalığını yapmıştı. Bu sebeple **Cem**'in Padişah olması arzusundaydı. Fakat kayınpederi **İshak Paşa**'nın sadrazam tâyini ve üstelik padişah tarafından hüsn-i kabul görmesi, istemeye istemeye bu emr-i vâkîyi kabule O'nu mecbur bırakmıştı. Bu sebeple **Cem**'i gönüllü bir sûrette tâkip etmiyordu. Ağırdan almış, **Cem**'in kaçıp kurtulmasına sebep olmuştu.

Bu durumdan dolayı, gerek **Cem**'e taraftar olanlar ve gerekse **Karamanoğlu Kasım Bey**'in casusları her tarafta **Gedik Ahmed Paşa**'nın aslında **Cem**'in padişahlığına taraftar olduğu yolunda propaganda yapıyor ve O'nun padişah tarafından bertaraf edilmesini sağlamaya çalışıyorlardı. Bu propagandalarla **Hersekzâde Ahmed Paşa**'nın dahî **Cem** taraftarı olduğu yolundaki şâyialar, çeşitli vâsıtalarla **Sultan Bâyezid**'in kulağına kadar ulaştırılıyordu.

Bu propagandaların tesiri ile mi, yoksa **Gedik Ahmed Paşa** ile şehzâdeliğinde arasında geçen anlaşmazlık sebebiyle midir bilinmez, **Sultan Bâyezid**, **Gedik Ahmed Paşa**'yı merkeze çağırdı. Ve O'nu, sarayın kapıcılar odasında hapsettirdi. Çünkü O'nun, en azından **Cem**'in tâkibinde kasden ihmalkâr davrandığına inanıyordu.

Karşısındaki **Gedik Ahmed Paşa** gibi bir kumandanın bu sûretle bertaraf olduğunu gören **Kasım Bey**, bunu fırsat bilip ortaya çıktı. İçel'e (Mersin) gelip asker toplamaya başladı. Turgut ve Varşak Türkmenleri'nden bir hayli asker toplayarak yeni baştan âdeta bir ordu düzdü. Toroslar'ı aşıp karşısına çıkan Karaman san-

cakbeyi **Şehzâde Abdullah**'ın kuvvetlerini dağıtarak Konya'yı kuşattı. Durum, bu sûretle nezâket kesbetmiş oluyordu.

Sultan Bâyezid, niyetinden şüphe ettiği, fakat ehliyetine inandığı **Gedik Ahmed Paşa**'yı hapisten çıkararak Karamanoğlu üzerine göndermek istedi. Çünkü bu sefere bizzat çıksa, **Gedik Ahmed Paşa**'nın merkezde kayınpederi ile anlaşarak Yeniçerileri tahrik edip kargaşalıklar çıkarmak ihtimali vardı. Bundan dolayı **Gedik Ahmed Paşa**'yı ikna edip Karamanoğlu üzerine sevk etmeyi daha doğru buluyordu. Fakat **Gedik Ahmed Paşa**, **Fâtih**'e karşı bile izharından çekinmemiş bulunduğu inad ve ısrarını ortaya koyarak:

"-**Hamzabeyoğlu Mustafa Paşa**, bertaraf edilmedikçe boynumu vuracağınızı bilsem bile şuradan şuraya gitmem!.." demek küstahlığında bulundu.

O, bunu İşkodra Seferi'nden önce **Fâtih**'e de yapmıştı. Padişahlara karşı şart ileri sürmek, onların otoritesine ortak olmak manasına gelen afvedilmez bir cürümdü. Fakat vaziyet fevkalâde nâzikti. **Sultan Bâyezid**, henüz tam mânâsıyla dizginleri eline almış değildi. Emrindeki Yeniçeriler, itaatsizlik içindeydi. Onları her defasında verdiği tâvizlerle güçlükle yönlendirebiliyordu. **Gedik Ahmed Paşa** ise, eski bir Yeniçeriydi. Kendilerinden biri saydıkları Paşa'nın küçük bir tahrikiyle ortalığı alt-üst edebilirlerdi.

Peki ama, **Gedik Ahmed Paşa**, **Hamzabeyoğlu Mustafa Paşa**'dan ne istiyordu? Görünüşte O'nun talebinin hiçbir mantıkî sebebi yoktu. Gerçekte ise, **Hamzabeyoğlu Mustafa Paşa**'nın tâ Amasya sancakbeyliğinden beri yeni Padişahın emrinde bulunması, O'nun nezdinde büyük bir itibarı olması ve bu sebeple zuhur edecek ilk fırsatta **Gedik Ahmed Paşa**'nın kayınpederi Veziriazam **İshak Paşa**'nın azliyle o makama getirilmesinin muhtemel bulunması gibi bir sebeple bertaraf edilmesi isteniyordu. Padişah'ın buna gönlü

râzı değildi. Fakat **Gedik Ahmed Paşa**'nın bu talebine karşı koysa, askerlerin isyan ettirileceğinden korkuyordu. Bu sebeple **Hamzabeyoğlu Mustafa Paşa**'yı hapsetti ve **Gedik Ahmed Paşa**'yı çağırarak:

"-İşte dediğin oldu. **Hamzabeyoğlu**'nu hapsettim. Artık ordunun başına geç ve Konya üzerine yürü!.." dediyse de, **Gedik Ahmed Paşa**, küstahlığına devam ederek:

"-Hayır Hünkârım!.. Ben, O'nun hapsedilmesini değil, ortadan kaldırılmasını murad ederim!.." diyerek Padişah'ı dinlememekte ısrar etti.

Buna gazaplanan Padişah, O'nu tekrar hapis mahalline geri gönderdi. **Hamzabeyoğlu Mustafa Paşa**'ya kıymak istemiyordu. Âdeta iki câmi arasında bî-namaz kalmıştı. **İshak Paşa**, askerleri tahrik ederek damadının hapsedilmesine itiraz sesleri yükseltmelerini sağladı.

Bunu haber alan padişah, korktuğu tehlikenin başına gelmek üzere olduğunu anladı. Bir gece yarısı, **Hamzabeyoğlu Mustafa Paşa**'yı hapsedildiği yerden getirterek O'nunla gizli bir görüşme yaptı. **Hamzabeyoğlu Mustafa Paşa**, devlete ve Padişahına gerçekten bağlı, dürüst bir devlet adamıydı. Anlatılanları dinleyince, Padişah'ın ne kadar müşkül bir vaziyette bulunduğunu kavramakta gecikmedi ve:

"-Efendimiz!.." dedi. "Bu devlete bir **Hamzabeyoğlu** değil, bin **Hamzabeyoğlu** fedâ olsun. Benim yüzümden bu ihtilâfı büyüterek askerin bir tahrik sonucu gerçekleşecek isyanından korkarım!.. İş, o noktaya varınca taleplerini kabul etseniz bile belâyı savuşturmuş olamazsınız. Çünkü bir defa haklı-haksız sizden kelle isteyip bunda muvaffak olan askerin, itaatini sağlayıp gereği gibi Padişahlık yapamazsınız. Bu ise, devleti içinden çıkılmaz bir karışıklığa sevk eder. Siz, belâyı büyütmek istemiyorsanız, onların bunu talep etmesinden önce beni kendi irâdeniz eseri

olarak bizzat idam ettiriniz. Size hiç incinmem!.. Zira mazlûmen âhirete gideceğim için hükmen şehid olurum. Kanımın vebâli de, hâşâ sizin üzerinizde değil, **Gedik Ahmed Paşa** kulunuzun üstünde kalır. Ben âhirette O'nunla hesaplaşırım. **İshak Paşa** ve O'nun damadı **Gedik Ahmed Paşa** ile **Hersekzâde Ahmed Paşa**'nın her üçü de dönmedirler. Bunların devlete sadâkati şüphelidir. Bir klik oluşturmuş bulunuyorlar. Ayağınızı düze basıncaya kadar onların suyuna gitmek mecbûriyetindesiniz!.." dedi.

Padişah:

"-**Hersekzâde Ahmed Paşa** dahî mi?" diye sorunca, **Hamzabeyoğlu Mustafa Paşa**:

"-Evet, Hünkârım. Diğer ikisi kadar olmamakla beraber O da menfaat ortağıdır. Makam ve mevkî için gerektiğinde ihânet etmekten çekinmez!.." dedi.

Padişah, anlayacağını anlamıştı. Ayağa kalktı. Bu, görüşme bitti demekti. Şehzâdelik zamanındaki gibi **Hamzabeyoğlu Mustafa Paşa**'yı kucaklayıp sıktı, sıktı ve sonra:

"-Benim dünya ve âhiret kardeşim!.. Öyleyse sabah namazından sonra cellâda intizar eyle!.. Ben, bunun hesabını o **Gedik** mel'ûnundan elbet birgün sorarım!.." diyerek O'nu geriye gönderdi.

Arkasından saray cellâdını çağırarak sabah namazını kıldıktan sonra **Hamzabeyoğlu Mustafa Paşa**'nın işini bitirmesi tâlimâtını verdi. Ertesi günü kuşluk vakti, **Gedik Ahmed Paşa**'yı, hapsedildiği kapıcılar odasından getirterek:

"-Paşa!.." dedi. "İşte istediğin oldu. **Hamzabeyoğlu Mustafa Paşa**, sizlere ömür!.. Hadi artık yola çık!.."

Gedik Ahmed Paşa:

"-Emriniz, başım üstüne Hünkârım!.." diyerek kandilli temennâlarla huzurdan çıktı. Padişah, niyetinden şüphe ettiği **Gedik Ahmed Paşa**'nın bir oğlunu

sarayda rehine olarak alıkoymak tedbirine lüzum gördü.

Sür'atle Konya istikametinde ilerleyen **Gedik Ahmed Paşa**'nın üzerine geldiğini öğrenen **Kasım Bey**, O'na karşı koyamayacağını anlayarak Konya'nın muhasarasından vazgeçip İçel'e çekildi. **Gedik Ahmed Paşa**, O'nu tâkipten vazgeçmeye niyetli değildi. Üzerine yürüdü. İçel'e geldi. Bir günlük bir kuşatma ve muhârebeden sonra Varşak Aşîreti'nin Türkmen yiğitlerini teslim olmalarına aldırmayarak kılıçtan geçirdi. **Kasım Bey**, kaçarak izini kaybettirmeye muvaffak olmuştu. **Gedik Ahmed Paşa**, O'nun rahat durmayacağını hesab ediyordu. Gelişmeleri beklemek ve kışlamak üzere, emrindeki orduyla Lârende'ye çekildi.

Anadolu'da bu hâdiseler olup biterken **Şehzâde Cem**'e Kâhire sultanından beklediği cevap, Halep'te ulaşmış bulunuyordu. **Sultan Kayıtbay**, kendisini Kahire'ye davet ediyor ve O'na her türlü yardımı yapacağını vaad ediyordu. Sadece Tarsus'ta kendisine iltihak eden eski askerlerini istemiyordu:

"-Seni, bizim askerlerimiz korumaya muktedirdir. Onlara lüzum yok!.. Onlar, Halep'te kalsınlar ve kabul ederlerse, Halep vilâyetimizin eyâlet askerlerine katılsınlar!.." diyordu.

Bu habere bir hayli sevinen **Cem Sultan**, Halep'ten, halkın:

"-Felyahya Sultânunâ", yani "Çok yaşa sultanımız!.." avâzeleri arasında ayrılarak Şam'a geldi.

Her tarafta **Fâtih**'in bu tâlihsiz şehzâdesinin, Memluk Sultanı **Kayıtbay** tarafından kabul olunduğuna dâir haber şuyû bulmuştu. Bu sebeple Şam halkı, **Cem Sultan**'ı bağrına bastı. Şam vâlisi, Ablak Sarayı'nı O'na tahsis etti.

Şam, ulemânın merkezi olan bir yerdi. Resmî dâvetler dışında **Cem**'in sarayı âdeta âlimlerin hücumuna uğradı. Her gün bu sarayda bir çok ilmî

mübâheseler yapılıyor ve **Cem Sultan**'ın etrafındaki **Hatipzâde Nasûh Çelebi** gibi âlimler ve hatta zaman zaman **Cem Sultan**'ın da katılmasıyla bu ilmî sohbetler, şehir dâhilinde yankılanıyordu. Şam âlimleri, **Cem**'in bilgisine hayran kalmışlardı. Hele hele şiir yazmaktaki dirâyeti herkeste hayranlık uyandırmıştı.

Bazı günler, şehirde dolaşıyor; halkın kendisini görmek için sebep olduğu müthiş bir izdihama rağmen târihî yerleri geziyordu. **Cem**'in, Cuma günleri Câmi-i Ümeyye'de namaza çıkması, şehri görülmemiş bir alâkayla coşturuyordu. Böylece günler geçti. **Cem**'se yola girip bir ân önce Kahire'ye ulaşmak ve **Kayıtbay**'ın vereceği destekle Anadolu'ya dönüp bir kere daha şansını denemek isteğiyle doluydu.

Bu sırada **II. Bâyezid**, Dülkadiroğlu **Alâuddevle Bey**'e mektup yazarak **Cem**'in yolunu kesmesi ricâsında bulunmuştu. Halbuki O, çoktan Memlûk ülkesine ulaşmış, Şam'a varmış bulunuyordu. **Alâuddevle**, Padişah'ın bu emrini alâkayla kabul etmekle beraber yapacağı bir şey yoktu. Çünkü **Bâyezid**, bu emri göndermekte geç kalmıştı.

Cem, bir buçuk aylık ikametten sonra Şam'dan, emrine verilen bir kısım muhâfız kuvvetlerle güçlükle ayrılabildi. Şam halkı O'nu sevmiş, O da bu alâkadan ziyâdesiyle memnun kalmıştı. Fakat ne çare ki, O'nun ruhunu kemiren bir emel vardı. Her şeyden önce bu emeli gerçekleştirmek için yapacağı işleri ihmal etmemesi gerekiyordu. Bu sebeple Şam vâlisi ve ulemânın ısrarına rağmen, buradan ayrılarak 25 Ağustos'ta Mısır'a vâsıl oldu. Burada da bir hükümdar gibi karşılandı. Kâhire'deki İbn-i Callud Sarayı kendisine tahsis edildi. **Sultan Kayıtbay**, burada ziyaretine gelerek O'na:

"-Evlâdım!.." diye hitab edecek derecede yakınlık gösterdi.

Sonra **Cem**, **Sultan Kayıtbay**'ı kendi sarayında

ziyaret etti. Başından geçen mâcerayı kısaca hikâye ettikten sonra kendisinden sağlayacağı askerî destekle Osmanlı tâc ve tahtına nâil olabileceği ümidinde bulunduğunu ifade etti. **Sultan Kayıtbay**, gâyet dürüst ve merhametli bir hükümdardı. **Cem**'in, mâcerasını dinlerken zaman zaman sıcak gözyaşlarına hâkim olamadı. O'nu tesellî ederek yardım vaadinde bulundu.

Bu büyük alâkaya ve vaadlere rağmen, **Cem**'in istediği istikamette bir gelişme, bir türlü gerçekleşmiyordu. Çünkü **Sultan**'ın etrafındaki vezirler, **Cem**'e yardım etmek şöyle dursun, O'nu misafireten kabulün bile Osmanlı'nın üzerlerine gelmesine sebep olacağı düşüncesiyle bu işte dehşetli bir muhâlefet ortaya koymuş bulunuyorlardı. **Sultan Kayıtbay**, önce **Cem**'in dâhil olmadığı bir Dîvân akdedip durumu kendi vezirleriyle müşâvere etti. Bu müşâverede herkesin, **Cem**'e yardım etmenin aleyhinde olduğu görüldü. O derecede ki, **Emir Özbek**, bu muhâlefette başı çekerek bir Osmanlı şehzâdesi için Mısır devletinin başını belâya sokmanın "vatan ihaneti" sayılabileceği derecede vahim bir hata olduğunu söyleyince, **Sultan Kayıtbay**'ın ihtar ve ikazı üzerine özür dilemiş ve:

"-Sizi anlıyorum, Sultan'ım!.. O'na acıyorsunuz. Merhamet dolu kalbiniz, yufka yüreğiniz ve iyilik yapmak hususundaki fıtrî meyliniz sebebiyle hissiniz, aklınıza galebe çalıyor. Fakat siz, bu ülkenin sultanısınız. Bir başka ülkede bir kimsenin yerine başka bir kimsenin hükümdar olması için bir askerimizin bile ölümüne sebep olmanız, sizin hükümdarlık vazifenize aykırıdır!.." demiş ve toplantı neticesiz bir surette nihayete ermişti.

Aradan günler geçmiş, **Cem Sultan**, talebini tekrar tekrar izhar edince, Sultan, O'nun bu talebine karşı Mısır idârecilerince ne ölçüde menfî karşılandığını anlaması için, bir kere de O'nun dahil olduğu bir divan toplantısı yapmıştı. Bu müzâkerede O'nun **Emir Özbek**'le

tatsız bir münakaşasına müncer olunca **Sultan Kayıtbay**, ayağa kalkarak toplantıya nihayet vermiştir.

Cem Sultan, Mısır'a ayak bastıktan az bir zaman sonra Ramazan-ı Şerif hulûl etmişti. Bir müddet iftar dâvetleriyle vakit geçirildi. **Cem**, umduğunu elde edemeyeceğini anlamaya başlamıştı. Zaman zaman görüştüğü **Sultan Kayıtbay**'a serzenişlerini bildiriyordu. **Sultan Kayıtbay**, bir müddet de O'nu Mısır'ın tarihî yerlerini dolaşmakla avundurmak istedi. **Cem**, tâ ehramlara kadar giderek Mısır'ın görülebilecek olan bütün tarihî yerlerini gezip gördü. Nihayet bunlar da bitti.

Cem Sultan, Mısır'a geldikten on beş-yirmi gün sonra ağabeyi **Sultan II. Bâyezid Han**'a bir mektup yazarak mâcerasını hülâsaten naklettikten sonra Osmanlı ülkesi dâhilinde bir bölgenin müstakillen kendisine terkini tekraren talep etti. O hamiyetli Padişah, bunca yanlışına rağmen, kardeşine saltanat davasından vazgeçmek şartiyle ülke dâhilinde nerede isterse oturabileceğini ve kendisine yıllık on kere yüz bin akçe tahsis edileceğini bildirdi. Çünkü o hamiyetli Padişah, asla kardeş kanı dökmek istemiyordu. Sabır ve merhametini sonuna kadar muhafaza etmek kararında olduğunu gösteren bu güzel teklife **Cem**, hâlâ kulak kabartmak meylinde değildi. Zira ruhu bir kere saltanat hırsıyla zehirlenmiş bulunuyordu.

Evet, Mısır'da rahatı yerindeydi. Cuma namazları için büyük câmilere gidiş gelişlerinde halkın kendisine büyük bir alâka gösterdiğine şâhid oluyordu. Fakat bunlar, O'nun maksadını gerçekleştirmesine yarayacak şeyler değildi. Artık usanmaya başlamıştı ki, Mısır'dan yaklaşan Hac için bir kafile düzülmeye başlandığını duydu. O zaman, Konya'dan ayrılırken halka, hareketini izah için söylemiş olduğu:

"-Hacca gidiyorum!.." sözünü hatırladı. Bu kafileye katılarak bir hac yapıp içine düştüğü mânevî

buhrandan sıyrılmak arzusuna kapıldı. Bu düşüncesini **Sultan Kayıtbay**'a açıklayınca, O dahî memnun olarak:

"-Çok iyi olur, şehzâdem!.. Ecdâdınızdan kimse haccetmemiştir. Siz, bu farzı ifâ etmekte ilk olacaksınız!.. Hem hac, size büyük bir huzur menbaı olacaktır. Mâdem ki, bu düşüncedesiniz, ben bu kafileye devlet erkânından bazı uygun şahıslarla bir miktar asker dâhil edeyim. Resmî bir heyetle hac ediniz!.." dedi.

Cem Sultan, şimdilik yapacak ciddî bir iş bulduğunu düşünerek **Sultan Kayıtbay**'a teşekkürler etti.

Beş-on gün zarfında Mısır'dan Hicaz'a gidecek olan hac kâfilesi, muhâfız askerler, aşçılar ve halktan katılan kimselerle büyük bir kafile hâlinde merasimle yola çıkarıldı. **Cem Sultan**, vâlidesi ile harem mensubu hanımları da beraberine almıştı. Mekke ve Medîne emirlerine önceden haberler salındı. Bu nazlı misafire gerekli itibarın gösterilmesi için hiçbir kusurda bulunulmaması tembihlendi.

Cem Sultan'ın hac yolculuğu plânlanmış olduğu gibi ihtişamlı bir sûrette gerçekleşti. Mekke emîri, O'na kendi sarayını tahsis etti. Kudüm tavafı yapıldıktan sonra, **Cem Sultan**, yavaş yavaş ruhunu sarmış bulunan saltanat ihtirasından kurtulmaya doğru bir gelişme kaydetti. Sözlerinden böyle anlaşılıyordu. Bu durumdan istifade etmek isteyen hocası, **Hatipzâde Nasûhî Çelebi**, her fırsatta kendisine kaderinden râzı olarak saltanat dâvâsından vazgeçmesi telkininde bulundu. Bir defasında **Cem**:

"-Peki öyleyse, hocam; bu emelimi bu kadar kerih (çirkin) görürsün de, o hâlde, tâ başlangıçtan beri benim yanımda bulunmaktan, gâyem istikametinde hizmet etmekten vazgeçmezsin!.. Peki bu nedendir?" diye sordu.

Nasûhî Çelebi:

"-Biz yıllardır beraberiz. Size rahmetli pederiniz

tarafından hoca tâyin edilmiş bir kimseyim. Sadakat benim vicdan borcumdur. Bizim vazifemiz, sadece size bildiğimiz doğruları söylemekten ibârettir. İcraat sizin hakkınızdır. Siz ne icrâ edilmesini emrederseniz, onun doğru veya yanlışlığını düşünmek bize düşmez!.." dedi ve şu izahatta bulundu:

"-Benim, güzel şehzâdem!.. İnsanlar üç sınıftır: Avam, havas ve havassü'l-havass!..

Avam, câhildir. Bir müslüman olarak "hayrihî ve şerrihî minallâhi teâlâ" der. Fakat karşılaştığı her işi-şin Allah'ın takdiri ile olduğunu düşünemez. Bu sebep-le kafasına koyduğu bir iş için kendince tedbir ittihaz etmekte had-hudud bilmez. Başarısızlığa uğradığında bu neticeyi Allah'ın takdirinden bilmek yerine, tedbirin kifâyetsizliğine hamlederek yeni tedbirler peşinde ko-şar. Halbuki bu durumda olanlar için bile, tedbiri üçten ziyâde kılmak, ahmaklıktan başka bir şey değildir. Bu âdeta kaderle harb hâline geçmektir. Yani Allah'ın tak-dirine râzı olmamaktır!..

Havas ise, nihayet ikinci bir tedbir alabilir. Bun-dan da bir netice hâsıl olmazsa, üçüncüsüne başvur-maz. Vurursa, bu da O'nun için ahmaklık, daha doğru-su kaderle harb hâline geçmek olur.

Havassu'l-Havas, bir tedbirle iktifâ eder. Allah'ın kaderi, olmuşta zâhir; olacakta meçhul bulunduğu için bu birinci tedbir, kul için gereklidir. Fakat havassu'l-havas olanlar, bu bir tek tedbiri kâfî addederler. Tale-plerinin takdire uygun düşmediği için gerçekleşmediğini düşünerek isteklerinden vazgeçerler. Olgun müminler için doğru olan davranış şekli budur. Siz, havassu'l-havassınız. Hem ilmen yüksek bir seviyede ve hem de bir Padişah evlâdı bulunmaktasınız. Avam gibi hareket etmek sizin için son derece yakışıksızdır. Maksadınız için mümkün olan tedbire başvurup ağabeyinizle harb ettiniz. Netice alınamadı. Allah'ın kaderi size yâver ol-madı.

Bu noktada iddianızdan vazgeçmeniz, sahip olduğunuz olgunluğun bir neticesi olmalıydı. Siz, buna mukabil, **Sultan Kayıtbay**'ın yardımından ümitvâr oldunuz. Şimdi görüyoruz ki, o yardım da gerçekleşmeyecektedir. Bunu dahî ikinci bir tedbir olarak düşünebilirsiniz. Artık iddianızdan vazgeçiniz!.. Allah'a karşı güzel bir kul olmak, bu âlemde padişah olmaktan çok daha üstündür. Halkın sultanı değil, gönüllerin sultanı olmaya meylediniz. Bakınız, yarın Arafat'a çıkacağız, vakfeye duracağız. Cenâb-ı Hakk'ın **Âdem** babamıza bir vaadi vardır. O da, kıyamete kadar her kim, bir Kurban Bayramı arefesinde Arafat'ta vakfeye durursa, O'nun geçmiş günahlarını afvedeceğidir. Bu, büyük bir fırsattır. Allah, bize bunu nasip etti. O'nu değerlendirelim!.." dedi.

Cem Sultan:

"-Doğru söylersin, Hocaefendi hazretleri!.." dedi ve bir suâl sordu:

"-Ömründe bir kere haccetmek, her mümine farz iken neden buna çok az müslüman muvaffak olabiliyor. Pek çoğu ise, çeşitli sebeplerle bunu gerçekleştiremiyor. Bu da zâhirî sebeplerden değil de kader icabı mıdır?"

Hatipzâde, kader sırrının şehzâdeye nâzik bir noktasını izah etmek için fırsat bulmuş oldu ve dedi ki:

"-Beytullâh'ın aslı cennetteydi. Orada adı "Beyt-i Ma'mur"idi. **Âdem** babamız da, cennette yaratılmıştı. Orada "Beyt-i Ma'mur"u tavaf ediyordu. Tabiatıyla mâhud zelle vâkî olmasaydı, **Âdem** ve nesli de ebedî olarak cennette yaşayacaktı. Fakat murad-ı ilâhî icabı olarak bu durum değişti. Allahu Azimüşşân halk ettiği mâsivâullâh içinde en şerefli bir mevkii ihsan eylediği **Âdemoğulları**'nın cennete hak ederek gelmeleri için takdîrinin icâbı **Âdem**'i bir zelleye sürükledi. Zelleye!. Yâni gayr-ı irâdî hatâya!. O zelle sebebiyle, **Âdem**

Seylân Adası'na, Havva anamız ise, şu yakınımızdaki Cidde'ye tardolundular. **Âdem** -aleyhisselâm- Seylan Adası'nda kırk sene kadar Cennet'te Allah'ın emrine muhâlif olarak men edilmiş bulunan bir meyveden yemesi sebebiyle gerçekleşen bu cezâdan kurtulmak üzere kanlı gözyaşı dökerek istiğfar etti. Sonra çilesi dolmuş olmalıydı ki, aklına bir şey geldi. Melekler, kendisine cenneti gezdirirlerken, boşlukta mahya gibi nûrânî bir yazı görmüştü. O yazıya hayran olmuş ve meleklere:

"-Bu nedir?" diye sormuştu.

Melekler de:

"-Bu senin sulbünden gelecek olan en son ve en şerefli peygamberin kelime-i tevhididir!" demişlerdi. Bu yazıya hayran olan **Âdem**:

"-Ne olaydı, ne olaydı da ben bu nûrânî yazıyı her istediğimde görebileydim!.." deyince, melekler, Allah'ın kendilerine bildirmesiyle O'na ellerinin baş parmaklarının tırnaklarına bakmasını söylediler. Bu nûrânî yazıyı aynen orada gördü ve tırnaklarını üç kere öperek gözüne sürdü ve:

"-Nurunla gözlerimi nurlandır, ya **Muhammed**!.." dedi.

Seylân Adası'nda bunu hatırlayınca, o nurânî kelime-i tevhidin sahibi olanı hatırladı. Tekrar ellerinin baş parmaklarını birleştirerek öptü, gözüne sürdü ve:

"-Allah'ım beni **Muhammed Mustafa** hürmetine afvet!" dedi.

Bu niyaz üzerine Allah Teâlâ, O'na **Cebrail** -aleyhisselâm-ı gönderdi. O'nun kılavuzluğuyla Arafat'a vâsıl oldu. **Havva** anamız da Cidde'den celbedilmişti. Orada buluştular, ağlaştılar ve Cenâb-ı Hak'tan aflarını niyaz ettiler. Keremi çok olan Âlemlerin Rabbi, onları afvettiği gibi, fazladan olarak nesillerden her kim bir Kurban Bayramı Arefesi günü, ikindi vakti orada vakfeye dururşa, duâlarının kabul olunacağı vaadinde bu-

lundu. Sonra **Âdem** aleyhisselâm Mekke'ye, bugünkü Kâbe'nin olduğu yere geldi. Cennette meleklerle tavaf etmekte olduğu Beyt-i Ma'mur'u hatırladı. Onlarla birlikte bu mübârek beyti tavaftaki lezzet, ruhunda büyük bir iştiyak hâlinde belirdi:

"-Ne olaydı, ne olaydı da onu yine tavaf edebileydim!.." deyince Cenâb-ı Hak, cennetteki Beyt-i Ma'mur'u bugünkü Kâbe'nin bulunduğu yere inzal buyurdu yâni indirdi.

Âdem ve **Havva**, onu tavaf ettiler. Sonra **Âdem** cesede bürünmeden önceki ruhlar âleminde, Allah'ın ins ü cin ruhlarıyla yaptığı misakın yazılı olduğu Hacer-i Esved'i Dünya'ya gönderdi. O'nu Kabe'nin bir duvarına yerleştirmesini emretti. **Âdem**, ona elini-yüzünü süzerek Cenâb-ı Hakk'ın:

"-Elestü bi Rabbiküm: Ben sizin Rabbiniz değil miyim?" hitâbına, ruhunun vermiş olduğu:

"-Belâ!.." ikrârını tazelemiş oldu.

Sonra insanlığın azgınlıkları sebebiyle **Nuh** Tufanı oldu. Cenâb-ı Hak, bu tufandan korumak maksadıyla Beyt-i Ma'mur'u tekrar cennet-i âlâya ref eyledi yâni yükseltti. Bir müddet yeryüzü ondan mahrum kaldı. Sonra **İbrahim** -aleyhisselâm-'a Cebrail'i göndererek Beyt-i Ma'mur'u târif ettirdi. Onun târifi üzerine **İbrahim** -aleyhisselâm- bugünkü Beytullah'ı bina etti." dedi ve ilâve etti.

"-Sana "Beyt-i Ma'mur" hakkında biraz izâhat vermemi ister misin?!"

Cem Sultan:

"- Lütfen Hocam!." deyince **Hatipzâde** şu izahatta bulundu:

"- Beyt-i Ma'mur -daha önce de ifâde etmiş olduğum gibi cennetteydi- Firdevs Cenneti'nde ve kırmızı yakuttandı. Sonra O'nu **Âdem** aleyhisselâm'ın niyâzı üzerine "cennetten bir hâtıra" olmak üzere bugünkü Beytullah'ın olduğu yere inzal buyurdu. Biri doğuya

diğeri ise batıya açılan iki kapısı vardı. İçinde nurdan üç kandil vardı. Bu kandillerine aydınlatabildiği saha "harem"e dâhil addedilirdi. Haremin bugünkü hudutları da aynıdır.

Allah'ın emri ile yedi kat göklerdeki melekler yeryüzüne inerek **Âdem** aleyhisselâm'la birlikte "Beyt-i Ma'mur"u tavaf ederlerdi. İnsana yaradılışın sırlarını ve gayesini hatırlatan O'nun bu dünyaya âid olmadığını ve aslî vatanına yabancılaşmaması gerektiğini hatırlatan bir hidâyet remzi (sembolü) olan Beyt-i Ma'mur -biraz evvel de söylemiş olduğum gibi Nuh Tufanı'ndan az önce semâya ref olundu (yükseltildi). O derecede ki ondan bir taş düşse o taş bugünkü Kâbe'nin damına düşer. Sonra da arz etmiş olduğum gibi **İbrâhim** aleyhisselâm Tevhidin bir remzi (sembolü) olan Kâbe'yi yeniden inşâ etti. Bu defa ona "Kâbe" adı verildi. O'na bu sefer "küp" kelimesinden türetilen Kâbe denilmesinin sebebi şudur:

Kâbe aslında küp şeklinde değildi. Mustatil yâni dikdörtgen şeklindeydi. Fakat **"Hatem"** denilen kısım, Beyt-i Ma'mur'a dâhil olduğu hâlde ikmal edilemediğinden hâriçte kaldı ve böylece O, yaklaşık bir küp şeklini aldı. Kâbe'yi bu sûrette yeniden inşa ettikten sonra **İbrahim** -aleyhisselâm- hayretle Rabbine yönelip:

"-Ya Rabbe'l-âlemin, sen emir buyurdun, ben bu Beytullâh'ı burada inşâ eyledim. Şu kupkuru dağların arasında bunu kim ziyarete gelecek?!" deyince Cenâb-ı Hak, O'na:

"-Sen bir dâvet yap, gerisine karışma!.." buyurdu.

İbrahim -aleyhisselâm- bir davet yaptı.

Cenâb-ı Hak, bu dâveti, ruhlar âlemindeki bütün ruhlara duyurdu. Onlardan bazıları:

"-Lebbeyk, yani buyur!" diyerek dâvete icabet ettiler. İşte hac kendisine nasip olanlar, ruhları **İbrahim**

–aleyhisselâm-'ın dâvetine böylece "lebbeyk" demiş olanlardır. Hatta birkaç kere "lebbeyk" demiş olan ruhların sahip olduğu bedenler, bu "lebbeyk"ler adedince haccederler. Lâkin iş bu kadarla kalamadı. Sonra **Azrail** –aleyhisselâm- ortaya çıkarak:

"-Ya Rabbi, Sen bu beytini ziyâret eden çok olsun istiyorsan, bir de bana müsaade et, ben de bir dâvet yapayım!.." dedi.

Cenâb-ı Hak müsaade etti. O da bir dâvet yaptı. Bazı ruhlar da onun talebine "lebbeyk!.." dedi. Böyleleri hacca gelirler ve ruhlarını, burada Rablerine teslim ederler.

Arkasından **Şeytan** -aleyhillâne- ortaya çıkıp bir dâvette kendisinin yapmasına müsaade istedi. Cenâb-ı Hak, ona da müsaade etti. O da bir dâvet yaptı. Cenâb-ı Hak, O'nun dâvetini de ruhlar âlemindeki bütün ruhlara duyurdu. Böyle ruhlar, hacca gelirler, lâkin içlerindeki nifakı yenemezler.

İşte her yıl burada toplanan hacılar, üç gruptur-lar. Bir kısmı **İbrahim** aleyhisselam'ın, bir kısmı **Azrail** aleyhisselâm'ın, bir kısmı da **Şeytan** aleyhüllâne'nin dâvetine "lebbeyk" demiş olanlardır. Hacıların "lebbeyk, lebbeyk" diyerek telbiye getirmeleri bu sebeplerdir. Umarım, bizler **İbrahim** aleyhisselam'ın dâvetine icabet etmiş olanlardanız." dedi.

Şehzâde Cem bu îzâhâttan çok memnun kalarak

"-Ben bu izahata hiçbir kitapta rastlamamıştım. Şimdi anladım, neden bazı adamlar haccedemezler!... Bunu, şartlarının noksanlıklarından bilseler de, demek ki, ezeldeki takdir imiş." dedi.

Nasuhî Çelebi:

"-Ha, işte öyle güzel şehzâdem!" dedi ve ilâve etti:

"- Bugünkü Kâbe'de "Beyt-i Ma'mur"dan kalan tek şey "Haceru-l'esved"dir!."

Bu sohbete ertesi günü, Arafat'ta da devam ettiler. Haccın programı icabı, Arefe günü ikindi vakti, **Âdem** aleyhisselâmın sünnetine uyularak Arafat'ta, kıyâm hâlinde duâ edilir. Duaya kalkılmadan önce, **Hatipzâde Nasuhî Çelebi**, **Cem**'le sohbet ediyor ve diyordu ki:

"-Şehzâdem, Cenâb-ı Hak, kendisine nasip olup da bu vakfeyi yapabilenlerin bütün günahlarını afvedeceğini vaad etmiştir. Siz de geçmişteki hatalarınızı hatıra getirerek Cenâb-ı Hak'tan cân u gönülden af dileyiniz."

Cem Sultan sordu:

"-Benim bildiğime göre, burada sadece hukûkullah, yani Allah'a karşı işlenmiş günahlar afvedilir. Kul hakkı müstesnâdır. Yanlışım varsa düzeltin!.." dedi.

Nasûhî Çelebi:

"-Evet." dedi. "Söylediğiniz doğrudur. Fakat aslolan Cenâb-ı Hakk'ın rızasını kazanmaktır. Bir çok hadîs-i şerifler var. Cenâb-ı Allah, rızasını kazanan kimseleri, kul hakkından kurtarmak için o alacaklılarına büyük lütuflarda bulunarak, haklarını bağışlamalarını sağlayacaktır. Ama ondan daha ehemmiyetli bir nokta vardır. O da, af talebi noktasında niyetteki hâlisiyetin ehemmiyetidir. Bunu anlamanız için Peygamber Efendimiz'den nakledilen şu sahih hadîsi dinleyiniz:

Efendimiz buyurdular ki:

"Geçmiş ümmetlerden bir şahıs doksan dokuz kişi öldürmüştü. Sonra her nedense pişman oldu. Bu kadar adamın vebâlinden kurtulmak için çâreler aramaya başladı. Ne yapacağını bilmiyordu. Sağdan-soldan soruşturdu ve kendisine dediler ki:

"-Falan beldede, takvâ sahibi bir rahip vardır. O, çok âlim bir zâttır. O'na git. Senin derdine o bir çâre bulabilir."

Bu doksan dokuz kişi öldürmüş adam, afv-ı ilâhîye nâil olmak için bir çâre bulacağı ümidiyle uzun

yollar tepip bahsedilen rahibe ulaştı. Ona derdini anlattı. O, öfkeyle:

"-Ne o? Yüz tane cana kıymışsın, bir de onların günahından kurtulmak mı istiyorsun?! Seni cehennem kütüğü seni!.. Defol!.." deyince, o kanlı kaatil, kafası bozularak, onu da öldürdü. Fakat yine pişman oldu. Yine çare aramaya koyuldu. Kendisine uzak bir beldede bir başka din adamından bahsettiler. Belki derdine derman olur ümidiyle tekrar yola girdi. Fakat menziline vasıl olmadan yolda eceli yetti ve öldü. O anda ruhunu alıp götürmek için hem azab melekleri ve hem de rahmet melekleri oraya indiler. Azab melekleri:

"-Bunu biz götüreceğiz, zira yüz kişinin katilidir!.." diyorlar, rahmet melekleri ise:

"-Bu adam, kurtuluş için çare arıyordu. Niyeti sebebiyle onu biz götürmeliyiz!.." diyorlardı. Melekler böyle ihtilâf hâlindeyken, Cenâb-ı Hak, oraya **Cebrail** aleyhisselâmı gönderdi. **Cebrail** aleyhisselâm:

"-Ben size hakem olayım!.." dedi.

Onlar da kabul ettiler. **Cebrâil** aleyhisselâm:

"-Bu nokta ile geldiği mesafeyi ve bu noktayla gideceği mesafeyi ölçün. Eğer kat etmiş olduğu mesafe fazla çıkarsa, bu mevtanın ruhunu rahmet melekleri alıp götürsün. Aksi hâlde azab melekleri!.." dedi.

Efendimiz buyurdular ki:

"-Adam henüz yarı yola varmamıştı. Melekler ölçmeye başlarken, Cenâb-ı Hak geldiği noktaya uzaklaş, gitmekte olduğu noktaya ise yaklaş diye emir buyurdu."

Ölçümde gideceği yere daha yakın çıktı ve o mevtanın ruhunu rahmet melekleri alıp götürdüler."

Cem Sultan, sordu:

"-Bizim de biraderle yaptığımız muhârebede yüzlerce insan öldü. Evet, bir kimsenin ölümüne sebep olmak aslında, hukukullâha âid bir cürümdür. Lâkin ölenin de hakkı var. Bunlar da afvedilir mi?"

Nasûhî Çelebi cevap verdi.

"-Bu hadîs-i şerîfe göre, evet!.. Yeter ki sıdk ile Allah'a yönelip af talebinde bulunalım!."

Şehzâde Cem rahatlamıştı. O sırada vakfeye davet olundular. Bütün kalabalık geçmiş günahları için af talebinde bulundu. Sonra da Güneş'in batımını beklemeden Arafat'tan ayrıldıktan sonra şeytan taşlamada kullanacakları o sembolik taşları toplamak üzere Müzdelife'ye geldiler. Orada sabahladılar.

Nasuhî Çelebi, haccın programına dahil olan bütün hareketlerin, Şeytan taşlama dahil olmak üzere neyi temsil ettiğini **Şehzâde**'ye teferruatlı olarak anlatarak vazifeleri îfasına rehberlik etti.

Geçmiş peygamberlerin menâkıbını âdeta yaşarcasına, haccın bütün rükunlerini îfâ etmiş olan **Sultan Cem**, artık saltanat ve riyaset davasından vazgeçmiş görünüyordu. **Nasuhi Çelebi**'nin nasihatleri, yerini bulmuş gibiydi. Konuşmalarından bu neticeyi çıkaran **Nasuhi Çelebi**, bütün Mısır kafilesiyle birlikte Medine ziyaretini de yaptıktan sonra orada da aynı nasihatleri tekrarlamış olarak 12 Mart 1482'de tekrar Kahire'ye döndüler.

Cem Sultan, Hicaz'dan ayrılmadan önce **Hasan ibn-i Mahmud-i Bayâtî** adındaki meşhur Türk âlimi ile görüşmüştü. O'nunla **Cem** arasındaki ilmî sohbetlerin neticesi olarak, O, **Cem**'e, ayrılırken bir haftada yazıp yetiştirdiği **"Câm-ı Cem-âyin"** isimli eseri takdim etti. Bunda Osmanlılar'ın tâ **Oğuz Han**'a kadar varan şeceresini ortaya koymuştur ki, bu hâlâ en emin bir kaynaktır.

Mısır'a avdetinde **Şehzâde Cem**, emrine tahsis edilmiş bulunan İbn-i Callud sarayında beklenmedik misafirlerle karşılaştı. Bunlar, Karamanoğlu **Kasım Bey** ile Ankara kumandanı Trabzonlu **Mehmed Bey**'in adamlarıydı. **Mehmed Bey**, Fâtih'in Buğdan seferinde Yeniçeri ağasıydı. İtibarı yüksek bir kumandandı. **Cem**

Sultan'a Anadolu'dan müjdeler getirmişlerdi. Anlatılanlara göre, bütün ileri gelenler, **Cem**'i hasretle yâd ediyor ve yolunu gözlüyorlarmış. Bunlar aslında doğru değildi. O derecede ki, bunlar **Gedik Ahmed Paşa**'nın ağzından düzmece bir mektup bile getirmişlerdi. Bu yeni misafirler, **Kayıtbay**, **Cem**'in emrine bir kuvvet tahsis etse de, etmese de derhal Anadolu'ya dönmesi gerektiğini ve bu defa mutlaka başarılı olacaklarını söylüyorlardı.

Cem, önce tereddüt gösterdi. Söylenilenlere inanmak ve kulak asmak istemedi. Fakat adamlar, günlerce onu telkin yağmuruna tuttular. Çünkü her birinin kendine göre hesapları vardı. Bu hesapların gerçekleşmesi için **Fâtih**'in oğlu durumunda, kitleleri sürükleyecek **Cem** gibi bir lidere ihtiyaçları vardı. Açıkça O'nu kendi emelleri için kullanmak istiyorlardı. Fakat söyledikleri hep güyâ **Cem**'e yardım etmekti. Nihayet O'nu tesir altına aldılar ve kendisinde bir kere daha şansını denemek emelini uyandırdılar. **Nasûhî Çelebi**'nin nasihatleri fayda vermedi. **Cem**'i iknada bu defa âciz kalan **Nasûhî Çelebi**:

"-Size evvelce söylemiştim, insanları en son terk eden ihtiras, riyâset ihtirasıdır. Ancak bu yaptığınız, kaderle savaşmaktan başka bir şey değildir. Neticesi hüsran olacaktır. Biz dahî bu hüsrânı sizinle paylaşacağız. Hüküm sizindir. Buyurun, ne yapmak istiyorsanız, yapınız!.." dedi.

Bu sözlerden tınmayan **Şehzâde Cem**, hac tebriki için ziyaretine gelen **Sultan Kayıtbay**'dan Mısır'dan ayrılması için müsaade istedi ve:

"-Sultan'ım!.." dedi. "Bana gösterdiğiniz hüsn-i kabulden dolayı size minnettârım. Gerçi, başlangıçta vaad ettiğiniz askerî yardımı yapmamış bulunuyorsunuz. Fakat bunu da gönlünüz istediği hâlde, etrafınızdaki ricâlin muhâlefeti sebebiyle yapamadığınızdan emin bulunduğum için sizi mâzur görüyorum. Fakat

bana lâzım olan asker, Anadolu'da ziyadesiyle mevcuddur. Onlar, beni beklemekteler. İşte gönderdikleri haberciler. İzin verirseniz, vatanıma döneyim!.." dedi.

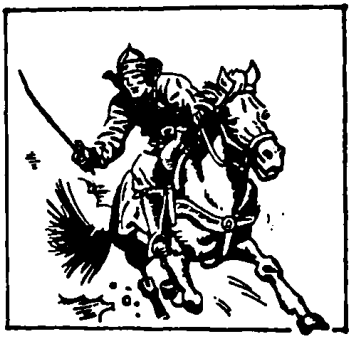
Sultan Kayıtbay:

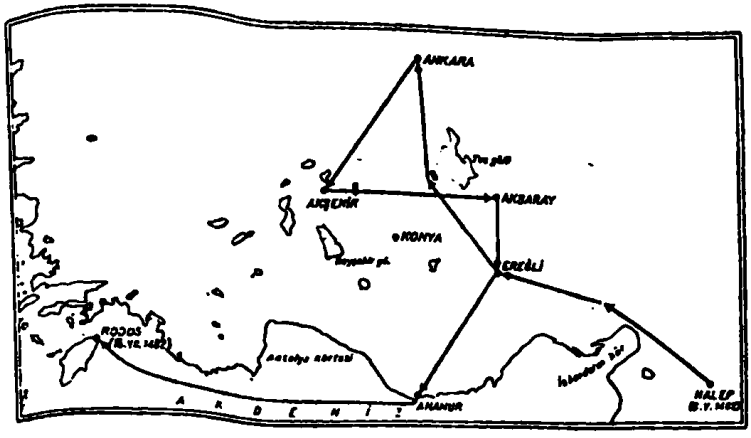
"-Evet şehzâdem, her şeyi doğru anlamışsınız. Size ne diyebilirim. Allah, bahtınızı açık etsin. Siz benim nâzik bir misafirimsiniz. Buradan ayrılmak için iznime muhtaç değilsiniz. Nasıl isterseniz öyle yapınız!.." dedi

Sultan Kayıtbay'ın bu hüsn-i niyetli sözlerine rağmen vezirleri **Cem Sultan**'ı serbest bırakmak istemiyordu. Onlar, Osmanlı sultanının bu harekete kızacağını ve belki de bu iki ülke arasında harp çıkabileceğini iddia ediyorlardı. Fakat **Sultan Kayıtbay**, bu defa onları dinlememek hususunda kararlıydı.

Cem'in teklifini kabul ile O'nun padişahlara yakışır büyük bir merâsimle uğurlanmasını emretti. **Cem**'in, âile efrâdının bir müddet daha Mısır'da kalabilmeleri yolundaki ricâsını da memnûniyetle kabul etti.

27 Mart 1482 Salı günü **Cem Sultan**, **Kayıtbay**'ın tertiplediği muazzam bir vedâ merasimiyle uğurlandı. Sultan O'nun cebine altmış bin duka altını harçlık koydu ve emrine de muhâfız olarak bir miktar asker verdi. O'nun bu nâzik misafiri, yeni bir mâceraya başlamak üzere 27 Mart 1482 Salı günü Kahire'den ayrıldı. Böylece Kahire'de ki **"bir nazlı misâfir"**lik sona ermiş oldu.





-IV-

KADERE KARŞI SAVAŞ !..

Sultan Kayıtbay'ın âlâyişli uğurlamasıyla 27 Mart 1482 Salı günü Kahire'den ayrılan **Cem Sultan,** emrine verilen muhâfız kıt'asıyla yola revan olup 6 Mayıs'ta Halep'e ulaştı. Burada kendisini pek çok bekleyen vardı. Bunlardan biri Ankara sancakbeyi Trabzonlu **Mehmed Bey** ile mâceracı **Karamanoğlu Kasım Bey**'in adamlarıydı.

Trabzonlu **Mehmed Bey**, yeniçeriler arasında temâyüz etmiş eski bir kumandandı. **Fâtih**, Buğdan seferine giderken, O, yeniçeri ağası idi. O günden beri bir çok harplere katılmış ve başarılar elde etmiş nâmlı bir kumandandı. Beraberinde bir çok timar ve zeâmet sâhibi insan vardı. Bunlar, **Gedik Ahmed Paşa** ile ihtilâfa düşmüş ve O'ndan ayrılarak **Cem** taraftarı olmuşlardı.

Osmanlı, bir ülkeyi fethettiği zaman oranın eski sahipleri, ev, küçük bahçe gibi mülkiyetlerini aynen

muhâfaza ederlerdi. Geniş araziler ise, devletin olurdu. Osmanlı anlayışında, mülkün gerçek sahibi Cenâb-ı Hak'tı. Şahıslar, O'nun **"rakabe"** denilen gelirine sahip olabilirlerdi. Bu da bir kısım kayıt ve şartlara tâbî idi. Meselâ kendisine tahsis edilmiş olan bir kimse, bir araziyi üst üste iki sene ekip biçmezse, o arazi elinden alınır ve bir başkasına verilirdi.

Devlete intikal eden arazi **"timar"**, **"zeâmet"** ve **"has"** olarak üç kategoriye ayrılırdı.

Bunlar harpte yararlık gösterenlere tahsis edilir ve **"timar"** ve **"zeâmet"** sahipleri de gelirlerine göre, asker besleyerek sefer zamanında orduya iltihak ederlerdi. Yirmi bin akçeye kadar geliri olanlara **"timar"**, yirmi bin ilâ yüz bin akçeye kadar geliri olanlara ise **"zeâmet"** denilirdi. Timar ve zeâmetler, yararlılık gösteren kumandanlara tahsis olunurdu. Yüz bin akçeden fazla geliri olanlara ise **"has"** adı verilir ve bunlar da beylerbeyi, sancakbeyi ve vezir gibi yüksek rütbeli memurlara tahsis olunurdu. Devlet, bütün bu arazilerin gelirinin, **"öşür"** denilen onda birini vergi olarak alırdı.

Trabzonlu **Mehmet Bey**'in beraberinde timar ve zeâmet sahibi pek çok insan vardı. Birlikte **Gedik Ahmed Paşa**'dan ayrılıp **Cem**'e mülâkî olmak üzere Halep'e gelmişlerdi. Bunların her biri çıkarabilecekleri asker miktarını söyleyerek **Cem Sultan**'ı, bahtını tekrar denemek üzere teşvik ediyorlardı. Söylediklerine göre Anadolu halkının pek çoğu yeni idareden gayr-i memnundu. **Cem Sultan**'ı sabırsızlıkla bekliyorlardı.

Fakat teşvikte asıl ileri gidenler, Karamanoğlu **Kasım Bey**'in adamlarıydı. Onlar, efendilerinin kâfî miktarda asker toplayarak kendisini, Adana'da beklemekte olduğunu söylüyorlardı. Fazladan olarak **Gedik Ahmed Paşa**'nın da ikili oynamaya devam ettiğini, aslında **Cem Sultan**'a taraftar olup fırsat beklemekte

olduğunu söylüyor ve hem **Kasım Bey**'den ve hem de **Gedik Ahmed Paşa**'dan getirdikleri birer mektupla **Cem**'in ruhundaki saltanat hırsını tahrik etmiş bulunuyorlardı. Aslında **Gedik Ahmed Paşa**'dan geldiğini söyledikleri mektup, **Kasım Bey**'in uydurmasıydı. **Gedik Ahmed Paşa**, **Cem**'in hükümdar olmasına taraftar olduğu hâlde şimdilik iktidardan yana bir tavır içinde bulunmaktaydı. Bütün bu adamlarla Halep'te yapılan müzâkerelere katılan **Hatipzâde Nasuhî Çelebi**, **Cem**'i bir daha şansını denemekten men etmeye ve bundan sonrasının **"kadere karşı savaş"** mâhiyetinde olduğunu söyleyip O'nun yeni bir harekâta kalkışmasını önlemeye çalıştıysa da muvaffak olamadı. **Cem**, hac boyunca O'na verdiği sözleri unutmuş, ruhunda iktidar hırsıyla yeniden fırtınalar esmeye başlamıştı.

Memluk sultanının Halep vâlisi de bu ikazlara katılarak istediği kadar Halep'te mûtenâ bir misafir olarak kalabileceğini söylemiş olmasına rağmen **Cem**'in kararan gözleri artık gerçeği görebilecek durumda değildi. Gerekli görüşmeleri yaptıktan sonra kararını verdi ve Halep'ten ayrılarak 19 Mayıs 1482 Pazar günü Osmanlı ülkesine girdi. Önce Çukurova'ya geldi. Karamanoğlu **Kasım Bey**, O'nu bir kısım askerleriyle Adana'da bekliyordu.

Adana hâkimi **Ramazanoğlu Halil Bey**, Memluk sultanının bir nevî himâyesinde altında bulunuyordu. Bu sebeple gerek **Kasım Bey**'e ve gerekse **Cem Sultan**'a bu Mısır dönüşünde de fevkalâde bir hüsn-i kabul gösterdi.

Adana'da sağdan-soldan **Cem**'in hareketini duyup gelenlerle **Kasım Bey**'in askerleri birleşince epey kalabalık bir ordu vücûda gelmiş oluyordu. Fakat bu ordunun disiplini zayıftı. Kimin, hangi askerle kumanda edeceği pek belli değildi. Bununla beraber büyük bir

ümide kapılan **Cem Sultan**, Trabzonlu **Mehmed Bey**, etrafındaki timar ve zeâmet sahipleri ve Karamanoğlu **Kasım Bey** ile istişârelerde bulundu. Bunun neticesinde **Gedik Ahmed Paşa**'ya bir sulh teklifi yaparak hem O'nun hissiyâtının yoklanması ve hem de böylece bir miktar oyalanmasını sağlayarak âtıl kalmasını temin etmek görüşü hâkim oldu.

Bu sebeple **Cem Sultan**, kapıcıbaşısı **Sinan Bey**'i eski iddiaları istikametinde bir teklifi götürmek üzere **Gedik Ahmed Paşa**'ya gönderdi. **Gedik Ahmed Paşa**'nın böyle bir teklifi kabule selâhiyeti yoktu. Bu selâhiyet, ancak ve ancak Padişah olan **II. Bâyezid**'de vardı. O'nunsa kararı belliydi. Osmanlı ülkesinden istiklâl şartıyla **Cem**'e bir taş parçası bile vermek taraftarı değildi.

Bu sebeple **Gedik Ahmed Paşa**, tâbî olduğu Padişah'ın hissiyâtı istikametinde bir cevapla **Sinan Bey**'i geri gönderdi. **Cem Sultan**, neticenin böyle olacağını tahmin ediyordu. O'nun maksadı **Gedik Ahmed Paşa**'yı son bir defa yoklamak ve en azından bir müddet daha hareketsiz kalmasını sağlamaktı.

Bu sebeple ileri harekâta devam ederek Konya Ereğlisi'ne doğru ilerlerken Trabzonlu **Mehmed Bey**'i bin kadar adamıyla öncü bir kuvvet olarak **Gedik Ahmed Paşa** üzerine gönderdi. **Mehmed Bey**, Konya yakınında Çukurçimen mevkiinde **Gedik Ahmed Paşa** karşısında müthiş bir mağlubiyete uğradı. Bu sebeple Konya'ya karşı giriştiği taarruz akim kaldı.

Mehmet Bey, Ankara'dan ayrılırken çoluk-çocuğunu orada bırakmıştı. Onlara mülâkî olmak maksadıyla Ankara istikametine yöneldi. Çünkü O, henüz azledilmiş değildi. Hâlâ Ankara'nın beyi ve muhafız kumandanı bulunuyordu. Fakat **Cem**'e iltihak ettiği öğrenilince çoluk-çocuğunun Ankara'dan bir tedbir olmak üzere İstanbul'a nakledilmiş olduğunu öğrenmekle

me'yus oldu.

Bu sırada Amasya beyi olup **Gedik Ahmed Paşa**'ya iltihak etmek üzere Ankara yakınından geçmekte olan **Süleyman Paşa**'nın önünü kesmeye teşebbüs etti. Çubuk Ovası'nda Trabzonlu **Mehmed Bey**'in askerleri ile Amasya beyi **Süleyman Paşa**'nın kuvvetleri arasında müthiş bir meydan muhârebesi yaşandı. **Mehmet Bey**, bu defa da mağlubiyete uğradı. Felâket bu kadarla da kalmadı. Muhârebenin son saatlerinde **Mehmet Bey** maktul düşerek bertaraf oldu. Bu haberi alan **Cem Sultan**, ileri harekâta devam ederek **Kasım Bey**'in askerleriyle Ankara Kalesi'ni kuşattı.

Bu sırada **Sultan II. Bâyezid**, Anadolu'ya geçmiş, Bursa yakınlarında ordusunu düzene sokmuş, âdeta istim üzerinde beklemekteydi. Ayrıca her tarafa saldığı casusları vâsıtasıyla da olup bitenleri tâkip ettiriyordu. Öteden beri kendisinden şüphe etmekte bulunduğu **Gedik Ahmed Paşa**'nın emrindeki bazı timar ve zeâmet sahiplerinin **Cem**'e iltihak etmiş bulunduğunu öğrenince bu durum, O'ndan daha fazla şüphe etmesine sebep oldu.

"-Acaba bu bir muvâzaa mıydı? **Gedik Ahmed Paşa**, sırf Padişaha karşı mâkul bir izah tarzı elde etmek için bu adamlarla sun'î bir ihtilâf çıkarmış ve onların **Cem Sultan**'a iltihakını kasden ve bu sûretle kendisi mi temin etmişti?!.." zihninde böyle bir suâl peydâh olmuştu.

Bu düşüncelerle **Gedik Ahmed Paşa**'nın **Cem Sultan**'la gizli bir sûrette anlaşmış olacağı şüphesiyle O'nu huzuruna çağırttı. Konya sancakbeyi **Şehzâde Abdullah**'ı Kütahya'ya getirip bıraktıktan sonra huzuruna gelmesini emretti. Bu sûretle **Gedik Ahmed Paşa**'yı yanında ve göz hapsinde bulundurmak istiyordu. O geldikten sonra ileri harekâta devam etti. Bunu haber alan **Cem Sultan**, ağabeysinin muntazam kuv-

vetlerine karşı bir başarı elde edemeyeceğini düşünerek Ankara'yı muhasaradan vazgeçti ve geriye çekilmeye başladı.

Sultan Bâyezid, Cem Sultan'ı tâkip için beş bin kişilik bir kuvveti **İskender Paşa** emrinde olarak **Cem**'in üzerine sevketti. **Cem Sultan,** bu tâkip karşısında güç-belâ Akşehir'e çekilebildi. **Sultan II. Bâyezid**'ın üzerlerine gelmekte olduğunu öğrenen emrindeki askerler, yol boyunca birer-ikişer O'ndan ayrılarak sağa-sola kaçıştılar.

Akşehir halkı, **Cem Sultan**'a hüsn-i kabul göstermedi. Zira O'na iyi davrandıkları takdirde **Sultan II. Bâyezid**'ın yetişerek kendilerine cezâ vermesinden korkuyorlardı. Bunun üzerine o civarda bulunan **Kasım Bey**, emrindeki askerlerle Akşehir'i kuşattı. Fakat bu kuşatmadan bir netice alınamadı. Şehir mukavemet ediyor, kendilerini tâkibe memur edilen **İskender Paşa** ise, onlara her an biraz daha yaklaşıyordu. Bu sebeple **Cem Sultan** ve **Kasım Bey**, muhâsarayı kaldırarak Ereğli'ye çekildiler. **İskender Paşa**, Akşehir'e ulaştığında onların kaçıp Ereğli'ye ulaştıklarını öğrendi.

Cem Sultan Ereğli'deyken merhametli **II. Bâyezid**, sekbanbaşısını **Cem Sultan**'a göndererek eskiden yapmış bulunduğu teklifi tekrarlattırdı. **Cem Sultan,** kendisi için muvaffakiyet ihtimali olmadığının artık anlaşıldığı o anda dahî akılsızca, bu teklifi bir kere daha reddetti. **Sultan Bâyezid**, O'na Kudüs'te oturup saltanat dâvâsından vazgeçtiği takdirde kendisinin ve âile efradının hayatı hakkında teminât veriyor ve yıllık bir milyon duka altını tahsisat teklif etmiş bulunuyordu. **Cem Sultan**, içinde bulunduğu şartları dikkate almaksızın:

"-Hayır, O bir gâsıbtır. Taht benim hakkımdır!.. Ben babamın padişahlığı esnâsında doğmuşum!..

Anadolu'yu bana bıraksın!.." gibi eski iddialarını tekrarlayarak **II. Bâyezid**'in bu sabırlı ve merhametli tavrına karşı yakışıksız bir cevap verdi.

Fakat kendisini tâkipte bulunan **İskender Paşa**, gitgide yaklaşıyordu. O'nu oyalamak için **Cem Sultan** bir sulh teşebbüsü daha yaptı. Önce lalası **Sinan Bey**'i, ağabeyine göndererek eski iddialarını tekrarlattı. Bundan bir netice hâsıl olmayınca mâiyetindeki kumandanlardan **Ahmed Bey**'i gönderdi. O da geriye adım atmayarak **Cem Sultan**'ın eski iddialarını tekrarlayınca, **Sultan Bâyezid**:

"-Bu, son şansınızdır!.." diyerek **Bahşâyişoğlu İlyas Bey**'i, **Cem Sultan**'a gönderdi.

O'na Kudüs'te veya herhangi bir yerde oturup saltanat dâvâsından vazgeçtiği takdirde yaptığı teklifi tekrâren bildirdi. **Cem Sultan**'la ağabeyi **II. Bâyezid** arasında gidip gelen bu elçiler, ikisi de muktedir birer şâir olan kardeşlerin birbirleri ile şiirle atışmalarını da getirip götürüyorlardı. **Cem** ağabeyine cevâben yazdığı uzun şiirin bir yerinde:

"Sen pister-i gülde (gül döşekte) yatarsın
şevk ile handân
Ben kül döşenem külheni mihnette, sebep
ne?"

diye soruyordu. **Sultan Bâyezid** de cevâbî mektubunda bunu manzûm olarak cevaplandırarak:

"Çün rûz-i ezel kısmet olunmuş bize devlet
Takdire rızâ vermeyesin böyle sebeb ne?"

diyor ve hacılığı ile ihtirası arasındaki tezâda şöyle işâret edyordu:

"Haccü'l-Harameynim diyüben dâvâ kılursun
Bu saltanatı dünyevîyeye bunca taleb ne?"

Cem Sultan, her şeyini kaybetmek üzere olmasına rağmen, bu teklifi de akılsızca ve kat'î bir sûrette reddedince, Padişah, daha önce biraz ağırdan almasını emrettiği **İskender Paşa**'ya bu defa katî harekât emri verdi. Yürüyüşüne devam eden **İskender Paşa**, Ereğli yakınında bir sazlıkta **Cem**'i ve askerlerini kuşattı. **Cem Sultan**'ın esir olmasına ramak kalmıştı ki, atların ürkmesinden ortaya bir kargaşa çıktı. Bu kargaşadan istifade ederek kendisi ve Karamanoğlu **Kasım Bey**, güçlükle kaçıp kurtularak 17 Haziran'da Taşeli'ne gelebildiler.

Bu âkıbeti önceden kestiren **Sultan Bâyezid**, **Cem Sultan**'ın güneye doğru hareketine engel olmak üzere, **Hersekzâde Ahmed Paşa**'yı memur etmişti. Fazladan olarak **Dülkadiroğlu Alâuddevle Bey**'e de **Cem**'in güneye ric'at kollarını kesmesi için bir kere daha ve kat'î olarak emir gönderdi. **Cem Sultan**, Taşeli'ne ulaştığında Hersekzâde **Ahmed Paşa**, Toroslar'ı aşarak Taşeli'ne doğru ilerlemeye başladı. **Cem Sultan** bu durumda iki ateş arasında kalmış bulunuyordu. Kuzeyden **İskender Paşa**, güneyden ise Hersekzâde **Ahmed Paşa** kıskacı gitgide daraltıyorlardı. **Cem Sultan**, bir karar vermek mecburiyetinde idi. Etrafında kalabilen insanlarla istişârî bir toplantı yaptı. Vaziyetteki güçlük, kurtuluş şansının azlığı acele bir karar vermesini gerektiriyordu.

Cem Sultan, aslında o sırada baştan başa İran'ı elinde bulunduran ve merkezi Tebriz olan Akkoyunlu Devleti'ne iltică etmek düşüncesindeydi. Zira Mısır'a dönmeye yüzü yoktu. Memluk sultanı **Kayıtbay** ve etrafındaki vezirler, O'nun Anadolu'da yeni bir harekâta girişmesine muhâlif bir tavır almışlar, fakat O, kat'î bir zafer kazanacağından ümitvâr olarak onları dinlememişti. Üstelik **Sultan Kayıtbay**'ın vezirleri O'nun Mısır'da misâfireten bile bulunmasına muhâliftiler. Zira

Sultan Bâyezid'in Mısır üzerine yürümesinden korkuyorlardı. Bu durumda tekrar Mısır'a gidemezdi. Aklında Akkoyunlular vardı. bu düşünceye Karamanoğlu **Kasım Bey** karşı çıktı ve:

"-Şehzâdem!.." dedi. "Akkoyunlular'a fazla güvenemeyiz. Babanızın Otlukbeli Muharebesi'nde onları nasıl perişan ettiğini hep beraber gördük. Onlar, Osmanlılar ile yeni bir muhârebeyi göze alamazlar. Bence sizin yapacağınız en güzel harekât Rumeli'ye geçmektir. **Timur** gâilesinden sonra ceddiniz **Yıldırım Bâyezid**'in şehzâdeleri arasındaki mücâdeleyi hatırlayınız. Onlardan **Musa Çelebi**, Rumeli'de muvaffakiyet elde etmiş, Edirne'de padişahlığını ilân eylemişti. Sizin için de yegâne şans kapısı, Rumeli'ye geçmektir."

Şehzâde Cem, bunu hiç düşünmemişti:

"-**Musa Çelebi**, Çanakkale'den Rumeli'ye geçmişti. Biz, ülkenin en güney noktasındayız. Rumeli'ye nasıl geçebiliriz? Sonra, bize orada kim yardımcı olabilir?" deyince Karamanoğlu **Kasım Bey**:

"-Şehzâdem!.. Etrafınızdaki insanlardan pek çoğunun Rodos Şövalyeleri ile münâsebeti vardır. Onlar beynelmilel bir tarikattırlar. Avrupa'nın ve Balkanlar'ın her tarafında şûbeleri ve adamları vardır. Üstelik sizi Rumeli'ye geçirecek gemilere de sâhiptirler. Onlara müracaat edebiliriz." dedi.

Cem sordu:

"-Peki Rumeli'de bize kim yardımcı olacak?!"

Karamanoğlu **Kasım Bey**:

"-Siz Rumeli'ye geçince doğruca Engürüs'e (Macaristan'a) gitmelisiniz. Engürüs kralı **Matyas Korvin**, Osmanlı'ya karşı Balkanlar'da ayakta kalabilen tek Hıristiyan devlettir. Fakat o da kendisini Osmanlı fütûhâtının tehdidi altında hissetmektedir. Bu sebeple sizinle birlikte hareket etmek, O'nun işine gelecektir. O'nun yardımıyla hareket edebilir ve Edirne'de padi-

şahlığınızı ilân edebilirsiniz!.." dedi.

Kasım Bey, bu aklı **Cem**'e aslında sırf kendi menfaati için veriyordu. Zira **Cem Sultan** ile birlikte hareket ederek, Anadolu'da yapmış olduğu teşebbüslerin hiçbirinden netice alamamıştı. O'nun gâyesi bu ihtilâftan istifade ederek eski Karaman Beyliği'ni yeniden ele geçirebilmekti. Anadolu'da **Cem Sultan**'la birlikte hareket etmekten hiçbir netice hâsıl olmayınca **Sultan Bâyezid**'i Rumeli'deki bir gâile ile meşgûliyetinden istifâde ile kendisinin Anadolu'da hareket serbestîsi elde etmek istiyordu. Bu maksadla **Cem Sultan**'a bundan sonra şansını artık Rumeli toprağında denemesinin doğru olacağı yolunda telkinlerde bulunuyordu.

Bu durum, toplantıda uzun uzun münâkaşalara sebep oldu. Vakit dardı. Acele bir karar vermek mecburiyeti vardı. Düşman, hem kuzeyden ve hem de güneyden yaklaşmaktaydı. Bunun üzerine **Cem Sultan**, yegâne kurtuluş yolu olarak Rumeli'ye geçme düşüncesine meyletti. Buna vâsıta olabilecek Rodos Şövalyeleri'yle ise, eskiden beri münâsebeti çok iyi idi. Bu iyi münâsebeti değerlendirerek kaçıp hiç olmazsa canını kurtarabilirdi. Bu sebeple mâiyetinde bulunan **Alfons**'a dönerek:

"-Sen, sâdık ve kadîm dostum!.. Bu münâsebeti ayarlayabilir misin?" diye sordu. **Alfons**:

"-Başımla beraber!.." diyerek ayağa kalktı.

O'na, kendisinin Rodos Şövalyeleri'nin temin edeceği bir gemi ile Engürüs'e gitmek üzere Rumeli'ye geçmek isteğini bildirmek üzere Rodos Şövalyeleri'ne gitmesini emretti. **Alfons** derhal yola çıktı. **Hatipzâde Nasuh Çelebi, Cem**'in bu kararına karşı çıkarak:

"-Efendim, bağışlayınız ammâ..." dedi. "Bendeniz bu kararınızı hiçbir sûretle doğru bulmuyorum."

Cem Sultan sordu:

"-Neden?!"

Hatipzâde cevap verdi:

"-Bir kere bu Rodos Şövalyeleri'ne güvenmeniz hatadır. Bu herifler Mûsevî-Hıristiyan karışımı karanlık âdemlerdir. İşleri-güçleri korsanlık, yağmalama ve gasbtır. Müslümanlar arasında Rodos'un neden **"Hırsız Adası"** olarak anıldığını düşününüz!..

Macarlara gelince, onlar da din ve devletimizin amansız düşmanıdırlar. Onlarla birlik olarak Osmanlı'ya saldırmak azîm bir vebâli mûcibtir. Hem de böyle bir hareket, Müslümanlar üzerindeki itibarınızı sarsar!.. Hatta müthiş bir nefret doğurur!.."

Cem Sultan bir müddet susup derin düşüncelere daldı. Sonra hocası **Hatipzâde**'ye:

"-Hocam!.." dedi. "Çok doğru söylersin!.. Fakat şu anda canımız tehlikede... Hele buradan bir kaçıp kurtulalım. Bu dediklerini ondan sonra düşünürüz. "Boğulan, yılana sarılır!" demezler mi?!.. İşte biz o durumdayız!.."

Bu durumda susma sırası **Hatipzâde Nasuh Çelebi**'ye gelmişti. **Alfons**'sa aldığı emri yerine getirmek üzere kandilli temennâlarla çoktan meclisi terk edip yola girmişti.

Birkaç gün bekleyen **Cem**, **Alfons**'tan bir haber çıkmadığını görünce burada beklemenin tehlikesinden dolayı yerini değiştirmek ihtiyacını hissetti ve süratle güneye doğru hareket ederek Kerküs Limanı'na indi. Burada mâiyetinde ancak otuz kişi kalmış bulunuyordu. Bu sebeple aslâ emniyette değildi. Düşman her an kendisini yakalayabilirdi. Bu sebeple beklemeyi deniz üstünde yapmanın doğru olacağını düşündü. Karamanoğlu **Kasım Bey**'in temin ettiği bir gemiye binerek bununla 15 Temuz 1482'de Anamur önlerine gelip demirledi. Rodos'a gönderdiği **Alfons**'dan hâlâ bir haber yoktu. Bunun üzerine Rodos Şövalyeleri'nin üstad-ı azamı **Pierre d'Aubusson**'a, **Frenk Süleyman**'ı gön-

derdi ve kendisi de gemide, deniz üstünde beklemeye koyuldu.

Birkaç gün sonra **Frenk Süleyman**, Rodos Şövalyeleri'ne âit üç gemilik bir filo ile Anamur'a geldi. Rodos Şövalyeleri'nin teklifi iyi karşıladıklarını bildirdi. Fazladan olarak da Rodos filosunun kumandanı **Don Alvoro** şövalyelerin üstad-ı âzamı **Pierre d'Aubusson**'un imzaladığı bir taahhüdnâmeyi de hâmil bulunuyordu. Buna göre, şövalyeler, **Cem Sultan**'a mûtenâ bir misafir muâmelesi yapacaklarını ve kendisini istediği her yere götürebileceklerini taahhüt ediyorlardı. Fakat **Cem Sultan**, gemi personelinin bakışlarında bir ihânet sezdi. Onlara karşı güvensizlik ifade eden sözler söyledi. Bunun üzerine **Hatipzâde Nasuhî Çelebi**, tekrar müsait bir an zuhûr ettiğini düşünerek:

"-Şehzâdem, size evvelce söylemiş olduklarımı hatırlayınız!.. Bu kefere gürûhuna güvenilmez!.. Bunlar, ahidlerine sâdık kalmazlar. Artık **"kadere karşı savaş"**maya daha fazla devam etmeyiniz!.." dedi.

Cem Sultan:

"-Hocam, Allah aşkına vaziyeti anlamıyor musunuz?!.. Buna elimiz mahkûm. Burada duralım da, düşmanımıza yakalanalım ve öldürülelim mi?! Bunu mu istiyorsunuz?!" dedi.

Nasuhî Çelebi:

"-Hayır Şehzâdem!.. Ağabeyiniz son derece sabırlı ve merhametli bir insandır. Reddettiğiniz bunca sulh teklifine rağmen saltanat dâvâsından vazgeçerek Kudüs'te oturmayı kabul ettiğiniz takdirde emin olun, O size kıymayacaktır!.." dedi.

Bu sırada **Frenk Süleyman** söze atılarak:

"-Şehzâdem!.." dedi. "Hocaefendi doğru söylüyor. Bu adamlara güven olmaz. Bunlar sözlerinde durmazlar ve bu sebeple bugünkünden çok daha müşkil

vaziyetlere düşersiniz. Gelin; ağabeyinize birisini göndererek teklifini kabul ettiğinizi bildiriniz!.."

Cem Sultan, kendisi de gemi personelinden iyi bir intibâ almadığı için bir an bu fikre meyletti. Fakat etrafındakiler:

"-Belki bu adamlar güvenilir kimseler değildirler. Ancak unutma ki, sizin dostlarınızdırlar. Ayrıca adalarının Osmanlı tarafından fethedilmesinden korktukları için menfaatleri de size dostâne davranmalarını ve sözlerinde durmalarını icab ettirmektedir." dediler.

Bu meâlde birbirini te'yid eden birçok söz söylendi. **Cem Sultan**, **Frenk Süleyman**'ın kendisi de hıristiyan olduğu hâlde, bu yahudi-hıristiyan bozuntusu masonik tarikat mensuplarının sözlerinde durmayacaklarını sebepsiz söylemiş olamazdı. İhtimal, onların aralarındaki konuşmalara şâhid olmuş ve bu kanaate varmıştı. Lâkin **Cem**'in, acele bir karar vermesi lâzımdı. Hersekzâde **Ahmed Paşa** kuvvetleri sâhile yaklaşmışlardı. Bu sebeple:

"-El-hükmü kader!.. Yani, kaderin hükmü ne ise o olur!.." diyerek filo kumandanı **Don Alvoro**'yu çağırdı ve O'na Karamanlılar'ın gemisini terk ederek filo kumandanının gemisine binme kararını bildirdi.

O da aldığı emir gereğince bu kararı memnuniyetle karşılayarak **Cem Sultan**'ı kendi gemisine nakletti. **Cem Sultan**'ın mâiyetindeki diğer otuz kişi de diğer gemilere bindirildiler. Bu sûretle **Cem Sultan** ve kâfilesi 18 Temmuz 1482 tarihinde Rodos'a gitmek üzere Anamur'dan ayrıldı.

Cem Sultan'ın bindiği gemi, Rodos Limanı'na geldiği zaman sâhilde büyük bir hazırlık yapılmış olduğu görüldü. Şehzâdenin gemiden at sırtında inebilmesi için sâhilden gemiye kadar 18 metre uzunluğunda ve dört metre genişliğinde, üzeri kırmızı kumaşlarla süslü, tahtadan yapılmış bir köprü uzatıldı. Karaya

ayak basar basmaz büyük bir şenlik başladı. Rodos Şövalyeleri, başta üstâd-ı azamları olmak üzere sahilde büyük bir halk kalabalığı ile şehzâdeyi karşıladılar. Evlerin balkonları çiçeklerle süslenmiş, her tarafa Rodos ve Osmanlı bayrakları asılmıştı. Halk, caddelere toplanmış, bu Osmanlı şehzâdesini hayranlıkla seyrediyordu. Bir taraftan da Rodos Kalesi'nin burçlarından top atışları yapılıyorlardı.

Cem Sultan, şövalyelerin en mûtenâ şatolarından birine yerleştirildi. Ziyaretler ve ziyafetler birbirini tâkip ediyordu. **Cem Sultan**, bir müddet av, cirit, bando muzika gösterileri ile oyalandı. Şövalyelerin üstâd-ı azamı **Pierre d'Aubusson** burada kendisi ile bir anlaşma daha imzaladı. Şövalyeler, **Cem Sultan**'ı Engürüs'e veya istediği herhangi bir yere götürecekler, **Cem Sultan** da Padişah olduğu takdirde, onlara bütün Osmanlı limanlarını açacak, kendilerinden alınan vergileri kaldıracak, daha önce Rodos Şövalyeleri'ne âit olup da Osmanlılar'a geçmiş bulunan adaları geriye verecek ve her sene, herhangi bir sûretle esir olmuş Hıristiyanlardan üç yüz kişiyi âzât eyleyecek ve bunlara ilâveten kendisine yapılacak masrafları karşılamak üzere şövalyelere yüz elli bin duka altını verecekti. Rodos Şövalyeleri, **Cem Sultan** ile bu sûretle anlaştıktan sonra daha bu anlaşmanın mürekkebi kurumadan **Sultan II. Bâyezid**'e müracaat ederek **Cem Sultan**'ın kendilerine iltihak ettiğini bildirdiler ve kendisiyle bir anlaşma teklifinde bulundular.

Padişah, onlarla müzâkerelerde bulunup anlaşma imzalamaya **Gedik Ahmed Paşa**'yı memur eyledi. **Gedik Ahmed Paşa**, **Cem Sultan**'ın Osmanlı'ya iâdesi şartını ileri sürdüğü için anlaşma sağlanamadı. Çünkü Rodos Şövalyeleri, **Cem**'i sûret-i kat'iyyede ağabeyine teslim etmek istemiyorlardı. Bu tavrın sebebi, **Cem**'le yapmış oldukları anlaşma değildi. Devamlı sûrette

Cem Sultan'ın masrafları denilerek Osmanlı'dan para koparmak niyetinde idiler. Senede kırk beş bin duka altını istiyorlardı.

Sultan Bâyezid, onların **Cem**'i teslim etmeyeceklerini anlayınca mümkün olan bir anlaşmayı gerçekleştirmeyi doğru buldu ve **Gedik Ahmed Paşa** yerine görüşmeye, O'nun kayınpederi **İshak Paşa**'yı memur ederek **Cem**'i adadan salıvermemeleri şartını sağlayabilmek üzere anlaşma yapmaya memur etti. **İshak Paşa**, **Cem**'in iâdesi talebinden vazgeçmek üzere onlarla anlaştı. Buna göre, Osmanlı Devleti, **Cem Sultan**'ın masraflarını karşılamak üzere Rodos Şövalyeleri'ne her Ağustos ayında kırk beş bin altın verecek, onlar da **Cem Sultan**'ın adadan çıkmasına müsaade etmeyeceklerdi.

Rodos Şövalyeleri, **Cem**'le başka türlü, ağabeysiyle başka türlü anlaşmakla kalmadılar. Diğer taraftan o günkü Papa **IV. Sixte**'ye de bir mektup yazarak elde edilen Osmanlı şehzâdesi kullanılarak bütün Hıristiyan Âlemi'nin, O'nu tahta geçirmesi bahanesiyle birleşip harekete geçmeleri teklifinde bulundular. Bu yapılabildiği takdirde kendileri de yardımcı olarak Türkler'in Avrupa'dan çıkarılabilmelerinin mümkün olabileceğini, bunun zamanının gelmiş bulunduğunu bildirdiler.

Diğer taraftan **Cem Sultan**, Şövalyeler'in verdikleri sözde durarak kendisini Rumeli toprağına geçirip Engürüs (Macar) Kralı **Matyas Korvin**'le birlikte hareket etmesini temin etmeleri hususunda ısrar ediyordu. Şövalyelerin kendisini oyaladıklarını anlamaya başlayan **Cem Sultan**, buradan ağabeyine bir mektup yazarak **"esir-i küffar"** yani kâfirler elinde esir olduğunu bildirmiş ve bu durumdan kurtarılmasını talep etmiştir. Şövalyeler, bir taraftan da **Bâyezid**'in **Cem Sultan**'ı ele geçirmek için Rodos'u fethe kalkışacağından korkuyorlardı. Gerçekten Rodoslular Osmanlı'ya,

Osmanlılar da Rodoslular'a güvenmiyorlardı. İki taraf da birbirlerinin sözlerinde durmayacaklarını düşünüyordu. Bu sebeple **Cem**'in isteğini yerine getirmiş gibi bir tavır alarak O'nu Rodos'tan başka bir yere naklet-meyi düşündüler. Onlar, hıristiyânî bir tarîkat olduklarından, bütün Hıristiyanlık Âlemi'nde kendi mensuplarının ikamet etmekte olduğu pek çok müstahkem kale vardı. **Cem**'i bunlardan birine naklederlerse, **Sultan Bâyezid**'in oraya ulaşmasının imkânsız olacağını ve yıllık tahsisatlarının da böylece devam edeceğini düşündüler.

Bu sebeple 1 Eylül 1482 tarihinde:

"-Hadi seni Engürüs'e götürelim!.." diyerek kendisini bir gemiye bindirdiler. **Cem Sultan**, beraberindeki adamlara ilâveten şövalyelerin elinde esir bulunan yirmi müslüman askeri de "fidye-i necât" (kurtuluş akçesi) vererek âzâd etmişti ki, onları da beraberine aldı.

Bu gemi Akdeniz'de fırtınaya tutularak uzun ve teferruatlı bir rota çizdi. Önce İstanköy adası'na uğradılar. Burada **Cem**'in karaya çıkma isteğine engel olmak istediler. **Cem Sultan**, öfke ile bağırdı:

"-Beyler, ben sizin elinizde bir esir miyim? Yoksa anlaşma ile bulunan bir misafir miyim?"

Şövalyeler özür dilediler. **Cem**, adaya çıktı. Akşama kadar her tarafı gezip gördükten sonra gemiye döndü. Yol boyunca ikmal yapmak üzere Messina ve Siraküza'ya uğradılarsa da, **Cem Sultan**'ın buralarda karaya çıkmasına aslâ müsâade etmediler.

Yolda birkaç defa korksan gemilerle karşılaştılar. Malları ve canları tehlikeye düştü. Bazen de dost devletlerin filolarıyla karşılaşıp birbirlerini selâmladılar. Bir defasında dehşetli bir fırtınaya yakalandılar. Gemi batmak üzereydi. Üstelik tekne su alıyordu. Deriler çakarak su sızdıran yerleri güçlükle kalafat ettiler. Elhâsıl, uzun ve maceralı kırk beş günlük bir seya-

hatten sonra 6 Ekim 1482'de **Cem Sultan**'ı, Nis'te karaya çıkardılar.

Plânları, **Cem**'i oyalamaktı. Nis'te geniş bağ ve bahçeler içinde bir mâlikâneyi kiralayarak **Cem**'i yerleştirdiler. Yarı üryan kadınlarla çeşitli âlemler tertip ettiler. **Cem Sultan**'ı eğlendirip dâvâsını unutturmak istiyorlardı. Bu kızlar, bir defasında **Cem Sultan**'a şarap dolu bir kadeh uzattılar. O, bunu şiddetle reddederek:

"-Haram!.. Haram!.." bağırmış, sonra da onları bu mâlikâneye getirip götüren şövalyeleri ikaz ederek:

"-Bu kızlara bizim müslüman olduğumuzu, Müslümanlıkta içkinin her çeşidinin şiddetle men edilmiş bulunduğunu söylemediniz mi?! Bir daha böyle terbiyesizlik istemem!.." demiş, şövalyeler de özür dileyip bir daha böyle bir yanlışlık yapılmayacağını yeminlerle temin etmişlerdi.

Cem Sultan belli bir zaman bu âlemlerle oyalandıktan ve iddiaya göre aşüftelerden birine gönlünü kaptırdıktan sonra nihayet usanmış olacak ki, şövalyelere verdikleri sözü hatırlatarak Engürüs'e gitmek istediğini söyledi. Onlarsa:

"-Önce birilerini gönderip Macar Kralı **Matyas Korvin**'le bir anlaşma sağlayalım. Üstelik yol emniyeti olup olmadığını öğrenelim!.. Hepsinden önemlisi Fransa kralından, ülkesinden gelip gitmek için müsâade isteyelim!.." dediler.

Cem Sultan, bu yalana inandı. **Nasuh Bey**'i, eline bir müracaat mektubu yazarak önce Fransa'ya, sonra da Macar Kralı **Korvin**'e gitmek üzere yola çıkardı. Şövalyeler, yol emniyeti gereği diyerek O'nun yanına birkaç kişiyi kattılar. Nis'ten belli bir müddet ayrıldıktan sonra karşılarına çıkan, kendilerine mahsus ilk şatoya **Nasuh Bey**'i hapsettiler.

Cem Sultan, Nis'te **Nasuh Bey**'in getireceği ce-

vabı bekleyedursun, **Sultan Bâyezid, Gedik Ahmed Paşa**'yı göz hapsinde bulunduruyor ve şüphelerinin doğru olup olmadığını anlamak istiyordu. **Cem Sultan,** Nis'e nakledildiğine göre, **Gedik Ahmed Paşa**'nın **Cem Sultan** ile ilgili olarak yapabileceği bir şey kalmamış oluyordu. Fakat **Gedik Ahmed Paşa**'yı güvenilir adamları vâsıtasıyla tâkip ettiren **Sultan Bâyezid**, O'nun sarayda bir nevî göz hapsinde bulunan **Oğuzhan**'la sık sık buluştuğunu ve O'na hayatı ve geleceği ile ilgili garantiler verdiğini öğrendi. Artık **Cem Sultan** uzaklaştığına göre, **Gedik Ahmed Paşa** artık O'nun oğlu **Oğuzhan**'la mı bir hareket yapmak istiyordu. Bu nokta zihnine takılan **Sultan Bâyezid**, artık **Gedik Ahmed Paşa**'yı tepeleyerek hem bir endişesini bertaraf etmek ve hem de vaktiyle öldürtmüş bulunduğu **Hamzabeyoğlu Mustafa Paşa**'nın O'ndan intikamını almak istedi. Lâkin bunu İstanbul'da yapsa, Yeniçerilerin isyanı ile karşılaşabilirdi. Bunun için Edirne'yi seçti.

Önce O'nun kayınpederi **İshak Paşa**'yı sadrazamlıktan azletti. Sonra da paşalarına hil'at giydirmek istediğini bildirerek Edirne Sarayı'nda bir Divan toplantısı emretti. Bu toplantıda muhtelif devlet meseleleri görüşüldükten sonra sıra hil'at giydirmeye gelince esvapçıbaşı hazır edilen hil'atleri birer birer paşalara giydirmeye başladı. Sıra **Gedik Ahmed Paşa**'ya gelince esvapçıbaşı, kendisine daha önceden verilen talimata istinâden O'na siyah bir hil'ati giydirmeye kalkışınca bir kolunu fark etmeden hil'ate geçirmiş bulunan **Gedik Ahmed Paşa**, bunun idam hükmü demek olduğunu anlayarak irkildi ve hışımla Padişah'a dönerek:

"-Devlete bunca hizmette bulunmuş olan kulunuza bu ceza neden?!" diye bağırdı.

Tabiatiyle diğer bütün paşalar gibi O da silâhsızdı. Çünkü sefer hâricinde padişahların huzuruna silâhlı olarak çıkmak yasaktı.

Padişah:

"-Sen, onu bilirsin!.." dedi. **Gedik Ahmed Paşa** bir kolunu içine sokmuş olduğu hil'atten çıkarmaya çalışırken:

"-Asker kulların bunun hesabını sorar, Hünkâr!.." diye bağırdı. Bu âşikâr bir tehditti.

Padişah bu tehdide cevap vermeden elini havaya kaldırmasıyla, arkada hazır bekleyen esvapçıbaşı, hançerini O'nun iki omuz küreği ortasına var gücüyle sapladı. **Gedik Ahmed Paşa**, bir-iki sendeledi. O yere düşerken Padişah, Divan'ı terk etti.

Daha önce hazırlamış olduğu bir mektubu İstanbul'da saltanat nâibi olarak bıraktığı **Sinan Paşa**'ya götürmek üzere en emin bir adamına teslim etti. Bu mektup:

"-Ben **Gedük**'i tepeledim. Gerektir ki, sen de **Oğuzhan**'ı mecâl vermeyip boğdurasın!.." tâlimâtını ihtiva ediyordu.

Son derece dindar ve merhametli bir Padişah olan **II. Bâyezid**, bu kadar sabretmesine rağmen kardeşinin saltanat hırsı yüzünden bir çok masumun kanının dökülmesini önleyememişti. Babasının çıkardığı kargaşa ve fitnelerin bir de **Oğuzhan** adına tekrarlanmasına mâni olmak için başka çâre kalmadığını düşünerek nihayet içi kan ağlayarak O'nu ve kendisiyle Padişahlık otoritesini paylaşma kalkışan küstah **Gedik Ahmed Paşa**'yı bertaraf etmeye mecbur kalmıştı.

Gedik Ahmed Paşa'nın ruhunu teslim etmezden önce son sözleri:

"-Kardeşleri sağ olan Padişahların oturdukları taht hiçbir zaman emniyette olamaz!.." sözü ve bir de:

"-Asker elbet benim intikamı mı alır!.." tarzındaki tehdid sebebiyle **Sultan Bâyezid**, O'nu öldürtmekle isâbetli bir iş yapmış bulunduğundan tamamen emin olmuştu.

Gerçekten **Gedik Ahmed Paşa**'nın idamı üzerine Edirne'deki yeniçeriler isyana teşebbüs etmiş ve Padişah'ı destekleyen subaşılarını parçalamışlarsa da bu isyan mevziî (lokal) kalmış ve kolayca bertaraf edilebilmişti.

Edirne Sarayı'nda bu hâdiseler olurken Nis'te Engürüs'e gittiğini zannettiği **Nasuh Bey**'i bekleyen **Cem Sultan**, can sıkıntısından patlayacak hâle gelmişti. Bu durumu fark eden **Hatipzâde Nasuhî Efendi**:

"-Şehzâdem!.." dedi. "Sen bu kefere gürûhuna ümid bağlamakla en büyük hatayı işledin!.. Bunlar , müslümana verilen sözü ciddiye almazlar. Çünkü onlara göre Müslümanlar, ruhlarına şeytan girdiği için **İsa**'nın (hâşâ) ilâhlığını reddeden aşağılık varlıklardır. **Nasuh Bey**'i boşuna bekliyorsunuz!"

Cem Sultan sordu:

"-Peki hocam, ne yapmalıyız?"

"-Artık yapacak bir şey yoktur. Kurbanlık koyunlar gibi boynumuzu büküp kadere râzı olma zamanıdır. Yapılacak işleri ben size evvelce ve defaatle söylemiştim. Kulağınıza girmedi ve siz, **"kadere karşı savaş"**a devam ettiniz. Kadere karşı savaşmaktan, Allah'ın hiçbir mahlûku bir netice elde edemez!. Ne diyelim, Allah bu günlerimizi aratmasın!.. Tövbe ve istiğfar ediniz. Yegâne melce' O'dur. Zira bütün mâceramızın artık **"kadere karşı savaş"**tan ibâret olduğunu hep birlikte anlamış bulunuyoruz!.." dedi.





-V-

USANDIRAN ESÂRET

Kırk beş günlük mâceralı bir deniz seyahatinden sonra 16 Ekim 1482 tarihinde Savua (Saveie) Dukalığı'na âid Nis şehrinde karaya çıkarılmış olan **Cem Sultan**, çok geçmeden şövalyelerin verdikleri sözde durmayacaklarını anlamaya başladı. Burası gâyet serbest bir şehirdi. İnsanların hayat tarzları kendisinin bundan önce görüp yaşadığı müslüman beldelerine hiçbir sûretle benzemiyordu. Yerleştirildiği mâlikânenin geniş ve ağaçlıklı büyük bir bahçesi vardı. O bahçede müştemilât nevinden binalar bulunuyordu. Rodos Şövalyeleri, bir emniyet tertibi olarak **Cem**

Sultan'ı üç yüz şövalye ile birlikte Fransa'ya sevketmişlerdi. Bu askerler, müştemilât binalarına yerleştiler. **Cem Sultan**'ın mâiyetinde ise, kendisine sâdık kalmış otuz kişi vardı. Yirmi müslüman askeri de, Rodos Şövalyelerinin elinde esirken Şdye-i necat (kurtuluş akçesi) vererek kurtarmış ve onları da mâiyetine almıştı.

Cem Sultan'ın ikamet ettirildiği mâlikâne, kendisini merak edip görmek isteyen şehir halkıyla birlikte birtakım açık-saçık kadınların hücûmuna uğramıştı. Bunlar, şövalyelerin plânı gereği olarak **Cem Sultan**'ın etrafında danslar ediyor ve O'nu oyalayıp eğlendirmeye çalışıyorlardı. Bu kadınlardan birisi, dans ederken üryan denilebilecek bir şekilde açılıp saçıldı. Âdetâ edeb yerleri görülüyordu. Sonra önüne gelip **Cem Sultan'**a reveranslar yapmak küstahlığında bulundu. **Cem Sultan**, onları mâlikâneye getiren şövalyelere öfkeyle:

"-Bu ne rezilliktir!.. Siz, benim müslüman olduğumu bilmiyor musunuz? Bunlara böyle şeylerin benim dinimde haram olduğunu söylemediniz mi?" diye bağırması üzerine, şövalyeler özür dileyerek:

"-Böyle bir hareket, bir daha tekerrür etmeyecektir!.. Müsterih olabilirsiniz. Biz gaşet edip bu hususu onlara tembih etmeyi unutmuşuz!.." dediler.

Zaman zaman böyle çıkışlar yapmasına rağmen, **Cem Sultan**, Fransız aşüftelerinin yarı çıplak gösterilerine uzun zaman ses çıkarmadığı gibi bunlardan birisiyle kısa sürecek bir gönül mâcerası da yaşadı. Bununla beraber artık sıkılmaya başlamıştı. Bir müddet Nis şehrinin letâfetinden, Fransız aşüftelerinin güzelliğinden bahseden şiirler yazmakla vakit geçirdi. Fakat şövalyeler, verdikleri sözü unutmuş görünüyorlardı. Muhâfızların başını çağırarak -evvelce anlatılmış olduğu üzere-:

"-Ben bu aşüftelerin danslarından, eğlencele-

rinden ve her şeylerinden bıktım usandım!.. Buraya, Engürüs'e (Macaristan'a) gitmek üzere getirilmiş bulunduğumu gâliba unuttunuz. Artık bu rezilliklere bir son vererek işimize bakalım!.. Derhal Engürüs'e gitmenin icabı neyse yapılsın!.." dedi.

Şövalyelerin başkanı:

"-Haklısınız efendim. Buraya Engürüs'e gitmek için teşrif etmiş bulunuyorsunuz. Fakat bulunduğumuz toprak Fransa Krallığı'na âiddir. O'ndan müsaade almadıkça ve yol emniyeti sağlanmadıkça yerimizden kımıldamamız doğru olmaz." dedi.

Cem Sultan:

"-Öyleyse yapılacak iş nedir?" diye sordu.

Şövalyelerin başkanı cevap verdi:

"-Siz, emin bir adamınızı seçiniz. Biz de O'nun yanına emniyet için birkaç şövalye katalım. Önce Paris'e gidip kraldan bizler için ülkesinden geçiş izni istesinler. Sonra yol emniyetini düşünürüz. Sanırım Onu, bizim şövalyeler sağlayabilirler. Böylece Engürüs'e geçebilirsiniz."

Aslında şövalyelerin başı, üstad-ı azamlarından **Cem**'i oyalayıp Fransa'daki ikametini mümkün olduğu kadar uzatma tâlimâtı almıştı. Fakat O, **Cem**'i sıkılmış görünce, kasden O'nun arzusunu kabul etmiş gibi görünmeyi siyâseten doğru buldu. Çünkü bunun da şehzâdeyi bir müddet daha oyalamak için müsâid bir vesîle olabileceğini düşünüyordu.

Bu görüşme üzerine **Cem Sultan**, **Gedik Nasuh Bey**'i bu işe memur etti. Şövalyeler, O'nun yanına muhâfız olarak üç-beş asker kattılar. Fakat Nis'ten bir günlük mesafe kadar uzaklaştıktan sonra **Cem**'in bu elçisini karşılarına çıkan, kendilerine âid ilk şatoda hapsettiler. Tabiî **Cem**'in bundan hiçbir zaman haberi olamadı. Bir müddet **Gedik Nasuh Bey**'in yolunu göz-

ledi. O'ndan müsbet bir haber geleceğini umuyordu. Lâkin aradan bir aydan fazla bir zaman geçtiği hâlde, O'ndan bir haber alamadı. Güzergâhta hapsedildiğini bilmediği için de boyuna sızlanıp söylenmeye başladı. Şövalyeler, türlü bahanelerle O'nu oyalayıp avutmaya çalışıyorlardı.

Onlara kalsa **Cem Sultan**'ı, Nis'te daha pek çok oyalayıp buraya geliş emelini O'na unutturmaya çalışacaklardı. Fakat **Cem Sultan**, bu şehirde dört ayını doldurmuştu ki, ortalığı kasıp kavuran bir vebâ salgını zuhûr etti. Esâsen kendisini Fransa'ya getirirlerken O'nu ilk önce Nis'in üç kilometre kadar doğusundaki Ville Franche Limanı'nda karaya çıkarmak istemişlerdi. Fakat orada vebâ salgını olduğunu öğrenince bu karardan vazgeçmiş ve Nis'e gelmişlerdi. Şimdi o salgın, Nis'e de sirâyet etmiş bulunuyordu. **Cem Sultan**, Nis'te kalıp bu hastalığa yakalanarak ölse, şövalyeler **II. Bâyezid**'den alageldikleri yıllık 45.000 düka altın gelirden mahrum kalacaklardı. Onlar, bu parayı uzun müddet alabilmek için **Cem**'in hayatta kalmasını istiyorlardı. Diğer taraftan O'na bir şey olsa, Osmanlı'ya karşı kendisini kullanarak tertiplenmesini istedikleri haçlı ittifakına dâir plânları da suya düşmüş olacaktı.

Bu düşüncelerle 5 Şubat 1483'te **Cem Sultan**'a:

"-Gönderdiğimiz elçiden bu güne kadar bir cevap çıkmadı. İlânihâye beklemek de doğru olmaz. Hadi biz Engürüs'e gitmek üzere yola çıkalım. Güzergâhta bir müşkilât ile karşılaşırsak Fransa Kralı'na tekrar bir elçi göndererek gerekli müsaadeyi o zaman isteriz!.." dediler.

Böylece **Cem Sultan**'ı kandırıp veba hastalığı tehlikesini gizleyerek O'nu Nis'ten yola çıkardılar. Brier, Coni ve Aiguebella yoluyla hareket ederek önce Şamberi'ye (Chambery) geldiler. Orada bir miktar eğ-

lendikten sonra yollarına devamla 21 Şubat 1483'te Rumilly Şatosu'na ulaştılar.

Şamberi (Chambery), Savua Dukalığı'ın merkezi idi. Burada Savua dukası **I. Şarl (Charles)** ile görüşen **Cem Sultan**, O'nunla gâyet samimi bir dostluk kurdu. Bu dük, o zaman on beş yaşlarında bir gençti. **Cem**'in mâcerasını öğrenince O'na acıdı. Kısa zamanda dost oldular. Bu dostluğun neticesi olarak O'nun, Rodos Şövalyeleri elinden kurtarılması için harekete geçti. Bu maksatla kendisine yardım edebilecek birilerini aradı ve aralarında dostluk bulunan, civardaki Loren (Loreinen) Dukası'na başvurdu. Hatta **Cem** hakkındaki sû-i niyetlerinden haberdar olmadığı Venedikliler'e bile sâŞyâne bir sûrette müracaat etmek teşebbüsünde bulundu. **Cem Sultan**'ı müthiş bir sûrette göz hapsinde tutan şövalyeler, bu teşebbüslerden çok geçmeden haberdar oldular ve O'nun yerini süratle değiştirdiler. Kendisini, Rumilly Şatosu'na naklettiler.

Cem Sultan, Savua Dükü ile kurduğu dostluktan fevkalâde memnun kalmıştı:

"-Elhamdülillâh, şu kefere diyarında özü-sözü doğru, yüreği insanî hislerle dolu bir kimse bulabildim!.." diyerek hissiyâtını ifade etmişti.

Dük'ün iyi niyetine ve kendisini kurtarmak için vâkî gayretlerine bir cemîle olmak üzere O'na bir ikramda bulunmak istiyordu. Fakat yanında pek bir şey yoktu. Vaktiyle Şam'dayken elli altına satın aldığı bir "Dimişkî Çomak"ı, O'na hediye etmiş ve her nereye giderse gitsin bu iyi münâsebetin devamını arzu ettiğini bildirmişti.

Rumilly Şatosu, Savua Dükü'nün mâlikânesine pek uzak değildi. Burada da bu iki genç arasındaki dostâne münâsebet devam etti. **Cem Sultan**, Dük'ün kendisi hakkındaki teşebbüslerinden dolayı artık dü-

şünmeye başladığı, herhangi bir sûretle kaçarak şövalyelerden kurtulmayı burada da plânlamaya başladı. **Ahmed** ve **Mustafa** adındaki iki güvenilir adamını çağırarak:

"-Benim sâdık çile arkadaşlarım!.. Size çok ehemmiyetli bir vazife vereceğim. Şövalyeler, sizlerin şehirde dolaşıp gezmesine mâni olmadıklarına göre, siz ikiniz çarşı-pazar şehri dolaşmak bahânesiyle kaleden çıkınız. Birer kefere elbisesi satın alınız. Sonra da şövalyelere hiçbir şey sezdirmeden buraya dönünüz. Onların içip içip sızdıkları bir ânda siz, şato dâhilinde elbiselerinizi değiştirerek, o kefere kıyâfetiyle etrafta bir keşif hareketi yapınız. Buradan nasıl kaçabileceğimizi araştırınız. Bu keşiften sonra sizi öncü olarak Macar Kralı **Matyas Korvin**'e ulaşmak üzere yola çıkaracağım. Arkasından ilk fırsatta ben de kaçarak size güzergâhta yetişirim!.." dedi.

Ahmed ile **Mustafa**:

"-Emriniz, başımız üstünedir Sultanım!.. Bu hayatta bir tek canımız var, o da size fedâ olsun!.." diyerek huzurdan ayrıldılar.

Şövalyeler, **Cem**'in adamlarının çarşı-pazar dolaşmalarına müsaade etmekle beraber onları uzaktan göz hapsinde bulundurmayı da asla ihmal etmiyorlardı. **Ahmed** ile **Mustafa**'nın birer kat Frenk elbisesi aldıklarını görünce, tasarlanan plânı tahmin etmekte güçlük çekmediler. Onları tevkif ederek şatoya avdetlerine imkân vermediler. Şehrin kenârındaki ormanlığa götürerek **Cem Sultan**'ın bu iki sâdık adamını fecî bir sûrette katlettiler.

Bu hareketten ders alan şövalyeler, **Cem Sultan**'ın zihnine bu kaçma Şkrini Savua Dukası'nın yerleştirdiğini ve ikamet etmekte oldukları Rumilly'nin o dukalığa yakınlığı sebebiyle böyle faaliyetlerin devam etmesine

engel olamayacaklarını düşünerek **Cem Sultan**'ı oradan uzaklaştırmak istediler. O'nu 20 Temmuz 1483'te tekrar yola çıkardılar. Rhon Nehri boyunca ilerleyerek Dauphime'de yine kendilerine âid bir şatoya, bu değerli esiri hapsettiler. Artık **Cem**'in zihninde mutlak bir kaçma Şkri olduğunu kavradıklarından, O'nu bir şatoda uzun müddet tutmayarak sık sık yer değiştirmeye başladılar. Zira her gittiği yerde halk ve idâreciler, Bizans Fâtihi'nin oğlunu görmek arzusuna kapılıyor ve şövalyeler buna engel olamıyorlardı.

Böylece **Cem Sultan**'ın gittiği bir yerde etrafı tanımasına ve yeni yeni dostlar edinmesine imkân vermek istemiyorlardı. Bu sebeple ikamet mahallerini habire değiştiriyorlardı.

Aslında Kudüs'te hıristiyan hacılara yardım maksadıyla kurulmuş ve **"Sen Jan Şövalyeleri"** denilmekle meşhur olan, sonra da Kudüs'ün **Selâhaddin Eyyûbî** tarafından haçlılardan temizlenmesi üzerine Rodos'a gelip yerleşen ve bu sebeple Hıristiyanlık âleminde **"Rodos Şövalyeleri"** ünvanıyla tanınan bu adamların tarîkatı, bütün Batı Âlemi'ne yayılmış ve her tarafta dal-budak sarmıştı. Bu sebeple başta Fransa olmak üzere Avrupa'nın her tarafında bu yarı hıristiyânî-yarı mûsevî tarikat mensuplarının kontrolünde sayısız müstahkem kale ve şato vardı. Bu sebeple **Cem**'e; bulunduğu yere ısınmak imkânı vermeksizin, O'nu bir şatodan diğerine taşımakta güçlük çekmiyorlardı. Böyle bir çok şatoda üçer-beşer aylık ikametten sonra Sassanege'deki şatoya gelmiş bulunuyorlardı. **Cem Sultan**, bu şatonun âid olduğu dukalığın dükü ile ahbaplık tesis etti. O'nun güzel kızı **Helena** ile tanıştı. Bu asil kız, daha evvel Fransa'da tanıdığı aşüftelere benzemiyordu. O'na gerçek mânâsıyla âşık oldu. Bu defa O'nun yardımıyla bazı kaçma plânları tasarladıysa da,

şövalyelerin sıkı tâkipleri neticesinde bunların hiçbirinden netice alınamadı.

Bununla beraber şövalyelerin **Cem Sultan**'ı ellerinden kaçırmak hususundaki endişeleri arttığından O'nun yerini tekrar değiştirdiler. Kendisini Bourganeuf Şatosu'na naklettiler. **Cem Sultan**, burada Dük **dé Bourbon**'la ahbaplık tesis etti. Adamlarından **Sofu Hüseyin Bey**'e bu defa daha ihtiyatlı davranarak şehirde elbiselerini kâŞr elbisesiyle değiştirerek şatoya dönmeden Bourbon Dükası'na gitmesini söyledi. Bu dük, Fransız hükümetine muhâlifti. Bütün muhâlişeri etrafına topluyor ve hükümete rağmen bir şeyler yapmak istiyordu. Fransız Hükûmeti'nin râzı olmayacağı bir iş olduğu için **Cem**'i kaçırmak plânına gönüllü olarak yardımcı olmak istiyordu. Fakat bu öyle kolay kolay olacak bir iş değildi. Sağdaki-soldaki güvendiği düklerle irtibat sağlayarak plânlar yapmaya çalıştı. Bu etraşa haberleşme uzun sürdüğü için, **Cem**'in adamı **Sofu Hüseyin Bey**'in buradaki ikameti bir hayli uzamıştı. Plân olgunlaşmadıkça da geriye gelip **Cem**'e bir şey söyleyemiyordu. Bu durumu gören **Cem Sultan**, bu defa aynı şekilde kefere elbisesi giydirerek **Celâl Bey** adındaki diğer bir sâdık bendesini Bourbon Dükü'ne gönderdi.

Onlar hep birlikte kaçma plânlarını olgunlaştırmaktayken şövalyeler, her nasılsa bu faaliyetten de haberdar oldular. Bu defa **Cem**'i, hiçbir sûrette kaçmasına imkân olmayacak derecede müstahkem bir mevkie hapsetmenin gerektiğini düşünerek üç bin beş yüz altın sarf edip süratle Bourganeuf Şatosu'na, yedi katlı, yeni ve pek sağlam bir kule yaptılar. **Cem Sultan**'ı buraya hapsettiler. Bu kuleye **"Tour dé Zizim"**, yani **"Cem Kulesi"** adını verdiler. Bu kulenin bulunduğu kasabanın etrafı, gâyet metin surlarla çevrili olduğun-

dan artık **Cem**'in hiçbir yere kımıldayamayacağını düşünüyorlardı.

Ancak şövalyeler için tek tehlike, **Cem**'in kendi irâdesiyle kaçıp ellerinden kurtulması değildi. Bir çok Avrupa hükümdarı da, **Cem Sultan**'ı şövalyelerin elinden alarak kendisinin başı çektiği, bir büyük haçlı seferi tertip etmeyi ve bu sûretle hristiyanlık âleminde temâyüz etmeyi düşünüyordu. Onun için bu gibi hükümdarların **Cem**'i satın alarak veya kaçırarak kullanmayı istemeleri de, şövalyeler için büyük bir tehlike arz ediyordu.

Böyle **Cem Sultan**'ı ele geçirmek isteyenlerin başında **Papa VIII. İnosan (İnnocent)** geliyordu. O, ellerine geçtiği günden beri Rodos Şövalyeleri ile bu hususta pazarlıklar yapıyor ve **Cem Sultan**'ın her ne sûretle olursa olsun, kendisine teslim edilmesini istiyordu. Çünkü O'nu kullanarak Osmanlılar'a karşı tertiplenecek büyük bir haçlı seferinin en müessir adamı olmayı, kendisine âid tabiî bir hak olarak görüyordu. Şövalyeler ise, daha başlangıçta bunu, haleŞ **Papa IV. Sixte**'e kendileri teklif etmişlerdi. Fakat bu defa Papa'yı oyalamayı daha doğru buluyorlardı. Çünkü **Cem Sultan**'ı Papa'ya götürüp teslim etseler, **II. Bâyezid**'den almakta oldukları yıllık kırk beş bin düka altınından mahrum kalacaklardı. Be sebeple **Cem Sultan** gibi papayı da:

"-Verdik, vereceğiz!.." diyerek habire oyalıyorlardı.

Oyalandığını anlayan Papa, şövalyeleri bir tâvizle tatmin etmeyi düşündü. Bunun için üstad-ı azam **Pierre d'Aubusson**'u Roma'ya celbederek kendisine kardinallik rütbesini tevcih eyledi. Böylece eli kanlı, karaktersiz bir korsan olan **Pierre d'Aubusson**, kardinal şapkası giymek hakkını elde etmiş oluyordu.

Pierre d'Aubusson, eninde sonunda **Cem Sultan**'ı Papa'ya teslim etmeye mecbur kalacağını biliyordu. Fakat bunu ne kadar geciktirirse, Osmanlı sultanı **II. Bâyezid**'den o kadar fazla para sızdırmış olacaktı. Bu sebeple bu mecburiyetin en had safhasına kadar Papa'yı oyalamak kararındaydı.

Diğer taraftan **Cem**'i elinde bulundurmak Rodos Şövalyeleri'ne ve onların büyük üstadına, Hıristiyanlık Âlemi'nde büyük bir îtibâr sağlıyordu. Gerçekten **Cem**'i kaçırma teşebbüslerinde baş rolü oynayan Napoli krallığının bu hususdaki faaliyetleri **II. Bâyezid** tarafından öğrenilince, O, Napoli kralını tehdit ederek:

"-Vaktinize hazır olun!.. Donanmamı gönderiyorum. Evlerinizi başınıza yıkacağım!.." tarzında bir ültimatom göndermiş ve bu hareket, şövalyelerin üstad-ı azamı **Pierre d'Aubusson**'ın, **Sultan Bâyezid** nezdinde teşebbüste bulunmasıyla önlenebilmişti. Napoli'ye saldırdığı takdirde Hıristiyanlık Âlemi'nin Osmanlı'ya karşı ciddi bir ittifak tesis edeceği yolundaki aba altından sopa göstermek kabîlinden bir tehditle **II. Bâyezid**'i bu teşebbüsten vazgeçirmiş ve bu da kendisine büyük bir îtibâr sağlamıştı. Bu sebeple **Cem**'i elinde tutabilmesi, kendisi için aynı zamanda bir îtibâr sebebiydi.

Bunu yaparken bir taraftan da **Cem**'i, elinden kaçırmaktan korkuyordu. Zira bir çok Avrupa hükümdarı iyilikle veya kötülükle **Cem**'i ele geçirmek ve O, vâsıta ittihaz edilerek tertiplenecek haçlı seferinin en itibarlı adamı olmak için çeşitli faaliyetler içinde bulunuyorlardı. Bunların başında Napoli kralı **Ferrand** ile Macar kralı **Matyas Korvin** geliyordu.

O zaman Batı Âlemi'nde en şöhretli hükümdarlardan biri olan **Matyas Korvin**, bu işte herkesten daha kararlı ve daha azimliydi. Çünkü O'nun ülkesi,

artık Osmanlı'ya hem-hudud durumda bulunuyordu. Bundan sonra Osmanlı, Rumeli'de ileri harekâta devam ettiği takdirde ilk çiğnenecek yer, O'nun ülkesiydi.

Bu endişe iledir ki, **Cem**'i ele geçirmek ve O'nun taht üzerindeki iddiası vesîle ittihaz edilerek tertiplenecek bir haçlı seferi ile Osmanlılar'ın Rumeli'den atılmaları, en çok O'nun kendisi için hayatî bir ehemmiyet taşıyordu. Bu endişe ile şövalyelere önce **Cem**'i sulhen ele geçirmek için bir teklifte bulunmuş ve bunu yaptıkları takdirde kendilerine karşı her türlü fedâkârlığa katlanacağını bildirmişti. Şövalyeler, hem Osmanlı'ya karşı bir haçlı seferi tertip edilmesini, bu maksatla **Cem**'in kullanılmasını arzu ediyor ve hem de **Sultan Bâyezid**'den alageldikleri altınların devamını arzu ediyorlardı. Bu sebeple Macar Kralı'nı da oyalayıp duruyorlardı.

Nihayet oyalandığını anlayan Macar kralı **Matyas Korvin**, Paris'teki elçisi vasıtasıyla **Cem**'i şövalyelerin elinden kurtarıp ele geçirmek için bir plânı tatbike koyuldu. Kendisine mütteşk olacağını zannettiği Venedik hükümeti ile bu hususta teşrik-i mesâî etmek zaafını gösterdi. Venedik hükümeti ise, **Cem**'i ele geçirmek hususunda **Matyas Korvin**'den daha az iştahlı değildi. Çünkü bu hükümet de kendisini, Adriyatik'teki bir çok mevkii ele geçirmiş bulunan Osmanlı'nın tehdidi altında hissediyordu. Bu sebeple bir taraftan Macar kralına müsait ve mülâyim bir tavır almış, diğer taraftan da plândan şövalyeleri haberdar ederek O'nun yukarıda izah edildiği gibi O'nun yeniden ve çok daha müstahkem bir kale inşa edilerek hapsedilmesi sûretiyle Macar plânını akîm bırakmıştı.

Diğer taraftan Macar kralı, **Cem**'in Batı Âlemi'ndeki maceraya atılışının kendisine ulaşmak maksadıyla olduğunu öğrenmiş ve bu sebeple **Cem Sultan**'ı elin-

de bulundurmanın, herkesten ziyade kendisine âid bir hak olduğunu düşünüyordu.

Cem'i kaçırma arzusu, sadece böyle Hıristiyan devlet reislerine âid bir arzu da değildi. Fransa'daki bir çok dukalıklar da bu yolda çeşitli sebeplerle bir çok teşebbüslerde bulunmuşlardı. Meselâ Loren (Lorain) dukası da **Cem Sultan**'ı kaçırmak için bir plân yapmış ve iki asilzâde ile yirmi sekiz askerini **Cem** nezdine sevk etmişti. Fakat **Cem Sultan**'ın adamlarından birinin ihâneti netîcesinde bunu haber alan Fransız hükümeti derhal harekete geçerek bu insanları, **Cem**'e mülâkî olmadan ele geçirip tevkif etmişti.

Bu sûretle **Cem**'in kendi kaçmasına ilâveten çeşitli ülkeler veya dükalıklar tarafından da kaçırılma hareketleri su yüzüne çıktıkça şövalyeler, bu nazlı esiri sonuna kadar ellerinde tutamayacakları endişesine kapıldılar. Halbuki **Cem**, ellerinde bulunduğu müddetçe O'nu teslim etmek vaadiyle bir çok Hıristiyan devletlerinden asılsız vaadlerle menfaat sağlıyorlardı. Bu menfaat kapılarından biri de **Cem Sultan**'ın Mısır'da bıraktığı vâlidesiydi. O'na **Cem Sultan**'ın ağzından sahte mektuplar yazarak habire kadıncağızdan para çekiyorlardı.

Bu sahtekârlığa **Sultan Kayıtbay**'ı bile kurban edebilmek mahâretini göstermişler, O'nun **Cem**'in kendisine teslimi mukabilinde yaptıkları anlaşmaya istinaden sırf nakliye ücreti olarak yirmi bin duka altını almış ve bunun da üzerine yatmışlardı. Bunun sebebi, **II. Bâyezid**'in Memlûk Sultanı'na müracaat ederek **Cem**'in âile efradının kendisine teslimini talep etmiş bulunmasıydı. Bu talep reddedilince zaten gergin olan Osmanlı-Memlûk münâsebetleri daha da gergin hâle gelmiş ve bu iki devlet arasında 1485 tarihinde Kilikya'da harp çıkmıştı. Osmanlılar, Memlûk Devleti'ne

fazla ehemmiyet vermediklerinden bu muhârebede gönderdikleri mahdud miktarda asker, mağlub olmuş ve bundan sonra altı sene müddetle Osmanlılar ile Memluklular arasında daha dokuz çarpışma vâkî olmuştu. 1485-1491 arasındaki bu Osmanlı-Memluk çatışmalarında o ciddiye alınmayan Memlûk askerleri bir defasında Kayseri'ye kadar ulaşıp şehri kuşatmışlar ve nihayet 1491 yılında imzalanan bir sulh anlaşmasıyla her iki devlet de eski hudutlarına râzı olup geriye çekilmişti. İşte bu safhadaydı ki, Memluk Sultanı **Kayıtbay**, **Cem**'i elinde bulundurmayı düşünmüş ve O dahî şövalyeler tarafından dolandırılmıştı.

Bu durum, **Cem Sultan**'ın hapsedildiği kalede **Kıbrıslı Nikola** adında bir rumla tanışıp, O'nun vâsıtasıyla hem **Sultan Kayıtbay** ve hem de annesiyle gerçek bir muhaberenin sağlanmasından sonra anlaşılabilmişti. **Nikola**, maceracı bir adamdı. Hapislerde yatmış, korsanlık etmiş, vâliliklerde bulunmuş, üst kademeden pek çok insan tanımış bir kimse idi. Bedeli mukabilinde **Cem Sultan** ile anası arasında dürüstçe bir haberleşmeye vâsıta olmuş ve bu hizmeti **Cem Sultan**'ın vefâtına kadar devam ettirmiştir. Bu fettân adam, şövalyelere sezdirmeden **Cem Sultan**'ın mektupları Mısır'a, anasından gelen mektupları da **Cem Sultan**'a ulaştırmakta gerçek bir mahâret göstermiştir.

Cem Sultan'ın Avrupa'daki maceralı hayatı, **II. Bâyezid**'in Batı istikametinde yapılması gerekli fütuhat için hiç şüphesiz elini-kolunu bağlamış ve devlete pek pahalıya mâl olmuştur. Ancak O'nun saltanatı müddetince **Cem Sultan**'ın hareketinin önleyici talihsiz rolünü hesaba katmayanlar kendisini âtıl ve başarısız bir hükümdar sayarlarsa da, bu asla doğru değildir.

Cem Sultan'ın Roma'daki Papa'ya tesliminden

bir yıl evvel, yani 1488'de **Sultan II. Bâyezid**, son Endülüs hükümdarı **Abdullah**'dan yardım talep eden bir feryatnâme aldı. O, **Cem Sultan**'ı kullanmaları tehlikesine rağmen Batı Hıristiyan Âlemi'ni öfkelendirmekten çekinmeyerek, **Kemal Reis** kumandasında Osmanlı donanmasını göndererek İspanya sâhillerini dehşet verici bir sûrette bombardıman ettirdi. Zira o anda Endülüs'e yardım ve müdâhale husûsunda yapılabilecek başka bir şey yoktu. Zira artık Hıristiyanlar bu kadîm İslâm devletinin işgal ve istilâsını büyük ölçüde tamamlamış bulunuyorlardı.

Gerçekten bu devlet, İslâm tarihinin en şanlı kumandanlarından **Tarık bin Ziyad**'ın 712 yılında İspanya'ya çıkıp bu kıtayı fethederek kurmuş olduğu takrîben sekizyüz yıllık kadîm bir devletti. Medeniyet tarihinde bir zirve teşkil ettikten sonra nihayet küçük küçük beyliklere ayrılmış, bu beyliklerin birbirleriyle mücâdelesinden istifade eden Hıristiyanlar tarafından işgale mâruz kalmıştı.

1492 yılında ki tamamen ortadan kaldırılmasından, takriben iki yüz yıl evvel gerçekleşen bu parçalanmada, son bir mukavemeti teşkil eden Gırnata kalmıştı. **II. Bayezid**'in **Kemâl Reis**'le yaptığı bu müdâhaleden dört yıl sonra orası da on bin kişilik bir haçlı ordusu tarafından kuşatılacaktı. Halbuki şehir dâhilinde bir milyon müslüman yaşamaktaydı. Aralarındaki ittifakın yerini mânâsız bir husûmetin almış bulunmasından dolayı bu bir milyon müslüman adam, sadece on bin kişilik Hıristiyan ordusuna teslim olmak mecburiyetinde kalacaktı. Gırnata'nın son hükümdarı **Abdullah**, bir tepeden terk ettiği şehrin haçlılar tarafından yakılışını seyrederken hüngür hüngür ağlıyacaktı. Yanında bulunan anası ise:

"-Ağla hâin, ağla!.. Erkekler gibi müdafaa ede-

mediğin bu şehrin şu felâketi karşısında, karılar gibi ağla!.." diyerek O'nu artık faydasız bir şekilde muâheze edecekti ki; bu da ibretli bir sahne olarak tarihe geçecekti.

İşte bu sukûtun gerçekleşmesine dört sene kala, Endülüs Devleti, **Sultan Bâyezid**'den yardım istemiş, o hamiyetli hükümdar da kardeşi dolayısıyla ihdas edilebilecek tehlikeden çekinmeyerek donanmasını gönderip sâhil şehirleri vurmakla iktifa edebilmişti.

Sultan Bâyezid, **Cem Sultan** küffar eline düştüğü andan itibaren, O'nu kurtarmak ve O'nun kullanılmasıyla Osmanlı'ya karşı ihdas edilebilecek bir tehlikeyi bertaraf edebilmek maksadıyla sayısız teşebbüste bulunmuştur. Bilhassa önce **Cem Sultan**'ı, sonra da O'nun oğlu **Oğuzhan**'ı kullanarak bir Ştne çıkarmak teşebbüsünde bulunan **Gedik Ahmed Paşa**'yı tepeledikten sonra bu faaliyetine hız vermiştir. Önce Fransa kralı **XI. Lui**'ye, **Hüseyin Bey** adında bir elçi göndererek **Cem**'in hüsn-i muhafazası şartıyla senede elli bin altın vermeyi ve İstanbul'da Hıristiyan azizlerine âid bazı eşyayı Fransız kralına tevdi etmeyi teklif etti. Fakat son derecede mutaassıp bir insan olan **XI. Lui**, bu türk elçisi ile görüşmeyi kabul etmedi.

O sırada **Cem**, Savua dukalığında tutuluyordu. Elçi, **Cem**'le görüşmek için buraya geldi. Fakat şövalyeler, O'nu **Cem Sultan** ile görüştürmediler. Sadece **II. Bâyezid**'in, **Cem**'e yazdığı mektubu, elçinin elinden alarak **Cem**'e ulaştırmakla iktifâ ettiler. **II. Bâyezid**, bu mektubunda da **Cem**'e ilk baştan yaptığı tekliŞ tekrarlıyor, kendisi de yardımcı olarak küffar elinden kurtulabildiği ve saltanat davasından vazgeçtiği takdirde hayatının emin olacağını ve aynı tahsisatın kendisine verileceğini bildiriyordu.

Bu sırada **Cem**'in beraberindeki insanları kulla-

narak kaçma plânları yaptığını düşünen şövalyeler, onun otuz dokuz adamını kendinden ayırarak Rodos'a gönderdiler. Böylece sağla-solla bir anlaşma yapmak için yanında kullanabileceği insanlar kalmamasını temin ettiler.

Bu sırada Fransız kralı **XI. Lui** öldü. Yerine **VIII. Şarl (Charles)** geçti. Fransa'da karışıklıklar çıktı ve sonunda bir siyâset değişikliği oldu. Onlar da artık Napoli, Venedik ve Macar krallıkları gibi **Cem**'i ele geçirebilmek sevdasına kapıldılar. Bu durum, **Cem**'in üzerindeki kontrolün, daha da sıkılaşmasını gerektirdi. **VIII. Şarl**, **Cem**'in Alman imparatoru **Maksimillian**'ın eline geçmesinden endişe ediyordu. Çünkü Alman hükümdarının da son zamanlarda yıldızı parlamış, O da **Cem Sultan**'ı kullanarak tertiplenecek bir haçlı seferinde başı çekmek istiyordu. Üstelik Fransızlarla arası açıktı.

Bu sırada **Cem**, Paris'e giderek **VIII. Şarl** ile görüşmek istiyordu. Fakat her defasında şövalyeler:

"-**VIII. Şarl**, pek mutaassıp bir adamdır. Paris toprağına bir müslümanın ayak basmasını istemez!.." diyerek O'nu aldatıyorlardı.

Daha sonra **Cem**, Papa nezdine gitmek üzere yola çıktığında, beraberindeki bir Fransız asilinden bu durumun, şövalyelerin bir sahtekârlığı olduğunu öğrenecek, fakat artık yapabilecek bir şey olmadığından kaderinden râzı olmaya mecbur kalacaktı.

Cem'i ele geçirmek için kaçırma teşebbüsünde bulunan Macar, Napoli ve Venedik krallıklarına bir de Almanya ile Fransa eklenince şövalyeler, O'nu artık daha fazla ellerinde tutamayacaklarını kat'î bir sûrette anlamışlardı. Bütün bu tâlipler arasında onlarca en uygunu Papa idi. Çünkü en baştan onunla anlaşmışlardı. Fazladan olarak üstad-ı âzamları da kardinallikle

taltif edilmişti. Bu taltîfe bir cemîle olmak üzere **Cem Sultan**'ı Papa'ya teslim etme kararı aldılar. Zira barındıkları yer, Fransa idi. Fransız hükümeti de, **Cem**'i ele geçirmek isteyince, burada artık emin olarak bulunmaları mümkün değildi. Fransız Hükûmeti **Cem**'in Alman imparatoru **Maksimillian**'a teslim edilmeyeceğinin katî bir sûrette te'min ve taahhüd edilmesi üzerine **Cem Sultan**'ın Papa'ya götürülmek üzere ülkesinden çıkarılmasına müsaade etti

Bu sebeple Şövalyeler, 11 Ekim 1488'de, Papa'ya teslim etmek üzere **Cem Sultan**'ı Bourganeuf'tan yola çıkardılar. 18 Ekim'de kaŞle Lyon'a vardı. Lyon'dan sonra nehir yolu (Rhon) takip edilerek Marsilya'ya gelindi. Burada gemiye bindirilmeyerek Toulon'a götürüldü. Buradan kaçırırcasına gemiye bindirildi. Çünkü şövalyeler **Cem**'i Papa'ya götürmek üzere Fransız hükümetinden güç belâ bir müsaade koparmışlardı. KaŞle yoldayken **II. Bâyezid**'in bir elçisi Paris'e gelmiş ve **Cem**'in şövalyeler elinden kurtarılarak Paris'te emin bir yerde muhafaza edilmesi şartıyla Osmanlı hükûmetinin Fransa'ya senede elli bin duka altını vermeyi kabul ettiğini bildirmişti. Zaten **Cem**'in Fransa'dan ayrılmasına gönülsüz müsaade etmiş olan Fransız hükümeti, kararını değiştirerek verilen müsaadenin geri alındığına dâir bir ulakı acele Marsilya'ya sevk ettiler. Bundan haberdar olan şövalyeler plânlarının bozulmasından korkarak acele **Cem**'i gemiye bindirip yola çıktılar. Fransız elçisi sâhile vardığında, elindeki emrin tatbik kabiliyeti kalmadığını düşünerek geriye döndü.

Gemide hocası **Nasuh Çelebi**, **Cem**'e:

"-Nereye gidiyoruz, Sultanım?!.." diye sordu. **Cem**:

"-Ben de biliyorum desem, yalan olur, efendi hazretleri... Siz daha önce söylemiştiniz ya, biz kaderin

önünde kurbanlık koyun gibiyiz. Bu mel'unlar ne karar verdiyse o olacak. Söylediklerine göre, Papa nezdine gidiyormuşuz!.." dedi.

Nasuh Çelebi:

"-Aman efendim!.." dedi. "Belânın şiddetlisine kavuşmak üzere yoldayız, desenize... Bu Papa, Hıristiyan ileri gelenlerinin en melunudur. Bize yapmadığını bırakmaz!.. Mâzaallâh, sizi Müslümanlara karşı kullanmak isteyeceğinden şüphe edilemez." dedi.

Cem Sultan:

"-Öyle bir günü Allah bize göstermesin. Eğer ben, Müslümanlara bir zarar verilmesine sebep olacaksam, hep beraber duâ edelim, Cenâb-ı Hak, emâneti benden alsın!.." dedi.

Sonra başını öne eğerek ılık gözyaşlarını boşalttı. Artık O'nun Fransa'da 6 sene, 3 ay ve 26 gün süren **"usandıran esâret"**inin Fransa faslı bitmiş, Roma'da devâm edecek olan yeni bir safha başlamış oluyordu.



Şövalye



-VI-
RİM PAPA'NIN HUZURUNDA

Cem Sultan'ın bitip tükenmek bilmeyen kaçıp kurtulma teşebbüslerine, bir de O'nu kaçırıp ele geçirerek Osmanlı'ya karşı tertiplenecek bir mütteşk **"Haçlı Seferi"**nde kullanmak isteyen Hıristiyan devletlerin sayısız teşebbüsü eklenince şövalyeler, O'nu artık ellerinde daha fazla tutamayacaklarını anlamaya başladılar. Bundan dolayı O'nu tâlipler arasında en uygun gördükleri Papa **VIII. İnosan (İnnocent)**'a götürüp teslim etmeye kendilerini mecbur hissettiler. Çünkü artık barındıkları şatoların bulunduğu Fransa'nın kralı da O'nu aynı maksatla kullanmak için ele geçirmek arzusunda olduğunu göstermeye başlamıştı.

Bunun sebebi de, Fransa'nın Almanya ile rekabet hâlinde bulunmasıydı. O sırada Alman imparatoru **Maximilian** de **Cem Sultan**'ı ele geçirmek ve O'nu Osmanlı tahtına geçirmek bahanesiyle bir "Haçlı Seferi" tertip etmek ve bu sûretle Hıristiyan Âlemi'nde temayüz eylemek istiyordu. Fransızlarsa, buna engel olmak istiyorlardı. Zira rakipleri olan Almanya'nın **Cem Sultan**'ı ele geçirerek tertiplenecek bir Haçlı Seferi'nin elebaşısı olmalarıyla Hıristiyanlık Âlemi'nde büyük bir itibar elde etmelerini kendi menfaatlerine aykırı görüyorlardı. Bunun için şövalyeler, Fransa kralı **VIII. Şarl**'a, **Cem Sultan**'ı Papa'nın Roma'ya dâvet ettiğini söyleyerek buna müsaade etmesi talebinde bulundular. O da, **Cem Sultan**'ın Alman imparatoru **Maximilian**'e teslim edilmeyeceği hususunda garanti istedi. Bu garanti verilince 5 Ekim 1488 tarihinde Fransız hükümeti ile şövalyeler arasında bu hususta bir anlaşma imzalandı.

Fransa kralı **VIII. Şarl**, bu müsaadeye ilâveten Roma'ya naklin emniyetle gerçekleşebilmesi için elli Fransız şövalyesinden ibâret bir müfrezeyi de şövalyelerin refakatine verdi. Buna rağmen kaŞle yola girdikten az bir müddet sonra verdiği müsaadeye pişman olarak bunu geri alma teşebbüsünde bulundu. Zira o sırada bir Türk elçisi, Paris'e gelmiş ve **Cem**'in Paris'te sıkı bir sûrette muhafaza altında tutulması şartıyla Fransız hükümetine yılda elli bin duka altını ödeme tekliŞnde bulunmuştu. Bu tâviz, zaten istenen müsaadeyi gönülsüz vermiş olan **VIII. Şarl**'ın Şkir değiştirmesine sebep oldu.

12 Şubat 1489 Perşembe günü Fransa'nın Tulon (Toulon) Limanı'ndan, **Cem Sultan** ve kaŞlesi gemiye binmeden az bir müddet evvel, kralın, verdiği müsaadeyi geri aldığı haberini getiren ulak Marsilya Limanı'na ulaşmış bulunuyordu. Bunu haber alan şö-

valyeler, plânlarının bozulmasını önlemek maksadıyla ellerini çabuk tutarak **Cem Sultan**'ı, âdeta kaçırırcasına gemiye bindirdiler.

Mevsim kış olduğundan yolculuk gâyet çetin geçiyordu. **Cem Sultan**'ın bindiği gemiye diğer iki gemi de refakat ediyor ve bunlar, mâiyetindeki insanları taşıyordu. Çünkü **Cem**'i muhafaza altında tutan üç yüz Rodos Şövalyesi'ne ilâveten elli Fransız askeri de kendilerine Roma'ya kadar refakat etmek üzere bu gemilere bindirilmiş bulunuyordu.

Yolda müthiş bir fırtınaya yakalandılar. Elbe Adası'na sığınmak teşebbüsünde bulundular. Buna muvaffak olamayınca Nis Şehri Limanı'na geldiler. Burada birkaç gün müddetle fırtınanın dinmesini beklediler. Sonra tekrar yola çıkarak bin bir güçlükle ve sâhil boyu seyrederek 6 Mart 1488'de İtalya'nın Civita Vechia Limanı'na ulaşabildiler.

Burada bir müddet eğlendikten sonra yine kıyı boyunca güneye doğru ilerleyerek Ostia'ya vardılar. Buradan Tiber Nehri'ni tâkip ederek 13 Mart 1489 tarihinde bir Cuma günü Roma'ya vâsıl oldular.

Cem Sultan, Roma'nın bir iskelesi olan Porto Portese'de karaya ayak bastı. Kendisine en kıymetli eğer ve takımlarla süslenmiş bir at hazırlanmıştı. Esâsen Roma şehri, **Cem Sultan**'ı krallara mahsus bir merâsimle karşılamak üzere günlerden beri hararetli bir şekilde hazırlanmaktaydı. Her taraf bayraklar, şamalar ve çiçeklerle donatılmıştı. Bando muzika çalıyor, kale burçlarından kendisini selâmlayan toplar atılıyordu.

Cem Sultan'ı, Papa adına, O'nun oğlu **Cibo (Cybo)** karşılamış ve babası adına O'na:

"-Şehrimize hoş geldiniz!.. Bize büyük bir şeref bahşettiniz!.." demiş ve **Cem Sultan** da:

"-Hoş bulduk, o şeref bize âittir." mukabelesinde

bulunduktan sonra yola girilmiştir.

Cadde ve sokakları dolduran halkın:

"-Viva Sultan!.." yani "Yaşasın Sultan!.." âvâzeleri ve alkışları, ortalığı inleten topların gürültülerine karışıyordu.

Roma şehri bugüne kadar hiçbir Hıristiyan hükümdarını dahî böyle büyük bir heyecanla karşılamış değildi. Papa ve kardinaller hâriç olmak üzere, bütün kalburüstü insanlar, papazlar, askerî ve sivil ileri gelen şahıslar ve asilzâdelerin hepsi oradaydı.

En önde **Cem Sultan**'ın mâiyetindeki insanlar yürüyor, Papa'nın piyade muhafızları, sarayın ve kardinallerin hademeleri ile Roma asilzâdeleri ikinci sırayı teşkil ediyorlardı. Papa'nın oğlu **Cibo**, **Cem Sultan**'la atbaşı beraber yürüyor, O'nun yanında da artık **"kardinal"** sıfatını hâiz olan şövalyelerin üstâd-ı azamı **Pierre d'Aubusson** yer almış bulunuyordu. Elli Fransız şövalyesi ise, **Cem Sultan**'ın hemen arkasında yürümekteydi. Onları bir kilise heyeti tâkip etmekte ve bu heyetin arkasında ise, Roma'nın ileri gelen şahsiyetleri yer almış bulunuyordu. Bundan sonrası ise, Bizans (İstanbul) fâtihinin oğlunu görmek merakıyla cadde ve sokakları hınca hınç doldurmuş bulunan halk topluluğu idi.

KaŞle, böyle ihtişamlı bir manzara ile yavaş yavaş ilerlerken kalabalık içinden kıyafetleri itibariyle yabancı oldukları anlaşılan üç kişi:

"-Felyahya Sultânunâ!.." yani "Yaşasın Sultanımız!.." sayhalarıyla **Cem Sultan**'ın önüne fırlamış ve O'nun üzengideki ayaklarını öpmeye başlamışlardı.

Bunlar, **Sultan Kayıtbay**'ın Roma'ya gönderdiği murahhaslardı. **Sultan Kayıtbay**, Osmanlı-Memlûk ihtilâf ve çatışması sebebiyle şövalyelerin üstad-ı âzamından, **Cem Sultan**'ı istemiş ve böyle bir çok talep karşısında daima sahtekârlık yolunu tutmuş bulu-

nan **Pierre d'Aubusson**, bu talebi müsait karşılamış ve nakliye bedeli olarak **Sultan Kayıtbay**'dan yirmi bin duka altın almış, sonra da bunun üzerine yatmıştı. **Sultan Kayıtbay**, şövalyelerin üstad-ı azamını Papa'ya şikâyet etmek üzere bu heyeti Roma'ya göndermiş ve mesud bir tesâdüfe onların buraya gelişleri de **Cem Sultan**'ın karaya ayak bastığı bir güne tesâdüf etmişti. Heyetin başındaki **Kasım Bey**'i **Cem Sultan**, Kahire'den tanıyordu. Kendisi Mısır'dayken, O, **Sultan Kayıtbay** tarafından hizmetine memur edilmiş ümerâdan (emirlerinden) biriydi.

Cem Sultan âni bir hareketle üzengideki ayaklarını öpen bu müslüman insanlara mâni olmaya çalışarak öpmeleri için elini uzattı ve onlara Arapça olarak:

"-Kardeşlerim, hoş geldiniz. Sizinle burada karşılaşmak ne güzel bir sürpriz!.. Fakat böyle yapmayınız!.. Siz Müslümansınız. Müslümanlık bir insan için en büyük şereftir. Ayak öpmek ise o şereşe bağdaşmayan bir zillettir." dedi. Sonra onları da beraberine almasıyla kaŞle, bir-iki dakikalık bir duraklamadan sonra yoluna devam etmişti.

Bu ihtişamlı kaŞle, takriben bir saat sonra Vatikan Sarayı'na ulaştı. **Cem Sultan**, bu sarayın misaŞr kralları ağırlanmaya tahsis edilegelmiş bulunan kısmına mâiyetiyle birlikte yerleştirildi. Burasının dekoru, **Cem Sultan**'ın muvâsalatından çok önce yenilenmiş ve en ihtişamlı bir duruma getirilmişti. **Cem Sultan**, Mısırlı misaŞrleri de beraberine alarak buraya yerleşti.

Daha Fransa'dan yola çıkmadan, vaktiyle O'nun mâiyetinde bulunan otuz dokuz kişiyi, kaçmasına yardımcı oluyorlar diyerek O'ndan ayırıp Rodos'a götürmüş olan şövalyeler, hareketten biraz evvel onları **Cem** nezdine getirip iâde etmişlerdi. Bunlar arasında sadece **Alfonso** yoktu. O'nu soran Cem'e, şövalyeler:

"-O gelmek istemedi." demişlerdi ki, bu söz ya-

landı. Aslında **Alfonso**'ya bir Hıristiyan olmasına rağmen **Cem Sultan**'a böylesine bağlılık göstermesinden dolayı kızıyorlardı. Onun için kendisini **Cem Sultan**'a iâde etmemişlerdi. Fakat O, şimdi her nasılsa, şövalyelerin elinden kaçıp Roma'ya gelmişti. **Cem Sultan**'ın kaldığı kral dairesinde, O'nun ikamet ettiği salona girerken Türkçe olarak:

"-Padişahım, devletinle bin yaşa!.." diyerek içeriye girmesi herkeste bir hayret ve hayranlık uyandırmıştı. Bu salonda **Cem Sultan**'a ihtişamlı bir taht hazırlanmıştı. O, **Alfonso**'yu görünce tahttan kalkmış, kollarını açarak:

"-Alfonso, kardeşim, sen nerede kaldın!.. Bu hâin şövalyeler, senin nezdimize gelmek istemediğini söylediler. İnanmadık ve senin başına bir şey gelmiş olmasından pek çok endişe ettik. Hoş geldin!.." dedi ve O'nu kucakladı.

Alfonso, bu kucaklamadan sonra bir adım geri çekilerek yarı beline kadar eğildi, **Cem Sultan**'a bir reverans yaptı. Sonra doğrularak, salonun tavanlarını çınlatırcasına var kuvvetiyle bir kere daha ve Türkçe olarak:

"-Padişahım, devletinle bin yaşa!.." diye bağırdı.

Cem Sultan:

"-Bizde ne padişahlık var, ne devlet!.. boşuna yorulma!.. Fakat dilerim Allah'tan, bu sadakatinin mükâfâtı olarak seni islam'la şereşendirsin!.." diye karşılık verdi. Bu duâ karşısında **Alfonso**'yu, ahlâkı ve sadakati itibariyle pek çok sevip takdir eden **Nasuh Çelebi**, yüksek sesle bir:

"-Âmiiiin!.." çekti.

Mâiyet, âhengli bir sûrette bu "âmin"i hep bir ağızdan tekrarladı. Fakat **Alfonso**'nun bu âmine iştirak edip etmediği anlaşılamadı.

Cem Sultan, yerleştiği bu kral dâiresinde bir gün

istirahat etti. Ertesi gün, yani 14 Mart 1489 Cumartesi günü Papa'nın protokol işlerini tanzim eden birkaç kişi, **Cem Sultan** nezdine gelerek bu gün O'nu, Papa cenablarının kabul edeceği haberini verdiler. Bu kabul merâsiminde âdet olan protokol kaidelerini kendisine izah ettiler ve:

"-Bizde bir kimsenin huzurunda baş açmamak, O'na hakaret mânâsını taşır." dediler. "Bu sebeple Papa Hazretleri'nin huzura girdiğinizde kavuğunuzu çıkarmalısınız!.. Papa'nın huzurunda krallar bile yere kadar eğilir ve O'nun ayaklarını öperler. Siz de öyle yapmak mecburiyetindesiniz."

Cem Sultan, bu sözleri nefretle karşılayarak:

"-Asla!.." dedi. "Bir müslüman, bir gayr-i müslimin huzurunda, sizce saygı ifadesi taşıyor diye, serpuşunu asla çıkarmaz!.. Bu İslâm'ın şereşne aykırıdır. Başımı keseceğinizi bilsem, bunu asla yapmam."

Sonra ilâve etti:

"-Hele o teklif ettiğiniz yere kapanıp ayak öpme işi var ya, onu, Dünya'nın hükümdarlığını verecek olsanız bile asla ifa ve icra etmem. Ne bilirseniz, öyle yapınız!.." diyerek kestirip attı.

Protokol memurları, alelacele Papa nezdine giderek **Cem Sultan**'ın bu kararını bildirdiler. Papa:

"-Kendisini serbest bırakınız!.. O, bizim için çok ehemmiyetli bir misŞrdir. Nasıl isterse öyle yapsın!.." dedi.

Cem Sultan'ın **VIII. İnosan**'ın huzurundaki kabul merâsimi de Porto Portese Limanı'ndaki karşılanışı gibi muhteşem oldu. Bütün kardinaller en şatafatlı elbiselerini giymiş olarak Papa'nın taht odasında yer almış bulunuyorlardı. Bunlara ilâveten yüksek rütbeli bütün memurlar da oradaydı. Papa, ihtişamlı hotozu başında olduğu hâlde tahtında oturuyordu. **Cem Sultan**, kapıdan içeriye girince tahtından kalktı. O'na

doğru birkaç adım ilerledikten sonra:

"-Hoş geldiniz!.. Bize büyük bir şeref bahşettiniz." dedi.

Cem Sultan, gördüğü alâkaya teşekkür etti. İkisi de ayakta olduğu hâlde, Papa, O'nu kucaklayıp alnından öptü. Sonra da kendi tahtı karşısına kurulmuş olan diğer bir tahtı göstererek oturmasını ricâ etti. **Cem Sultan**, arap misaŞrleirni de beraber getirmişti. Papa, bunların kim olduğunu sorunca, **Cem Sultan**:

"-Kendileri anlatsın!.." diyerek Mısırlı **Kasım Bey**'e işaret etti.

Kasım Bey, Mısır Sultanı **Kayıtbay**'ın şövalyelerin üstad-ı âzamı **Pierre d'Aubusson** tarafından, **Cem Sultan**'ı vermek vaadiyle nasıl dolandırılmış olduğunu anlattı ve böyle bir şikâyet için Roma'ya geldiğini ifade etti. Şövalyelerin üstad-ı âzamı da oradaydı. Söylenenleri inkâr edemedi:

"-Efendim, ben **Sultan Kayıtbay**'a verdiğim sözde samimiydim. Zaten **Cem Sultan** hazretleri de bizden Mısır'a, âile efradının yanına gönderilmesini talep edip durmaktaydı. Fakat bu vaadimi gerçekleştirme fırsatı bulamadım!.. Sizler de biliyorsunuz ki, **Cem Sultan**'ı ele geçirmek isteyen Avrupalı hükümdarların, O'nu kaçırmak hususundaki entrikaları büyük bir kargaşaya sebep olmuştur. Bu durum da, Sultan hazretlerine verdiğim sözü tutma imkânından bendenizi mahrum bırakmıştır. Şimdi madem, O'nun elçileri buraya gelmiş bulunuyorlar. Bende emânet duran yirmi bin duka altınlarını derhal vereceğim!.." dedi.

Papa, O'nun böyle bir çok sahtekârlığını bilmekteydi. Bununla beraber **Cem Sultan**'ı ele geçirmek için artık O'na kardinallik rütbesi vermiş bulunuyordu. Bundan dolayı kendisinin böyle seçkin bir topluluk karşısında aşağılanmasını doğru bulmayarak:

"-Evet, ben de biliyorum!.. Üstad-ı âzam, **Cem**

Sultan'ı muhafaza hususunda yıllardır pek çok müşkilât çekmiştir. Bundan dolayı vaadinde duramamış olabilir. Bu mühim bir mesele değildir!.." dedi ve **Kasım Bey**'e dönerek:

"-Paranızı alırsınız! Merak etmeyiniz!.." diye ilâve etti.

Bu yatıştırıcı sözlere ve üstâd-ı âzamın itiraf ve vaadine rağmen, Mısırlı mürahhaslar, Roma'da bir aydan ziyâde oyalanmışlar ve talep ettikleri paradan ancak beş bin duka altın geriye alabilmişlerdir.

Mısırlı murahhasların ortaya attıkları bu mesele dolayısıyla Papa'nın huzurunda birkaç dakikalık bir sükût ve havada ağırlaşma vâkî olduysa da, O, havayı yumuşatmak ve bahsi değiştirmek için:

"-Sultan hazretleri!... Babanızın vefâtından beri yaşadığınız mâceradan bir miktar haberdar bulunmaktayız. Fakat asıl tafsîlâtı sizden almak isteriz!.." diyerek **Cem Sultan**'ı izahat vermeye dâvet etti.

Cem Sultan, başından geçenleri ve hele Rodos Şövalyeleri elinde Fransa'da o kaleden bu kaleye müdemâdî yer değiştirilmesine ilâveten gördüğü haşin muâmeleleri kısaca hikâye etti. Zaman zaman Papa dâhil hiç kimse sıcak gözyaşlarını zaptedemedi.

Cem'in mâcerasını dinledikten sonra Papa, O'nu tesellî edici bazı sözler söylemek ihtiyacını hissetti. **Cem Sultan**, O'nun niyetinden haberdardı. Kendisini kullanarak Osmanlılar'a karşı bir Haçlı Seferi tertiplemeyi düşündüğünden haberdar olmasına rağmen bunu bilmiyormuş gibi davranarak:

"-Papa cenapları!.." dedi. "Dâvet ettiniz, icabet edip buraya geldim. Gösterdiğiniz hüsn-i kabule teşekkür ederim. Fakat kısaca hülâsâ etmiş olduğum mâceradan da anlamışsınızdır ki, tahammül edilmez ezâ ve cefâlar çektim. Artık sabır ve tahammülün son noktasında bulunmaktayım. Bundan dolayı ben

Osmanlı tahtına tâlib olmaktan çoktan vazgeçtim. Dünyada bir tek emelim kaldı. O da Mısır'daki sevgili vâlideme ve çoluk-çocuğuma kavuşmaktır. Hazır Mısırlı arkadaşlar da buradayken sizden ricâm beş-on günlük misaŞrlikten sonra benim, onlarla birlikte Mısır'a gitmekliğime müsaade etmenizdir. Artık tahtı da, devleti de biraderime hayırlı olsun demekten başka bir çarem kalmadı!.."

Papa, sanki **Cem Sultan** hakkında çok hayırhâh düşünüyormuş gibi:

"-Olabilir. Bunu daha sonra düşünürüz!.. Hele biraz istirahat buyurun!.. MisaŞrlik hâlet-i rûhiyesini üzerinizden atınız!.. Tekrar görüşeceğiz!.." dedi.

Halbuki Papa'nın, **Cem**'i, **Sultan Kayıtbay**'a vermeye asla ve kat'a niyeti yoktu. Daha sonraki bir çok görüşmelerinde **Cem Sultan** bu arzusunu tekrarlamışsa da, Papa, O'na yumuşak cevaplar vermek sûretiyle kendisini oyalamaya devam etti. Bu ilk görüşmede Macar kralı **Matyas Korvin**'in elçisi de vardı. O, **Cem**'in Hıristiyan Âlemi'ndeki mâcerasının Macaristan'a gitmek maksadıyla başladığını hatırlatınca, **Cem Sultan**:

"-Artık o emeller suya düştü. Bugün böyle bir arzu taşımamaktayım!.." karşılığını vermişti.

Bu ilk karşılaşmada **Cem**'in bu hususdaki kararlılığını gören Papa, işi biraz zamana bırakmayı uygun buldu. Gerçekten **Cem**'i talep etmekte **Matyas Korvin** tek değildi. O'nu isteyenler arasında, Fransa kralı **VIII. Şarl** ve Alman imparatoru **Maximilian** de vardı. Papa, bunlar arasında bir tercih yapmakta güçlük çekiyordu. **Cem**'i bu tâliplerden birine verse, diğerini husûmetini celbetmiş olacaktı. Bu maksatla **Cem**'i oyalamaya koyuldu.

Cem Sultan, Papa ile yaptığı bir çok görüşme sonrasında kendisinin Osmanlı'ya karşı tertiplenecek

bir haçlı seferinde kullanılmak istendiğini ve Papa dâhil hiç kimsenin bu karardan geriye adım atmak düşüncesinde olmadığını katî bir sûrette kavramıştı. Öyle bir işe âlet olduğu takdirde, İslâm Âlemi'nde lânetle yad olunacağını, belki de küfürle itham olunacağını biliyordu. Epey bir müddet Roma'da oyalanan **Cem**, Roma'ya gelmekle üzerindeki lânetli esâretten bir şey eksilmediğini, sadece kendisine hükmedenin değiştiğini anlamakta gecikmedi. Fakat ne yapabilirdi ki?! Yine Fransa'da hiç olmazsa, kaçıp kurtulma çareleri peşinde koşabilmişti. Burada o imkân da yoktu. Papa'ya Mısır'a gitmek hususunda yaptığı müteaddit müracaatın neticesi hep oyalayıcı ve savsaklayıcı sözlere muhatap olmaktan ibâret kalmıştı. Bu görüşmelerin sonuncusunda Papa, O'na Macaristan'a gitmesi tavsiyesinde bulundu. Macar kralının kendisini beklediğini, bunu yaptığı takdirde Osmanlı tahtına oturabileceğini söyleyince, Cem:

"-Aslâ!.." diye karşılık verdi. Müslümanlar aleyhine bir tertibe âlet olmaktansa, ölümü tercih edeceğini bildirdi. O zamana kadar nezâketini muhafaza eden Papa **İnosan**, yanındaki bir kardinale hitap ediyormuşcasına Lâtince olarak:

"-Öyleyse girdiğin bu inde vahşî hayvanlar gibi geber!.." demek küstahlığında bulundu.

O güne kadarki görüşmelerde **Cem Sultan**, Lâtince bilmesine rağmen hep Türkçe konuşmuş ve O'nun sözleri bir tercüman vasıtasıyla Papa'ya nakledilmişti. Fakat o ana dili gibi Latince biliyordu. Papanınsa bundan haberi yoktu. Bu çirkin sözlere karşı Lâtince olarak:

"-Ya... Demek öyle!.. Bu güne kadar bana karşı gösterdiğiniz hüsn-i kabul, hep beni kullanmak içinmiş!.. Yazıklar olsun size ki, işgal ettiğiniz şu şereşi mevkie rağmen siz de bana karşı Rodos Şövalyeleri'nden

farksız bir sûrette iki yüzlü davrandınız!.." dedi.

Papa, **Cem Sultan**'ın Lâtince bildiğini anlayınca, söylediği sözlerden ziyâdesiyle pişman oldu. Özür dilemeye çalıştı ise de, **Cem Sultan**, anlayacağını anlamıştı. Ayağa kalktı ve:

"-Bu sizinle son görüşmemdir!.. Artık bir daha nezdinize gelmem!.." dedi.

Osmanlılar, Katolik Âlemi'nin başı olan Papa'ya, O'nun Roma şehrinde mukim olduğunu ifâde etmek üzere **"Rim Papa"** derlerdi. Cem'in bu kararına göre, O'nun **"Rim Papa'nın Huzurunda"** kendi irâdesi ile son bulunuşu idi.



-VII-

CEM SULTAN'IN PAPAĞANI

Rim Papa'nın huzurunda son görüşme böyle kavgalı bir şekilde sona erince, Papa, bir ikinci teşebbüste bulundu. Şöyle ki:

Cem Sultan, zaman doldurmak için şehirde dolaşıyor ve fakirlere sadaka veriyordu. Halk arasında bu sebeple O'nun Hıristiyanlığa meyli olduğu yolunda bir dedikodu yayıldı. Bu dedikodu, **Papa İnosan**'ın kulağına kadar gelince, son görüşmesi kavgalı olmasına rağmen bir ümide kapıldı ve **Cem Sultan**'ı misaŞr kaldığı yerde bizzat ziyaret etti. Çünkü huzuruna çağırsa, belki de gelmeyecek ve bu yüzden aralarında gerginlik artmış olacaktı. Bu sebeple hem bir tevâzû gösterisi ve hem de üstü kapalı bir özür dileme mâhiyetinde olmak üzere eski gerginlik yaratan sözlerini telâfî maksadıyla böyle yapmıştı. Havayı yumuşatmak maksadıyla yaptığı kısa bir girizgâhtan sonra:

"-Sultan hazretleri!.." dedi. "Görüyorum Hıristiyanlığa karşı merhamet ve muhabbetle dolusunuz. Fakirlere sadaka dağıtıyorsunuz. Oğlunuzu Mısır'dan getirterek O'na kardinallik pâyesi verebilirim. Siz de Hıristiyan olursanız, sizi, başımıza tac ediniriz." diyerek ikinci bir küstahlıkta bulundu.

Cem Sultan, öfkeyle ayağa kalktı ve:

"-Ben sizinle bir daha görüşmemek kararındaydım. Fakat ne yazık ki, elinizde esirim. Ben, bunca zamandan beri sizden bana Mısır yolunu açmanızı talep etmekteyken, siz bana bâtıl bir yol gösteriyorsunuz. Papa cenapları!.. Unutmayınız ki, ben bir müslümanım!.. Bir insan için şereşerin en büyüğü budur!.. Tevhid, yani Allah'ın birliği üzerine bina edilmiş olan İslâm inancıdır. Cihân hükümdarlığı verilse, dinimden dönmeyi hayalimden bile geçirmem!.. Müslüman olarak elinizde bir esir durumunda ölmeyi, hıristiyan olarak cihan tahtına oturmaya tercih ederim!.." dedi.

Sonra sıcak gözyaşlarını boşaltarak kendi kendine:

"-Allah'ım!.. Bu ne ağır bir kahır tecellîdir ki, böyle bir teklife muhatab oluyorum!.." dedi ve Papa'yı orada yalnız bırakarak salonu terk etti.

Papa'yı orada bırakarak çıkıp gitmesi, O'na belki de hayatında yapılabilmiş en büyük bir hakaretti. Buna rağmen Papa **İnosan**, **Cem Sultan** üzerindeki emelinden aslâ vazgeçmedi. Önce bu mûtenâ misaŞre dişlerini göstermek üzere, O'nu bütün mâiyetiyle birlikte Sen Angelo Şatosu'na nakledip hapsettirdi. Buradan kurtulmak için, Osmanlı'ya karşı bir haçlı seferi tertibine bir gün gelip râzı olacağını düşünüyordu. Diğer taraftan **Cem**'i böyle bir işte kullanmak isteyen bütün hükümdarlarla temasa geçerek O'nun, tâliplerden birine verilmesi hususunda bir ittifak sağlamak istedi.

Bu maksadla 25 Mart 1490 tarihinde Roma'da bir kongre topladı. Hıristiyan Âlemi'nin bütün ileri gelenlerinin iştirâk ettiği bu kongrede uzun tartışmalardan sonra Osmanlı'ya karşı tertiplenecek bir haçlı seferinin Macar kralı **Matyas Korvin** vâsıtasıyla tertiplenmesi hususunda ittifak sağlandı. **Cem Sultan**, sürüklene sürüklene Macaristan'a götürülecek ve zorla bu işe âlet edilecekti. Fakat mesud bir tesâdüf eseri olarak Macar Kralı, Roma Kongresi'nde alınan bu kararın mü-

rekkebi kurumadan ve yerine vâris olacak bir evlâd bırakmadan normal eceliyle vefat etti. Bu hadise, Papa'nın plânının bozulmasına sebep oldu. Fakat O, asıl maksadından vazgeçmiş değildi. Bu yolda diğer Hıristiyan hükümdarlarla temasa devam ediyordu ki, 1492 Ağustos'unda bu defa kendisi vefât etti.

Yerine geçen **Aleksandre Borciya**, tarihte gelmiş geçmiş en ahlâksız insanlardan biriydi. Bununla beraber **Cem**'in, Sen Angelo Kalesi'ndeki kötü şartlarını düzeltmekte bir beis görmedi. **Cem Sultan**, artık zaman zaman bu kaleden çıkabiliyor ve şehirde dolaşabiliyordu. Papa'nın oğluyla arkadaş olmuştu. O'nun refakatinde atla kır gezileri bile yapabiliyordu.

Bu sırada Fransa kralı **VIII. Şarl**, Alman imparatoru **Maximilian** ve Venedik'in **Cem Sultan**'la ilgili faaliyetlerinden rahatsızlık duymaya başladı. O'nun, bir rakibi eline geçerek temâyüz etmesini istemiyordu. Diğer taraftan Napoli krallığı ile büsbütün başka sebeplerle arası açılmış bulunuyordu. Bu krallığı ortadan kaldırmak, **Cem Sultan**'ı ele geçirmek ve Osmanlı üzerine kendisinin riyâseti altında bir haçlı seferi tanzim etmek hevesine kapıldı. Bunun için kullanacağı bir bahanesi de vardı:

Son Bizans imparatoru **Konstantin Paleologos**'un yeğenlerinden **Thomas** oğlu **Andria**'dan, 3.400 duka altını mukabilinde Bizans'ın verâset haklarını satın almıştı. **Andria** serserinin tekiydi. Bizans tahtı üzerinde hiçbir hakkı olamazdı. Fakat Fransa kralına, Bizans'ı dâva etmek için bir bahâne lâzımdı. Bizans hânedânına mensup herhangi bir kimse olan **Andria**'ya, bir nevi cep harçlığı sayılacak 3.400 duka altını vererek, O'ndan, sahip olmadığı bir hakkı satın almış bulunuyordu. Bu sebeple 8 Eylül 1494 Perşembe günü büyük bir ordu ile İtalya üzerine yürüdü.

Başlangıçta **Cem Sultan**'ı teslim etmesi şartıyla Papa'yla bir alıp vereceği olmayabilirdi. Fakat Fransa kralının Roma üzerine yürüdüğünü öğrenen Papa

Aleksandre Borciya, O'nu Fransa kralına kaptırdığı takdirde Osmanlı'dan alageldiği yıllık kırk beş bin duka altından mahrum kalacaktı. Bu sebeple **Sultan Bâyezid** nezdine bir elçi göndererek bir defaya mahsus, üçyüz bin duka altın verdiği takdirde Cem'i zehirleyip öldürerek, ölüsünü teslim etme tekliŞnde bulundu. Çünkü diğer Hıristiyan devletlerin evvelce Macar kralı **Matyas Korvin** üzerinde ittifakı vardı. Halbuki Fransa kralı üzerinde böyle bir ittifak yoktu. O, sadece Venedikle değil, Almanya ile de saç saça, baş başa idi. Bu sebeple **Cem Sultan** kullanılarak yapılacak bir haçlı seferi O'nun riyaseti altında gerçekleştiği takdirde Papa'ya göre bunun muvaffakiyet ihtimali yoktu. Çünkü bir çoklarının ona katılmayacakları şimdiden belliydi. Üstelik **Şarl**'ın bu sûretle temâyüz etmesini arzu etmeyecek olan Almanya, O'na ülkesinden geçiş izni bile vermeyecekti. Bu düşüncelerle **Aleksandre Borciya** boşu boşuna **Cem Sultan**'ı Fransız kralına teslim ederek Osmanlı'dan aldığı altınlardan mahrum kalmak istemiyordu. **Sultan II. Bâyezid**'e o yüzden bu tekliŞ yapmış bulunuyordu.

Papa'nın elçisi İstanbul'a bu tekliŞ getirince, kalbi merhamet dolu, velî tabiatlı bir Padişah olan **II. Bâyezid**, bunu kabulde tereddüt etti. Böyle bir mesûliyeti tek başına üzerine almak istemediği için bir Divan toplantısı emretti. Divan'da böyle meseleler için bilhassa Şkrine itibar edilen Şeyhülislâm'dan izahat ve fetva istendi.

Cem Sultan'ın, babası **Fâtih**'in vefatından itibaren giriştiği teşebbüsler dolayısıyla gerek devletin mâruz kaldığı mâlî fedâkârlıklar ve gerekse çeşitli çarpışmalarda hayatını kaybetmiş olanların, Divan'da müzâkere mevzuu olmasından sonra Şeyhülislâm, umûmun selâmeti için bir ferdin fedâ edebileceği yolunda fetva verebileceğini söylemesine rağmen, Padişah, hâlâ kardeşine kıymak istemiyordu.

Papa **Aleksandre Borciya**'nın gönderdiği elçi,

dönüşte Fransız kralının adamları tarafından yakalandı. Bu elçinin üzerinde sadece Osmanlı'nın **Cem Sultan** için taahhüd ettiği kırk beş bin duka altın vardı. Bundan anlaşılıyordu ki, **Sultan Bâyezid**, **Cem Sultan**'ın öldürülmesini -her şeye rağmen- arzu etmemiş ve O'nun zehirlenmesi mukabilinde talep edilen üç yüz bin duka altını yerine sadece yıllık taahhüdünü göndermişti. Fransızlar, elçinin üzerindeki yazışma evrâkından, **Cem Sultan**, zehirlenip öldürüldüğü takdirde cesedinin teslimi mukabilinde **II. Bâyezid**'den üç yüz bin duka altın talep edildiği gerçeğini öğrenince Napoli krallığı kadar Papa'yı da hasım olarak görmeye başladılar.

Papa ise, Fransızlar'ın Napoli krallığı kadar kendisine de kızdıklarını anlayınca, onların bu teşebbüsünü akîm bırakmak maksadıyla seleŞ **İnosan**'ın vefatından bir müddet sonra tekrar Vatikan'daki sarayına nakletmiş bulunduğu **Cem Sultan**'ı yeniden Sen Angelo Kalesi'ne tıktı ve şartlarını eskisinden daha ziyade ağırlaştırdı.

Bu sırada Osmanlı akıncılarından mutazarrır olan Venedik Cumhûriyeti, Osmanlılarla arayı düzeltmek için iki yüzlü hareketlerine devamla **Sultan Bâyezid**'i, Papa'nın meş'ûm emellerinden haberdâr ettiler. Fakat **Sultan Bâyezid**'in yapabileceği fazla bir şey yoktu.

Çünkü daha önce 1490 yılında İstanbul'da bir semte adını vermiş olan ve bilâhare **"Koca"** ünvanıyla anılagelmiş olan **Mustafa Paşa**'yı, kırkbeş bin duka altını hâmil olarak Papa nezdine göndermişti. **Mustafa Paşa**, **Cem Sultan**'ın üç yıllık tahsisâtını hâmil bulunuyordu. Bu meblağdan başka bir de **Hazret-i İsa**'nın böğrünü deldiği rivâyet edilen mızrak ile sirkeye batırılarak O'nun susuzluğunu gidermiş olan süngeri de Papa'ya teslim etmişti. Sonra da **Cem**'in Roma'da muhâfazası hususunda iki taraşı bir anlaşma imzâlanmıştı. **Sultan Bâyezid** bu anlaşma ile kendini bağlı addediyordu. Ama Papa **Aleksandre Borciya**

öyle değildi. Fransa Kralı'nın kararlı bir sûrette üzerine gelmesi karşısında **Cem**'den en azamî bir şekilde istifâde etmekten başkşa bir şey düşünmüyordu.

Fransız Kralı **VIII. Şarl**'a rağmen **Cem Sultan**'ı elinde tutması mümkün değildi. O'nu Fransızlar'a teslim etmesi de Hıristiyanlık hesâbına bir fayda sağlamayacaktı. Çünkü **Şarl**, düşündüğünü gerçekleştiremezdi. O hâlde -kendisi için- **Cem Sultan**'ı zehirlemek mukabilinde Osmanlı'dan büyük meblağ kopartmak en mâkul bir çâre idi.

Osmanlı padişahına böyle bir teklif yapmış ve bu da elçinin yakalanması sebebiyle açığa çıkmış bulunuyordu.

VIII. Şarl, Napoli krallığını ortadan kaldırdıktan sonra **Cem**'i beraberine alarak Kudüs'e kadar bir haçlı seferi tertip etmek emelindeydi. Papa **Aleksandre Borciya** ise, bu tasavvuru gerçekleşmesi imkânsız bir hayal olarak görmekteydi. Bu sebeple, netice hâsıl etmeyecek bir maksat için **Cem Sultan**'ı elinden kaçırmak istemiyordu. O'nun, İstanbul'a gönderdiği elçi **Buzardo**'nun üzerinde ele geçirilen mektup, kendisinin **Cem**'i öldürmek ve bunun neticesinde Osmanlı'dan üç yüz bin duka altın almak emelinde olduğunun anlaşılması üzerine, Fransa kralı **VIII. Şarl**, Floransa üzerine yürüdü ve yoluna devam ederek 1495 senesinin ilk günlerinde Roma'ya girdi.

Papa **Aleksandre Borciya**, Fransız kralının eline geçen mektubu dolayısıyla kendisine bir ceza vermesinden korktuğu için yanına kâfî miktarda muhafız alarak O da Sen Angelo Şatosu'na kapandı. Kralın, kendisine karşı hürmetsizlik tarzında bir hareket yapmasından korkuyordu.

Bu sebeple **Cem Sultan**'ı O'na teslim etmek kararı aldı, fakat zehirledikten sonra... Çünkü Fransa kralına karşı koyma şansı yoktu. **Cem**'i vermese, nasıl bir muâmele ile karşılaşacağını bilemiyordu. O'nun düşündüğü seferi gerçekleştirmesine imkân görmediğin-

den ve böyle bir hal vuku bulduğu takdirde hıristiyan devletler arasında karışıklık çıkmasından korktuğu için **Cem**'i zehirleyerek O'na teslim etmeyi tercih etti. Bu takdirde **Cem Sultan**'ı kullanılarak Hıristiyan devletler arasında, kaş yapayım derken göz çıkarmak nev'inden çıkacak bir kargaşayı önlemek istiyordu.

Cem Sultan, haftada bir defa sakallarını düzeltir ve başını usturaya vururdu. Papa **Aleksandre Borciya**, **Cem**'in berberini elde ederek usturasını birkaç gün sonra tesirini gösterecek bir zehre batırmasını temin etti. O berberin, **Cem**'i tıraş ederken kazarâ vâkî olmuş gibi başında bir sıyrık açmasıyla **Cem Sultan**'ı zehirletti.

Roma'ya giren **VIII. Şarl**, **Cem**'in Papa **Aleksandre Borciya** ile birlikte Sen Angelo Şatosu'nda olduğunu öğrenince oraya seyirtti ve Papa'dan **Cem Sultan**'ı kendisine teslim etmesini tehditkâr bir üslupla talep etti. Papa, zaten bu neticeye hazırdı. Zehirlediği, fakat zehirlenme alâmetleri henüz belirmemiş olan **Cem**'i kralın huzuruna getirtti. O'na, Kralın kendisini alıp götürmek istediğini söyledi. **Cem Sultan**, bunca acıklı mâceradan sonra nihayet tevekkül noktasına varabilmişti:

"-Siz nasıl isterseniz, öyle olsun!.." karşılığını verince 26 Ocak 1495 tarihinde **Cem Sultan**, Fransa kralı **VIII. Şarl**'a teslim edildi. **VIII. Şarl**, **Cem Sultan**'ı saray mareşalinin gözetimine havâle etti. **Cem Sultan**, önce o sırada kralın ikametine tahsis edilmiş olan Sen Marko Sarayı'na nakledildi.

Zavallı **Cem Sultan**, Rodos Şövalyeleri'nin eline geçtiği günden beri üçüncü defa olarak sahip değişmiş oluyordu. Burada kısa bir ikametten sonra 28 Ocak 1495 günü Fransız ordusuyla birlikte Roma'dan ayrıldı. Napoli üzerine yürüyen **VIII. Şarl**, Napoli krallığını ortadan kaldırmakla iktifa etmek istemiyordu. Güneye doğru harekâtına devam etti. Zavallı **Cem** de onlarla birlikte âdeta sürüklenircesine götürülüyordu. Fransız

ordusu, 9 Şubat San Juvanni Kalesi'ni ele geçirdi. Kralın, Papa'yla **Cem** hususunda yapılmış olan anlaşması gereğince **Cem**'in burada muhafaza edilmesi gerekiyordu. Fakat **VIII. Şarl**, Papa'ya karşı güvenini kaybetmiş olduğundan bu taahhüdünde durmadı.

İtalya'da fütuhatına hiçbir zahmet çekmeden devam Fransız ordusu, bu harekâtta her yere birlikte götürdüğü **Cem Sultan**'da 16 Şubat 1495 günü zehirlenmenin alâmetleri görülmeye başladı. Bu sırada Fransız ordusu, Sen Germaniya'ya ulaşmıştı. Kısa zamanda **Cem Sultan**'ın hastalığı ilerledi. Yüzü, gözü, boynu şişti. Artık ata binemeyecek ve at üstünde yol kat edemeyecek bir durumdaydı. Bu sebeple Fransız askerleri, O'nu bir müddet de sedye üstünde o şehirden bu şehre taşıdılar. 22 Şubat günü Fransız ordusu, Napoli'ye girerken **Cem Sultan**, son bir gayretle ata binebildi. Fakat bu, son oldu. O'nu güçlükle Capua Şatosu'na nakledebildiler.

Bu sırada hastalığının ilerlediğini hisseden **Cem Sultan**, ağabeyine bir mektup yazarak vefâtı hâlinde cenâzesinin küffâr elinde bırakılmaması ve Mısır'daki âile efrâdının İstanbul'a celbettirilip rahat ettirilmesi yolunda ricada bulundu. Bunu, **Kıbrıslı Nikola** ile göndermek istiyordu. O'nun yolunu gözlüyordu. Fakat **Cem Sultan**, ağırlaşmıştı. Fransa kralı, O'nu bu derece ağırlaşmış görünce kendisine serbest olduğunu bildirmek ihtiyacını hissetti.

Cem Sultan:

"-Elhamdülillâh!.. Bunca yıldır âzâd ve halâs sözü kulağımıza girebildi." Diyerek Cenâb-ı Hakk'a şükretti. Sonra da:

"-Ya Rabbi!.. Bu kefere güruhu beni Müslümanlar aleyhine bir emellerine âlet etmek istiyorlarsa ki, böyle görünüyor, beni o talihsiz güne kadar yaşatma!... Canımı bir an önce al!.." diye duâ etti.

Birkaç gün sonra **Kıbrıslı Nikola** çıkageldi. Mısır'da annesinden kendisine bir mektup getirmişti.

Onu eline verdiler. Fakat onu okuyup anlamaya muktedir olamadan 25 Şubat 1495 Çarşamba günü henüz otuzaltı yaşında bir genç iken ruhunu teslim etti.

Mâiyetindeki mahdut insanlardan **Celâl** ve **Sinan Beyler**, kendisini İslâmî emirlere göre, techiz ve tekŞn ettiler. Sonra cesedin, ahşâ kısmı, yani iç organları çıkarılarak bunlar Napoli sarayının bahçesinde toprağa gömüldü. Cesedi, tahnid edildi.

Cem Sultan'ın vefatı haberi İstanbul'a ulaştığında merhametli padişah **Sultan Bâyezid**, üç gün mâtem tutulmasını emretti. Ülkenin her tarafında gâib cenâze namazı kıldırttı. **Cem Sultan**'ın günahlarına kefaret olması için fakirlere üç yüz bin akçe dağıtıldı.

Cem Sultan'ın hayatı gibi, memâtı da celâl tecellîlere mazhar olarak Osmanlı Devleti ile Hıristiyanlar arasında takriben dört yıl süren bir ihtilâfa sebep olacak ve binnetice **Sultan Bâyezid**'in sefer tehdidi ile cesedin bir gemi ile Mudanya'ya, oradan da Bursa'ya nakledilerek ağabeyi **Şehzâde Mustafa**'nın yanına defni mümkün olabilecekti.

Cem Sultan, Napoli'de bu sûretle gözlerini yumunca, O'nun şahsî eşyaları **Hatipzâde Nasuh Çelebi** vasıtasıyla Mısır'daki annesine gönderildi. Fakat **Hatipzâde Nasuh Çelebi** yolda, Mısır'da vebâ salgını olduğunu duyduğundan istikametini değiştirerek İstanbul'a geldi. Gerçekten **Cem Sultan**'ın anası da az sonra bu salgında vefat edecekti.

Hatipzâde Nasuh Çelebi, **Cem**'in şahsî eşyalarıyla birlikte bir de papağanını getirmişti. Bu papağan, **Cem Sultan**'ın gurbetteki en sâdık ve vefâkâr dostuydu. Ona bir cümle öğretmişti ki, her zaman onu tekrarlayıp duruyordu. O da:

"-Allah'ım, **Cem Sultan**'a yardım et!.." sözüydü.

Fakat **Hatipzâde Nasuh Çelebi**, O'nu Napoli'den İstanbul'a getirinceye kadar papağan bu sözü bir kere bile tekrarlamamıştı. Sanki yıllardır söyleyegeldiği bu sözü unutmuştu.

Sultan Bâyezid, **Cem**'in eşyaları kendisine takdim edilirken, papağanı görünce hayretle **Hatipzâde Nasuh Çelebi**'ye sordu:

"-Bu da ne?"

O da karşılık vererek dedi ki:

"-Bu papağan, merhumun gurbetteki en sâdık arkadaşı idi. Sabahtan akşama kadar "Allah'ım, **Cem Sultan**'a yardım et!.." derdi..."

Nasuh Çelebi, her nedense kuşun **Cem Sultan**'ın vefatından bu yana bu sözü bir kere bile telâffuz etmemiş olduğunu da söyleyecekti. Fakat O'nun, papağanın alışageldiği sözü telâffuz etmesi üzerine kuş, birden hatırlamış gibi, arka arkaya birkaç defa:

"-Allah'ım, **Cem Sultan**'a yardım et!.. Allah'ım, **Cem Sultan**'a yardım et!.." diye feryada başladı.

Sultan Bâyezid, aldığı haberle müteessir idi. Fakat kuşun, bu cümleyi yeniden hatırlamışcasına tekrar tekrar söylemesi tuhafına gitti ve:

"-Söyle, söyle güzel papağan!.. Çünkü tâlihsiz biraderimin asıl şimdi Allah'ın yardımına, afv ve mağfiretine ihtiyacı var!.." dedi.

"Cem Sultan'ın Papağanı" huzurdan çıkarıldı. Fakat o dışarıya götürülürken hâlâ feryad ediyordu:

"-Allah'ım, **Cem Sultan**'a yardım et!.. Allah'ım, **Cem Sultan**'a yardım et!.."

